

VÅLD I NÄRA RELATIONER - ett familjerådgivningsperspektiv

Redovisning av enkätundersökning inom den kommunala familjerådgivningen 2009

**KFR:s styrelse
Utredare Anders Sandberg**

KFR:S FÖRORD

Sätrabrukskonferensen 1996 och den efterföljande rapporten: "Våld i parförhållandet, misshandel och hot i ärenden på familjerådgivningen" blev startpunkten för att synliggöra och sprida kunskap om det arbete som görs inom familjerådgivningen i par/familjer där våld förekommer.

Vid studiedagarna i Falun 2005, som delvis hade våld som tema, framkom förslag att bilda ett nätverk för metodutveckling mm.

Nätverket, som kom igång 2006, gav i uppdrag åt Göran Lindén, Stenungsund och Karin Lübeck, Mora att formulera en ansökan till Socialstyrelsen om medel för en ny kartläggning av förekomst av våld. Kartläggningen ligger till grund för nästa del i utvecklingsarbetet som innehåller metodutveckling, och formulering av riktlinjer för familjerådgivningens arbete med relationsvåld.

Hösten 2008 gav Socialstyrelsen klartecken och vi kunde ge Anders Sandberg, Malmö, uppdraget som utredare.

Första delen i projektet, kartläggning av arbetssätt och riktlinjer, samt förekomst av våld är nu klar och presenteras i denna rapport.

TACK till alla som medverkat:

Alla familjerådgivare som avsatt tid och bidragit med material, synpunkter och erfarenhet.

Anders Sandberg, utredare för hans kunniga och hängivna arbete.

Socialstyrelsen som bidragit med projektpengar och bidragit med värdefulla synpunkter på utformandet av datainsamlingsenkäten samt gett oss möjlighet att nå alla familjerådgivare via deras centrala register.

RFSU Stockholm som bidragit med värdefulla synpunkter på utformandet av datainsamlingsenkäten.

Våra arbetsgivare som gett oss möjlighet att avsätta tid för projektet.

För Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare

Ordförande

Håkan Larsson

FÖRORD TILL ANDRA TRYCKNINGEN

Rapporten har tillförts ytterligare en kommentar och det är vid frågan om familjerådgivarens anmälningsskyldighet vid kännedom om att barn far illa, dvs. fråga nio i Rapporten (kap 6.9 sid. 34). Bakgrunden är att frågeställningen blivit felkonstruerad redan från början för att uppnå sitt syfte och därför föreligger nu ytterligare ett förtydligande. KFR's referensgrupp har skrivit kommentaren.

Vissa språkliga justeringar har också gjorts i texten.

Anders Sandberg
Lund september 2010

FÖRFATTARENS FÖRORD

I oktober 2008 blev jag tillfrågad av KFR:s styrelse om att bli utredare för ett kartläggningsarbete om arbetet med våld i nära relationer på familjerådgivningarna i Sverige. Den erfarenhet jag har av arbete med våld i nära relationer och manliga förövare ansågs vara en bra utgångspunkt för arbetet med kartläggningen.

Det har varit ett nöje och mycket stimulerande att vara i kontakt med Er familjerådgivare under året kring flera viktiga och svåra frågor. Tack, för att ni arbetat med enkäter och bidragit med material och data! Det är min önskan att den rapport som nu föreligger skall ge er något tillbaka, som är ert.

Jag har delat kartläggningsarbetet med mitt deltidsarbete på Kriscentrum för män i Malmö. Tiden har varit bristvara i perioder. Inte har det blivit bättre av alla de gånger jag gått vilse i materialet och fastnat i detaljer och ibland ägnat mig åt fel saker. Det betyder att jag har många att tacka för att det nu finns en rapport.

Först vill jag tacka KFR:s styrelse för förtroendet ni visade genom att ge mig uppdraget och för ett gott och nära samarbete med den referensgrupp inom styrelsen som bestått av Eva Cederström, familjerådgivare i Karlstad, Leif Jonsson, familjerådgivare och behandlare på mansmottagningen i Falun samt Karin Lübeck, familjerådgivare i Mora. Tiden vi varit tillsammans räknas i flera dagar med samtal och diskussion. Ni har varit mina uppdragsgivare och arbetsgivare. Ni har lotsat mig i arbetet och på ett mycket kunnigt och vänskapligt sätt lärt mig det jag nu kan om familjerådgivning.

Tack till Sofia Denvall som hjälpt mig strukturera och mata in data! Tack till Susanne Boethius som med sin kunskap om SPSS och kategorisering av statistik har räddat mig flera gånger när jag gått helt vilse och paniken vilat runt hörnet. Tack också till Christer Blomgren, Joanna Davidsson och Göran Lindén för ert stöd och er uppmuntran under arbetet och de konkreta förslag ni har lämnat. Det är gott när kollegor är vänner och vänner är kollegor.

Till docent Verner Denvall vill jag rikta ett särskilt tack som på vänskaplig basis gav synpunkter på upplägget i kartläggningsarbetet och sedan varit engagerad av KFR i slutfasen för att bistå med kompetent handledning i manusarbete och redovisning av materialet. Tack för din kunskap, ditt tålamod och din tillgänglighet!

Jag är mycket glad för Kriscentrum för män i Malmö och mina kollegor, för den läroprocess som ständigt pågår där.

Till vänner och familj som fått stå tillbaka under ganska lång tid tackar jag för tålamod och stöd. Tack Lotta!

Anders Sandberg
Lund februari 2010

PERSONER SOM ARBETAT MED RAPPORTEN

Anders Sandberg, utredare

Magister i socialt arbete, psykoterapeutisk vidareutbildning, Steg 1 och 3 årig fördjupning i gestaltterapi. Arbetar deltid på kriscentrum för män i Malmö

Eva Cederström, KFR:s representant i projektgruppen

Familjerådgivare i Karlstad, socionom, leg. psykoterapeut, auktoriserad familjerådgivare

Leif Jonsson, KFR:s representant i projektgruppen

Familjerådgivare i Falun, Psykoterapeut Steg 1, auktoriserad familjerådgivare, arbetat i Stiftelsen Manscentrum i Dalarna

Karin Lübeck, KFR:s representant i projektgruppen

Familjerådgivare i Mora, socionom, leg. psykoterapeut, auktoriserad familjerådgivare

Håkan Larsson, ordförande i KFR

Familjerådgivare i Lund, auktoriserad familjerådgivare

Verner Denvall, vetenskaplig handledare i manusarbetet

Docent i socialt arbetet vid socialhögskolan, Lunds universitet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förteckning över tabeller och figurer	8
Sammanfattning	10
KFR:s diskussion och slutsatser	11
KFR:s förslag till det fortsatta arbetet	14
1. KARTLÄGGNINGENS BAKGRUND	15
1.1 Våld mot närstående som kunskapsområde	15
1.2 Familjerådgivningen och kunskapsläget	15
1.3 Familjerådgivningens uppdrag	15
1.4 Familjerådgivningen och yrkesföreningen KFR	16
1.5 KFR och arbetet med relationsvåld på familjerådgivningen	16
1.6 KFR och ny kartläggning av våld i familjerådgivningsärenden	16
2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	17
2.1 Frågeställningar	17
2.2 Presentation och disposition av rapporten	17
3. BEGREPP OCH ANTAGANDEN OM VÅLD	17
3.1 Våld i nära relationer	17
3.2 Definition av våld	18
3.3 Förklaringsmodeller	18
3.4 Familjerådgivningen och mötet med våld	18
4. METOD	19
4.1 Kartläggningens organisation	19
4.2 Tillvägagångssätt	20
4.3 Frågor och svar under kartlägningsarbetet	20
4.4 Felkällor	20
5. SVARSFREKVENSS	20
5.1 Familjerådgivningen i Sverige – en överblick	20
5.2 Sveriges familjerådgivningar – ett rörligt mål	21
5.3 Svarsfrekvens Enkät 1	21
5.4 Bortfallsanalys	22
5.5 Svarsfrekvens Enkät 2	23
5.6 Bortfallsanalys	24
6. ENKÄT NR 1 – ENKÄT OM ARBETSSÄTT OCH RUTINER	25
6.1 Har ni någon särskild överenskommen rutin eller metod för att ta reda på om våld förekommit bland de par som söker sig till er?	25
6.2 Vem tar emot tidsbeställningen?	26
6.3 När frågar ni paret om våld förekommit?	27
6.4 Hur frågar ni om våld förekommit?	28
6.5 Gör ni någon form av riskbedömning vid kännedom om våld i parrelationen?	29
6.6 När gör ni riskbedömning?	29
6.7 Gäller speciella rutiner för kontakten med familjerådgivaren när det förekommer våld i relationen?	30
6.8 Hur utformas kontakten med paret när vid kännedom om att våld förekommit?	31
6.9 Hur hanterar ni anmälningsskyldigheten till socialnämnden vad gäller de barn som finns i hemmet och riskerar att fara illa – när ni vet att våld förekommer/förekommit mellan föräldrar/styvföräldrar?	32

6.10	Anser ni att det på er familjerådgivning finns ett särskilt arbetssätt/en struktur/en metod som är genomarbetad på ett sådant sätt att den gäller som lokala riktlinjer och egen policy för arbetet med par där våld finns?	34
6.11	Finns specialistenhet/behandling för våld att remittera till i ert upptagningsområde?	35
6.12	Finns kontakt/samarbete med andra partners i er kommun/avtalsområde som t.ex. socialtjänst, kvinnojour, kriscentrum, brottsofferjour eller liknande?	35
6.13	Om kontakt/samarbete med andra saknas, finns då önskan om samarbetspartners?	36
6.14	Vilken driftsform har er familjerådgivning?	36
6.15	Finns skillnader i utfall mellan olika driftsformer?	37
6.16	Allmänna kommentarer om Enkät 1 och kartläggningen.	37
7.	POLICY I ARBETET MED RELATIONSVÅLD PÅ FAMILJERÅDGIVNINGEN.....	37
8.	SAMMANFATTANDE ANALYS.....	38
9.	ENKÄT 2 – ANDELEN VÅLD I FAMILJERÅDGIVNINGENSÄRENDEN.....	40
9.1	Metod för mätning	40
9.2	Vart tionde ärende med våld på familjerådgivningen	40
9.3	Stora skillnader mellan familjerådgivningarna	40
9.4	Finns det skillnader i andelen våldsärenden beroende på driftsform?	40
9.5	Lång erfarenhet av arbete med våld	41
9.6	Jämförelse med tidigare gjord kartläggning av andelen våld	42
10.	ENKÄT 2 – BESKRIVNING AV VÅLD I FAMILJERÅDGIVNINGENSÄRENDEN.....	43
11.	BAKGRUNDSDATA.....	43
11.1	Personerna i materialet – en översikt	44
11.2	Ålder	44
11.3	Parförhållandets längd	44
11.4	Är paret separerat?	45
11.5	Om ja, för hur länge sedan?	45
11.6	Antal barn – boende och umgängesbarn	45
11.7	Barnens ålder	46
11.8	Styvfamilj	46
12.	ÄRENDETS AKTUALISERING.....	47
12.1	Kontakten etableras på familjerådgivningen	47
12.2	Vem eller vilka har utövat våld?	48
12.3	Vem eller vilka har utsatts för våld?	48
12.4	Vem kom med upplysningen om våld?	49
12.5	När i förloppet kom upplysningen om våld?	49
12.6	Hur kom upplysningen om våld?	50
13.	VÅLDETS OMFATTNING.....	51
13.1	Hur ofta har våld förekommit?	51
13.2	Med vilket intervall har våld förekommit?	51
13.3	Under hur lång tid har våld förekommit?	52
14.	VÅLDETS KARAKTÄR.....	53
14.1	Definition av våldstyperna	53
14.2	Översikt över förekomst av de olika våldstyperna	54

15. BESKRIVNING AV VÅLDET	55
15.1 Fysiskt våld	55
15.2 Psykiskt våld	57
15.3 Specifika kontrollbeteenden	58
15.4 Sexuellt våld	60
15.5 Materiellt våld	60
15.6 Ekonomiskt våld	61
15.7 Latent våld	62
16. VÅLDSHÄNDELSENA	64
16.1 Var har våld skett?	64
16.2 Vilka har orsakerna till våldet varit?	64
16.3 Var någon eller båda påverkade av droger vid våldshändelserna?	66
16.4 Har den som utsatts för våld uppsökt hjälp hos t.ex. vän, granne, sjukvård etc.?	67
16.5 Har våldet medfört sjukfrånvaro från arbetet?	69
16.6 Har våldet någon gång blivit polisanmält?	69
16.7 Har den som utövat våld sökt någon hjälp?	70
17. TIDIGARE ERFARENHETER AV VÅLD I NÄRA RELATIONER	71
17.1 Har den som utsatts för våld varit utsatt för direkt våld tidigare?	71
17.2 Har den som utsatts för våld bevittnat eller upplevt våld tidigare?	72
17.3 Har den som utsatts för våld tidigare erfarenheter av våld utanför en nära relation?	72
17.4 Har våldsutövaren använt våld tidigare?	72
17.5 Har våldsutövaren själv varit utsatt för direkt våld tidigare?	73
17.6 Har våldsutövaren bevittnat eller upplevt våld tidigare?	73
18. OM BARN	74
18.1 Har barn varit utsatta för våld som riktats direkt mot dem?	74
18.2 Har barn bevittnat (sett och hört) våld?	74
18.3 Har barn upplevt våld?	74
18.4 Har kontakt tagits med professionell instans för barn?	74
18.5 Har barn utövat våld?	75
19. KOMMENTARER LÄMNAD I ENKÄT 2	76
20. UTREDARENS SAMMANFATTNING OCH SLUTDISKUSSION	79
KÄLLFÖRTECKNING	85
BILAGOR	86
1. Ansökan till Socialstyrelsen	
2. Ansökan till Socialstyrelsen – komplettering	
3. Enkät 1 – Arbetssätt och riktlinjer	
4. Enkät 2 – Datainsamling – nyinkomna ärenden med våld	
5. Förteckning över Sveriges familjerådgivning	

FÖRTECKNING ÖVER TABELLER OCH FIGURER

TABELLER

Tabell 1 – sid 21	Sveriges familjerådgivning utifrån driftsform
Tabell 2 – sid 22	Svarsfrekvens Enkät 1 i sammanfattning
Tabell 3 – sid 22	Bortfall Enkät 1 i sammanfattning
Tabell 4 – sid 23	Svarsfrekvens Enkät 2 i sammanfattning
Tabell 5 – sid 24	Bortfall Enkät 2 i sammanfattning
Tabell 6 – sid 27	När frågar ni paret om våld förekommit?
Tabell 7 – sid 31	Hur utformas kontakten med paret vid kännedom om våld?
Tabell 8 – sid 33	Anmälningsskyldigheten angående barn
Tabell 9 – sid 35	Finns specialistenheter i ert avtalsområde?
Tabell 10 – sid 35	Finns kontakter och samarbete med andra partners?
Tabell 11 – sid 35	Lista över samarbetspartners
Tabell 12 – sid 36	Finns önskan om samarbetspartners?
Tabell 13 – sid 41	Antal våldsärenden och driftsform
Tabell 14 – sid 41	Andelen våld hos särskilt utvalda familjerådgivningar
Tabell 15 – sid 42	Jämförelse av två studiers upplägg och resultat vad gäller andelen våld
Tabell 16 – sid 44	Åldersindelning för de som besökt familjerådgivning
Tabell 17 – sid 46	Barnens ålder
Tabell 18 – sid 50	Utövare av våld i två olika studier
Tabell 19 – sid 54	Översikt över typ av våld
Tabell 20 – sid 55	Fysiskt våld
Tabell 21 – sid 57	Psykiskt våld
Tabell 22 – sid 58	Specifika kontrollbeteenden
Tabell 23 – sid 60	Sexuellt våld
Tabell 24 – sid 61	Materiellt våld
Tabell 25 – sid 61	Ekonomiskt våld
Tabell 26 – sid 62	Latent våld
Tabell 27 – sid 68	Vilken hjälp har den som utsatts för våld sökt?
Tabell 28 – sid 69	Sjukfrånvaro
Tabell 29 – sid 70	Har våldet någon gång blivit polisanmält?
Tabell 30 – sid 70	Har utövaren av våld sökt hjälp?
Tabell 31 – sid 70	Om ja, vilken hjälp har utövaren av våld sökt?
Tabell 32 – sid 71	Har den utsatte tidigare varit utsatt för direkt våld?
Tabell 33 – sid 72	Har den som utsatts för våld tidigare bevittnat eller upplevt våld?
Tabell 34 – sid 72	Har den våldsutsatte erfarenhet av våld utanför nära relation?
Tabell 35 – sid 72	Har våldsutövarens använt våld tidigare?
Tabell 36 – sid 73	Har utövaren själv varit utsatt för direkt våld tidigare?
Tabell 37 – sid 73	Har våldsutövaren själv bevittnat eller upplevt våld tidigare?
Tabell 38 – sid 74	Har barn varit utsatta för direkt våld?
Tabell 39 – sid 74	Har barn bevittnat våld?
Tabell 40 – sid 74	Har barn upplevt våld?
Tabell 41 – sid 75	Vilka professionella hjälpinsatser har sökts för barn?
Tabell 42 – sid 75	Har barn utövat våld?
Tabell 43 – sid 80	Våldsutövare vid respektive typ av våld

FIGURER

Figur 1 – sid 25	Finns särskild rutin för att få kunskap om våld?
Figur 2 – sid 26	Vem tar emot tidsbeställningen?
Figur 3 – sid 28	Hur frågar ni om våld förekommit?
Figur 4 – sid 29	Görs riskbedömning när kännedom om våld finns?
Figur 5 – sid 30	När gör ni riskbedömning?
Figur 6 – sid 31	Gäller speciella rutiner för kontakten på familjerådgivningen när våld förekommit?

Figur 7 – sid 34	Finns lokala riktlinjer och egen policy för arbetet med par där våld finns?
Figur 8 – sid 36	Vilken driftsform har er familjerådgivning?
Figur 9 – sid 44	Förhållandets längd räknat i år
Figur 10 – sid 45	Är paret separerat?
Figur 11 – sid 45	För hur länge sedan separerade paret?
Figur 12 – sid 46	Antal barn – boende och umgängesbarn
Figur 13 – sid 46	Är paret styvfamilj?
Figur 14 – sid 47	Vem tog kontakt med familjerådgivningen?
Figur 15 – sid 48	Vem eller vilka har utövat våld?
Figur 16 – sid 48	Vem eller vilka har utsatts för våld?
Figur 17 – sid 49	Vem kom med upplysningen om våld?
Figur 18 – sid 49	När i förloppet kom upplysningen om våld?
Figur 19 – sid 50	Hur kom upplysningen om våld?
Figur 20 – sid 51	Hur ofta har våld förekommit?
Figur 21 – sid 51	Med vilket intervall har våld förekommit?
Figur 22 – sid 52	Under hur lång tid har våld förekommit?
Figur 23 – sid 54	Översikt över våldstyper
Figur 24 – sid 64	Var har våld skett
Figur 25 – sid 64	Vilka har orsakerna till våld varit?
Figur 26 – sid 66	Var någon eller båda påverkade av droger vid våldshändelser?
Figur 27 – sid 66	Om ja, till drogpåverkan – hur ofta?
Figur 28 – sid 67	Har den som utsatts för våld sökt annan hjälp?

SAMMANFATTNING

Svarsfrekvensen för de båda enkäterna i kartläggningsarbetet är knappt 80 % respektive 70 %.

En femtedel av mottagningarna har utvecklat riktlinjer för arbetet med par och våld och en lika stor andel uppger att de har påbörjat ett utvecklingsarbete. Drygt hälften har inte upprättat riktlinjer.

Rutiner och arbetssätt med våldsärenden varierar mellan familjerådgivningarna.

- 40 % har en rutin för att upptäcka våld och knappt 50 % uppger att särskild rutin inte tillämpas.
- Något färre än 40 % frågar om våld direkt i telefon eller vid minsta misstanke om våld. Något färre än 50 % frågar senare i kontakten. Familjerådgivaren avgör själv i mycket hög utsträckning hur frågan om våld ställs.
- En stor majoritet gör alltid riskbedömning i arbetet med våld.
- Två tredjedelar av familjerådgivningarna växlar mellan enskilda samtal, två behandlare och gemensamma samtal i arbetet med våldsärenden. För drygt hälften av samtliga par innebär det gemensamma samtal och för ca 20 % enskilda samtal.

Andelen våldsärenden är 10,1 % av samtliga ärenden. Av totalt 5 399 nyregistrerade ärenden under en tremånadersperiod är 546 våldsärenden. Andelen våldsärenden på familjerådgivningarna varierar mellan 0 % - 40 %. 498 barn är omnämnda.

Identifierade våldsutövare i kartläggningen uträknat till andel i procent är; man 62 %, kvinna 12 %, båda parter 24 % och annan 2 %. Andelen utsatt för våld fördelar sig omvänt med; kvinna 62 %, man 12 %, båda parter 24 % och annan 2 %.

Förekomsten av de olika typerna av våld med andel i procent;

- psykiskt våld – 45 %
- fysiskt våld – 27 %
- latent våld – 13 %
- materiellt våld – 8 %
- ekonomiskt våld – 4 %
- sexuellt våld – 3 %
- hedersvåld – 0,3 %

För en grupp har våld förekommit ofta och under lång tid. En annan grupp har erfarit våld för första gången i nära anslutning till besök hos familjerådgivningen.

Skillnader i arbetet med våldsärenden beroende på driftsform har inte kunnat påvisas. Den skillnad mellan driftsformer som framträtt i kartläggningen är ett större bortfall för privata utförare av familjerådgivning.

KFR: s DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Förändrade förutsättningar

Vid den förra våldsinventeringen 1996 hade familjerådgivningen varit ett kommunalt obligatorium sedan ett år tillbaka och i de flesta av landets kommuner var familjerådgivning en ny och obekant verksamhet. De organisatoriska och personella förändringar som familjerådgivningen då genomgick var omfattande och de har fortsatt att påverka innehåll och förutsättningarna för familjerådgivningens behandlingsarbete.

- familjerådgivningen i Sverige utvecklades fram till kommunaliseringen inom en terapeutisk referensram, oftast i landstingen, och det var den verksamheten som lagstodgades, Prop. 1993/94:4. Synen på vad som faller inom kommunens ansvarsområde och vad som är behandlingsverksamhet som faller inom landstingens ansvarsområde placerar familjerådgivningens uppdrag i en kontroversiell position.
- familjerådgivningens förebyggande uppgift, Prop. 1993/94:4, minskar när kommunerna begränsar familjerådgivningens arbetsuppgifter t.ex. genom att inte ge utrymme för telefon-tider för rådgivning, föräldrautbildning, samarbete med MVC/BVC och deltagande i samverkan kring suicidprevention samt bidra med familjerådgivningens specifika kunskap till socialtjänstens övriga personal, enligt Prop. 1993/94:4.
- en tidigare homogen yrkeskår av socionomer med terapeutisk fortbildning och många års erfarenhet av familjerådgivning har blivit mer heterogen
- antalet små arbetsenheter (deltidsarbetande och ensamarbetande) ökade
- vid förra våldsinventeringen 1996 var könsmaktsperspektivet den klart dominerande diskursen i samhället. Utifrån detta perspektiv har familjerådgivningens arbete med vålds-ärenden ifrågasatts. Ytterligare perspektiv och förklaringsmodeller kompletterar nu debatten och sökandet efter kunskap och effektiva behandlingsmetoder
- villkoren för KFR: s arbete har förändrats. De organisatoriska och personella förändringarna för familjerådgivningen i Sverige har försvårat medlemmarnas aktiva deltagande i föreningens arbete. KFR: s målsättning att arbeta för god kvalitet inom familjerådgivningen, förmedla kunskap och erfarenhet och identifiera brister och behov av utveckling måste ske i samarbete med kommunerna som är kvalitetsansvariga och Socialstyrelsen som har tillsynsansvar. Ända sedan kommunaliseringen har föreningen haft ett regelbundet samråd med Socialstyrelsen. Däremot har samråd med SKL inte kunnat etableras.

Diskussion

Har utbyggnaden av familjerådgivningen inneburit att fler par med våld söker hjälp?

Grundtanken med familjerådgivningen var att den skulle vara en lättillgänglig verksamhet med låga trösklar. Det är en frivillig verksamhet utan myndighetsutövning, med absolut sekretess och möjlighet att vara anonym vilket ökar möjligheterna för par att söka hjälp i ett tidigt skede när problem uppstår. Kommunaliseringen av familjerådgivningen innebar en utbyggnad och ökade möjligheter för par med relationsproblem att få hjälp och antalet ärenden på familjerådgivningen har ökat stort (Lägesrapport 2004, SoS). Socialstyrelsen för inte någon statistik över ärenden på familjerådgivningen där det förekommer våld. Vi har därför inte någon tydlig bild av utvecklingen.

När familjerådgivningen par i ett tidigt skede?

Flera siffror i undersökningen pekar mot att familjerådgivningen är en möjlighet och resurs för samhället att nå unga par där det förekommer våld, par i ett tidigt skede i relationen och par där våldet nyligen inträffat. I gruppen där våld finns i relationen finns en större andel unga vuxna med barn, par med flera barn samt fler styvfamiljer än totalt bland familjerådgivningens klienter. Dessa siffror stämmer väl överens med familjerådgivningens förebyggande syfte. Andelen par som söker familje-

rådgivning på eget initiativ är mycket hög, 88%. När det gäller par där det förekommer våld är den andelen ännu högre, hela 97 % (se punkten 11). Par som söker hjälp på familjerådgivningen för relationsvåld har i mycket stor utsträckning inte sökt annan hjälp.

Familjerådgivningens relationsfokus, möjlighet och risk

I mycket stor utsträckning kommer båda parter till familjerådgivningen och söker hjälp för att förändra relationen, vare sig det handlar om att få våldsutövaren att upphöra med våldet och återskapa trygghet och tillit i relationen eller att stötta och underlätta en separation. Det innebär en unik möjlighet att motivera och underlätta förändring för båda parter. Undersökningen visar att barnens situation och behov är bristfälligt känd. Resurser och insatser för barnen saknas också i stor utsträckning både inom familjerådgivningens ram och bland samarbetspartners.

Möjligheten att nå båda parter när det förekommer våld innebär också en risk. Gemensamma samtal kan utlösa mer våld, en uttalad önskan om separation kan få partnern att bli våldsam. Gemensamma samtal där en part inte kommer till tals utifrån rädsla och förtryck riskerar att förstärka personens utsatthet och känsla av maktlöshet.

I en fjärdedel av ärendena kommer upplysningen om våld redan vid telefonanmälan. Det ger möjlighet att planera kontakten med paret utifrån en säkerhetsbedömning. I sammanlagt 80 % av ärendena finns upplysningen om våld i och med första samtalet. Familjerådgivaren har alltså i ett tidigt skede av kontakten kunskap om att våld förekommer i relationen och kan anpassa sitt arbete efter de förutsättningarna. Däremot kvarstår faktum att denna kartläggning visar att det förekommer våld i endast 10 % av ärendena på familjerådgivningen, vilket utifrån forskning och erfarenhet är en underrapportering.

KFR anser att telefonanmälan skall ske till en familjerådgivare som har möjlighet och kunskap att undersöka om familjerådgivning är rätt insats för paret, om det förekommer våld i relationen och planera en eventuell kontakt utifrån en riskbedömning. System för central tidsbokning (modell call center) och tidsbokning som administreras av personal som inte är familjerådgivare anser KFR är direkt olämpligt och motverkar möjligheterna att bemöta våldsutsatta professionellt och ansvarfullt. KFR har också sett att i de kommuner där budget och avtal rörande familjerådgivningen bygger enbart på antal genomförda samtal uppstår en marknad med osund konkurrens om "mögliga klienter". Den ekonomiska drivkraften motverkar ett självständigt och professionellt förhållningssätt hos familjerådgivaren/verksamheten.

Skillnaden i våldsfrekvens mellan 1996 och 2009

Siffran 10 % ärenden med våld som denna kartläggning visar förvånar oss som arbetat med undersökningen och mörkertalet brukar sägas vara ca 80 %. Inventeringen 1996 visade en våldsfrekvens på 17 % trots att definitionen på våld endast omfattade fysiskt våld och hot om fysiskt våld jämfört med den vidare definitionen på våld som använts i denna kartläggning. KFR instämmer i utredarens analys av resultatet under punkten 9.6. Ytterligare en faktor för att förstå resultaten är effekterna av dom omfattande organisatoriska och personella förändringar familjerådgivningen genomgått efter kommunaliseringen. Tyvärr ser det ut som att kommunal familjerådgivning tappat förutsättningar och kompetens i arbetet med relationsvåld sedan förra mätningen. Skillnaderna i våldsfrekvens mellan de olika mottagningarna stödjer den förklaringen. En annan tänkbar förklaring skulle också kunna vara att samhällets övriga behandlingserbjudanden har byggts ut med speciella enheter som arbetar med relationsvåld sedan mitten på 1990-talet och att personer söker hjälp för relationsvåld där istället för familjerådgivning.

Det är också intressant att jämföra med en liknande våldsinventering som genomfördes vid familjerådgivningarna i Norge för ca 10 år sedan. De frågeställningar vi använt i den här undersökningen har delvis inspirerats av den undersökningen.

Vi kan konstatera att våra siffror är tämligen lika siffrorna från Norge vad gäller hur mycket våld man där sett, i genomsnitt 7 % våld med en variation på 0,4 % till 34 %. I den norska undersökningen uppgav endast 2 av totalt 57 familjevernkontor att de hade fasta rutiner för att inhämta upplysningar om våld.

När familjevernkontoret i Molde gått vidare med fokus på frågan med registrering varje år, metodutveckling, fortbildning i frågan m.m. har man hamnat på i snitt 15 % "voldssaker" per år (Focus på familjen 3/2000).

Skall familjerådgivningen arbeta med par där det förekommer våld?

KFR menar att alla former av problem i nära relationer, inklusive våld, ingår i familjerådgivningens uppdrag som det uttrycks i Prop. 1993/94:4. Dessutom har familjerådgivningen med sina ramar och sin fokus på paret en unik möjlighet att uppmärksamma alla tre parter i en relation där det förekommer våld, förövare, offer och vittne, som frivilligt och tidigt i relationen eller problemutvecklingen söker hjälp att förändra relationen.

Genom familjerådgivningens arbete har samhället en möjlighet att enligt lagstiftarens intentioner fylla en förebyggande funktion genom att bidra till förändring och motverka destruktiva uppväxtmiljöer för barnen.

Men för att familjerådgivningen skall kunna fullgöra denna uppgift etiskt, professionellt och med god effekt ställs krav på kommunernas kvalitetsarbete, Socialstyrelsens tillsyn och familjerådgivarnas engagemang och ansvarstagande. Den här kartläggningen är ett av KFR:s bidrag till detta arbete.

Villkoren för familjerådgivningens arbete med relationsvåld

Många olika faktorer påverkar familjerådgivningens förutsättningar att arbeta med våld. Endast några har tagits upp i den här kartläggningen. En viktig faktor är vilka andra behandlingsalternativ för våldets tre parter som finns tillgängliga i kommunen för familjer där det förekommer våld, både som alternativ till och samarbetspartners till familjerådgivningen.

Barnens situation

På familjerådgivningen synliggörs relationsvåld, d v s det våld som utövas inom ramen för en relation. Relationsvåld har tre parter; utövare, offer och vittne (Per Isdal). Parterna har olika mycket makt, har olika behov och är starkt beroende av varandra. Effektiv hjälp innebär att alla tre parter ansvar, möjligheter och behov beaktas. Kartläggningen visar att barnens situation är minst känd. Genom åren har familjerådgivningens uppdrag fokuserat på parets relation i vetskapen om att föräldrarnas relation är barnets uppväxtmiljö. Kartläggningen ger oss anledning att ta ställning till om familjerådgivningen uppmärksammar barnens behov tillräckligt, om familjerådgivningen själv gör tillräckligt för barnen och tar lagligt och tillräckligt ansvar för att uppmärksamma socialtjänsten på barnens behov – anmälningsskyldigheten.

KFR har under flera år agerat för att familjerådgivarna skulle få utbildning i frågor om familjerådgivningens speciella sekretess, regler för dokumentation och anmälningsskyldigheten med anledning av förändringar så som synen på barnen som vittnen till våld och med anledning av en ökad mängd nya familjerådgivare.

KFR:s FÖRSLAG TILL DET FORTSATTA ARBETET

KFR anser att det är viktigt att denna omfattande studie har kunnat genomföras genom Socialstyrelsens ekonomiska bidrag och utredaren Anders Sandbergs engagerade och kunniga arbete. Vi hoppas och tror att arbetet med projektet stimulerat till diskussioner kring det våld vi som familjerådgivare möter i vårt arbete och att den här rapporten kan användas aktivt i ett professionellt arbete i kommunerna både internt och externt för att utveckla bemötande, kunskaper och metoder för att arbeta med våld i nära relation.

KFR vill hålla fram följande slutsatser och frågeställningar för det fortsatta arbetet:

- vilka är de organisatoriska och administrativa förutsättningarna för att bedriva ett kompetent och effektivt arbete med relationsvåld inom familjerådgivningens ram
- vilka utbildningsbehov finns i kåren
- vilken statistik, utvärdering och forskning behövs
- hur skall familjerådgivningens arbete med barnens situation se ut

- vilka samarbetspartners behöver KFR och familjerådgivarkåren för det fortsatta kvalitets- och utvecklingsarbetet förutom Socialstyrelsen, kommunerna och SKL vilka är de ansvariga huvudmännen
- med kartläggningen och diskussioner inom kåren som grund kommer KFR att samla rekommendationer och riktlinjer för arbetet med våld i nära relation inom familjerådgivningens ram. Det kommer att omfatta frågor som definition av våld, metodfrågor och rutiner, riskbedömningsinstrument, hur familjerådgivningen inom sitt uppdrag kan förhålla sig till våldets tre parter, förövare-offer-vittne, kvalitetsindikatorer, lokala handlingsplaner för familjerådgivarna och kommunernas kvalitetsansvar
- finns det behov av specifika utvecklingsprojekt eller att ta tillvara redan pågående utvecklingsarbete för erfarenhetsutbyte
- hur skall det fortsatta utvecklingsarbetet organiseras, vad är KFR: s ansvar, vad är huvudmännens ansvar
- var, vilken roll och vilka uppgifter kan ”Nätverket mot våld i nära relation” fullgöra

Familjerådgivningen är en lagstadgad behandlingsverksamhet inom socialtjänsten. Till familjerådgivningen kommer ett stort antal par frivilligt för att få hjälp med sin relation, vilket ger en unik möjlighet till insyn när det gäller relationsvåld och därmed också ett stort ansvar för oss som familjerådgivare och för kommunerna som verksamhets- och kvalitetsansvariga för den kommunala familjerådgivningen vare sig den utförs i kommunens egen regi eller genom annan utförare.

1. KARTLÄGGNINGENS BAKGRUND

1.1 Våld mot närstående som kunskapsområde

De senaste tio åren har frågor om våld i nära relationer och då särskilt våld mot kvinnor och barn varit högt prioriterade på den politiska agendan och återkommande i den allmänna samhällsdebatten. Ekonomiska medel har satsats på statlig, regional och kommunal nivå för förstärkning av kvinnofridsarbetet, utveckling och stöd till nya verksamheter för våldsutsatta kvinnor och barn, satsningar på arbetet med den som utövar våld samt stöd till utvärderings- och kunskapsproducerande arbete.¹ Lagstiftningen om socialtjänstens ansvar när det gäller insatser till stöd för våldsutsatta kvinnor och barn har skärpts från *bör* till *skall*.² Det har fått till följd, ett delvis nytt landskap av verksamheter och insatser mot våld i nära relationer på framförallt kommunal nivå.³ Mycket ny kunskap har därför tillkommit inom området som rör våld mot närstående. Nya grupper som är utsatta för våld har identifierats som t.ex. våld i samkönade förhållanden, äldre, vårdberoende och våld samt missbruk och våld.⁴ Forskning och uppföljande studier samt erfarenhetsbaserad kunskap om utsatta kvinnor och barn och de män som utövar våld har ökat särskilt.⁵

1.2 Familjerådgivningen och kunskapsläget

Den växande kunskapen om våldsutsatta grupper, våldets dynamik och våldets konsekvenser tillför även arbetet med par och våld ny kunskap och nya villkor, även om studier direkt riktade till familjerådgivningsarbete är få.⁶ Den ökade kunskapen om pararbete och våld anger allt tydligare när parbehandling är lämplig och inte och på vilket sätt den bör genomföras med t.ex. risk- och säkerhetsbedömningar.⁷ Här finns både praktisk erfarenhet med ny metodik och studier gjorda i t.ex. Norge och England.⁸

Gjorda undersökningar visar att våldsutsatta kvinnor söker hjälp hos familjerådgivningen och att hälften av dem påtalat missnöje med den kontakten.⁹ Barnen och deras utsatthet för våld har också uppmärksammats på ett nytt sätt.¹⁰ Detta gör det särskilt angeläget att belysa och utveckla familjerådgivarens arbete med våld mot närstående. Hittills saknas en mer genomgripande och systematiserad studie av familjerådgivningsarbetet och kopplingen till våld. Familjerådgivningsbyråerna är ofta mycket små arbetsplatser och det gör det extra svårt att bedriva effektstudier och metodutveckling.

1.3 Familjerådgivningens uppdrag

1995 kommunaliserades familjerådgivningen genom tillägg i socialtjänstlagen och blev en obligatorisk verksamhet i kommunens socialtjänst. Familjerådgivningen har en särställning i Sverige med sin specialitet att erbjuda parbehandling på frivillig grund. SoL 5 kap 3§ innebär ett obligatorium för varje svensk kommun att ordna att familjerådgivning erbjuds dess invånare. Offentlighets- och Sekretesslagen 26 kap 3 § ger en hög grad av sekretess i mötet med familjerådgivaren. Anmälningsskyldigheten kring barn och underårig som far illa regleras via Socialtjänstlagen 14 kap 1 § 3 st. Den innebär att anmälningsplikten inträder för familjerådgivaren vid *kännedom* om att barn far illa och inte endast *misstanke* som är utgångspunkten i socialtjänstens arbete i övrigt. Familjerådgivaren har begränsad vittnesplikt enligt Rättegångsbalken 36 kap 5 §. Familjerådgivare för ej journaler och par som söker kontakt kan vara anonyma. Uppdraget och det mandat som konstituerar den kommunala familjerådgivningen uttrycks tydligt i lagtext.¹¹

¹ Ekonomiska medel har de senaste åren funnits att söka för arbete med våldsutsatta hos Länsstyrelserna genom kommunerna. Regeringen har genom Socialstyrelsen initierat ett stort antal utvärderingsprojekt av verksamheter som arbetar med våld i nära relationer.

² Socialtjänstlagen (2001:453) 5 kap. 11 § där har ordet *bör* ändrats till *skall* och därmed har uppgiften blivit en skyldighet för kommunerna.

³ Framväxten av gemensamma Kriscentrum för barn, kvinnor och män i arbetet mot våld i nära relationer kan ses som ett svar på kommunens skyldighet att erbjuda utsatta för våld i nära relationer. Exempel är t.ex. Kriscentrum Kristianstad, Kalmar, Hässleholm.

⁴ Se t.ex. Handlingsprogrammet för kvinnofrid i Malmö. www.malmo.se/kriscentrum.

⁵ T.ex. Socialstyrelsens många utvärderingsprojekt genom IMS. Se <http://www.Socialstyrelsen.se/valdochovergrepp/valdinarrelationer>

⁶ *Utfall och effekter av sociala metoder för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer* M Hydén mfl. IMS, (2006) har gett ny kunskap om arbetet med parrelationer. Lundblad, A-M, (2005), *Kärlek och hälsa*, är den enda doktorsavhandling om effekten av familjerådgivning.

⁷ Se den ansökan KFR:s styrelse formulerat och ställt till Socialstyrelsen i bilaga 1 och 2.

⁸ Se t.ex. Östensjö familjekontor, Oslo, (2007) och Cooper & Vetere (2005).

⁹ Lundgren mfl (2001), *Slagen Dam*.

¹⁰ Se t.ex. Eriksson, (red), (2007), *Barn som upplever våld*.

¹¹ Se prop. 1993/94:4, Sveriges officiella statistik t.ex. *Socialtjänst* 2008:10. SoS meddelandeblad: 17/94, 3/95, 21/95 och april 2008. Redovisning av hur kommunernas skyldighet att tillhandahålla familjerådgivning fullföljs, Socialstyrelsen Artikel nr 2004-131-29.

1.4 Familjerådgivningen och yrkesföreningen KFR

Föreningen Sveriges Kommunala Familjerådgivare (KFR) är en yrkesförening för verksamma familjerådgivare i Sverige. 1966 startade föreningen sin verksamhet. Medlemskap i KFR är frivilligt och idag finns ca 260 yrkesaktiva medlemmar. Föreningen är remissinstans och utfärdar auktorisation för familjerådgivare. Våld och missbruk omnämns i policydokumentet som särskilda problem i familjerådgivningsärenden.¹²

KFR har som yrkesförening också uppgiften att tillsammans med sina medlemmar formulera förutsättningarna för att familjerådgivningen skall kunna bedriva ett professionellt och välfungerande behandlingsarbete. Det kan t.ex. gälla forskning, utvärdering och utbildning, arbetets organisation, lokaler samt ekonomiska resurser för att skapa goda förutsättningar för långsiktighet och stabilitet i verksamheten. KFR driver frågan att familjerådgivaren inte skall arbeta ensam, vilket förekommer i många kommuner. Detta för att ha kontinuitet i verksamheten och möjliggöra flera olika erbjudanden till paret. KFR menar att förekomsten av våld i familjerådgivningsarbetet ställer dessa grundläggande krav i utomordentligt tydlig skärpa.¹³

KFR understryker att det är mycket viktigt att kommunerna med lagligt ansvar för familjerådgivningen tar ansvar för att formulera och utveckla arbetet med relationsvåld i den kommunalt drivna familjerådgivningen och att den aspekten beaktas i upphandling med privata utövare. KFR menar att Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, har en viktig roll i frågan om upphandling. Likaså ses Socialstyrelsens roll som en viktig förutsättning för familjerådgivningens utveckling genom att vara tillsynsmyndighet och resurs för utveckling och forskning.¹⁴

1.5 KFR och arbetet med relationsvåld på familjerådgivningen

1995 genomförde KFR en första kartläggning av förekomsten av våld i familjerådgivningens arbete med par. Med den studien som underlag genomfördes året efter en konferens på Sättra Bruk där kunskapsläget kring arbetet med våld speglades och olika förklarings- och arbetsmodeller diskuterades. Konferensen dokumenterades och blev därmed en text med rekommendationer för hur pararbetet bör utformas och genomföras när våld förekommer i ärenden på familjerådgivningen.¹⁵ Ett nätverk inom föreningen KFR är aktivt sedan 2005 och har arbetat med särskilt fokus på utveckling av nya metoder och rutiner i mötet med par där våld förekommit. Konkret metodutveckling pågår också på flera enskilda familjerådgivningar i Sverige. Familjerådgivningen i Mora har t.ex. sedan 1996 egna antagna riktlinjer för arbetet med våld och Kristianstad och Karlstad är exempel där systematisk kartläggning av våld och särskilda insatser blivit rutin.¹⁶

1.6 KFR och ny kartläggning av våld i familjerådgivningsärenden

KFR har nu 13 år efter den första studien tagit ytterligare ett initiativ för att kartlägga och därmed fördjupa kunskapen om förekomsten av våld i familjerådgivningsärenden. KFR skriver i sin ansökan att *”...det övergripande syftet är att förtydliga och utveckla familjerådgivningarnas bidrag till samhällets samlade insatser för att upptäcka och stoppa våldet i parrelationer.”* I ansökan tecknas en bakgrund där kunskap om våld och dess konsekvenser för samtliga inblandade varit i stark utveckling under flera år men att mycket lite eller inget ännu är gjort med fokus på familjerådgivningen. Barns särskilda utsatthet nämns.¹⁷

KFR kan nu tack vare medel från Socialstyrelsen genomföra en kartläggning av arbetet med våld och inventera kunskapen om våld i familjerådgivningsärenden. Genom den kan familjerådgivarnas erfarenheter och kunskaper om relationsvåld beskrivas av familjerådgivarna själva.

KFR:s styrelse ämnar göra en egen resultatsammanfattning av kartläggningen och där identifiera vilka frågor som bildar utgångspunkt för ett andra steg i utvecklingsarbetet. Det andra steget kommer att ha fokus på utveckling av metoder i arbetet med våld, rutiner för familjerådgivningen och utvecklande av nya gemensamma riktlinjer.

¹² KFR:s Policydokument, 2004, www.kfr.nu.

¹³ KFR hänvisar till FN's universella deklaration om de mänskliga rättigheterna som gäller, oavsett etnisk tillhörighet, hudfärg, kön, språk, religion, sexuell läggning, politisk uppfattning eller social ställning. Ur denna deklaration har en särskild barnkonvention och kvinnokonvention vuxit fram för att uppmärksamma barnens och kvinnors särskilda utsatthet. Se Kvinnofredspropositionen 1997/98:55.

¹⁴ KFR:s Policydokument, 2004, www.kfr.nu.

¹⁵ Rosander Gerhardsson, (1996), *Våld i parförhållandet...*, Rapport nr 40. Rapporten kan rekvideras från Landstinget Örebro.

¹⁶ Se t.ex. årliga rapporter www.karlstad.se.

¹⁷ Se KFR:s ansökan till Socialstyrelsen i bilaga 1 och 2.

2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

2.1 Frågeställningar

Syftet med denna kartläggning är att både få en generell och fördjupad kunskap om arbetet mot våld på Sveriges familjerådgivningar. Kartläggningen syftar till att ge svar på förekomst av våld bland dem som söker rådgivning och hur arbetet sker i familjerådgivningsarbetet samt mer ingående beskriva och återge den kunskap familjerådgivaren har om hur våldet ser ut. Ett annat syfte är att undersöka om arbete med relationsvåld blir olika beroende på vilken driftsform familjerådgivningen har. Kartläggningen har också ett viktigt syfte i att initiera en gemensam diskussion bland familjerådgivare om arbetet med våld bland par. En återkoppling till familjerådgivarna med resultat av kartläggningen är därför särskilt angelägen.

Mot bakgrund av att ingen lika omfattande studie genomförts tidigare finns ett stort allmänintresse för den kunskap som kommer att produceras. Därför är också avsikten att sammanställa resultaten och ge dem spridning.

Denna kartläggning vill söka svar på följande frågeställningar:

- Vilka rutiner och arbetssätt i arbetet med våld i familjerådgivningsärenden finns idag utvecklade och finns särskilda policydokument formulerade på enskilda familjerådgivningar för arbetet med våld?
- I vilken omfattning söker sig par till familjerådgivningen för professionell hjälp där våld förekommit/förekommer?
- Vilken kunskap har familjerådgivaren om det våld som förekommit/förekommer i ärenden på familjerådgivningen och hur kan det beskrivas? Vem har utövat våldet, vem är utsatt och drabbad av våld, vilken typ av våld har utövats och i vilken omfattning?
- Innebär olika driftsformer för familjerådgivningen olika konsekvenser för arbetet med relationsvåld?

2.2 Presentation och disposition av rapporten

Denna rapport vilar på resultat från två olika enkäter och är uppdelad i fyra olika delar. I den första delen presenteras resultatet av Enkät 1 som har fokus på familjerådgivningarnas övergripande arbetssätt och rutiner samt de policydokument som familjerådgivningar bifogat enkätsvaren. Den första delen avslutas med kort sammanfattande analys av resultatet. Andra delen inleds med en kort beskrivning av Sveriges familjerådgivningar och andelen våldsärenden i familjerådgivningsarbetet. I tredje delen presenteras resultatet av Enkät 2 som innehåller datainsamlingen om hur våldet ser ut och kan beskrivas. I den fjärde och sista delen avslutas rapporten med en slutdiskussion.

Allra först sker en redogörelse för de begrepp och antaganden om våld som bildar utgångspunkt för kartläggningen. Dessa begrepp och antaganden tar sin utgångspunkt i studien som gjordes 1995 och de riktlinjer som då formulerades samt det som framkommit i samtal med KFR:s referensgrupp som haft ett särskilt uppdrag att arbeta med denna kartläggning.

3. BEGREPP OCH ANTAGANDEN OM VÅLD

3.1 Våld i nära relationer

Våld i nära relationer är ett begrepp som inkluderar olika typer av våld som kan förekomma mellan närstående. Närstående är den som finns i en nära och förtroendefull relation i familj eller bland släkt och bland vänner. Våld i nära relationer är ett samhälls- och folkhälsoproblem där kvinnor och barn är särskilt utsatta. Våld i nära relationer är ett brott mot mänskliga rättigheter med allvarliga konsekvenser då våldet oftast utövas i hemmet och i en relation där behovet av trygghet och tillit är som störst. Den som utövar våld är alltid ansvarig för det våld som utövas. I rapporten ses våld i nära relationer och våld mot närstående som likvärdigt.

3.2 Definition av våld

KFR hänvisar till den definition av våld som Per Isdal formulerat och som fått stor spridning i arbetsfältet våld i nära relationer;

*”Handlingar mot en annan person, som smärta eller skadar, skrämma eller kränker, eller får personen att göra eller avstå från att göra någonting mot sin vilja, är att betrakta som våld”*¹⁸

Denna våldsdefinition har använts som utgångspunkt för kartläggningsarbetet. Dessutom har följande typer av våld använts för att kategorisera och beskriva det våld som förekommer i familjerådgivningsärenden; fysiskt våld, psykiskt våld, materiellt våld, latent våld, sexuellt våld och ekonomiskt våld. Specifika kontrollbeteenden ses som en del av det psykiska våldet och har både i enkäten och rapporten lyfts fram för att möjliggöra en tydlig beskrivning och dess konsekvenser. De olika typerna av våld beskrivs och definieras utförligare i redovisningen av Enkät 2.

3.3 Förklaringsmodeller

Våld i nära relationer har en inbyggd komplexitet där flera olika perspektiv och nivåer måste anläggas för att uppkomst av våld skall kunna identifieras, förstås och förändras. Fyra olika nivåer eller perspektiv som alla samverkar där våld uppträder är:¹⁹

- Kulturellt och strukturellt perspektiv – hur en samhällsordning fördelar makt och uttrycker jämställdhet eller brist på jämställdhet får konsekvenser för medborgares liv och relationer. Den samhällsordning som råder är i grunden patriarkal med en konstituerad ojämlikhet mellan könen där mannen är överordnad kvinnan och får konsekvenser för manligt maktutövande och användande av våld i konfliktsituationer.²⁰
- Relationsperspektiv – en nära relation med två parter befinner sig alltid i en process som formar både relationen och individer som är i den. Parternas samspel vad gäller inflytande och makt är alltid närvarande i relationen. En relation som erfar ett sammanbrott i kommunikationen eller en process av upptrappade konflikter där t.ex. anklagelser och upplevda kränkningar ingår, löper stor risk att med tiden bli så destruktiv att den leder vidare till våld.²¹
- Individperspektiv – individens kognitiva och emotionella förmåga har betydelse för möjligheten att hantera påfrestningar och konflikter. Starkt behov av kontroll och/eller stark upplevelse av underläge och vanmakt i relation till den andra kan ha avgörande betydelse för våldsamt beteende. Bristande självkänsla och starkt socialt och emotionellt beroende är individuella faktorer som också har stor betydelse för våld.²²
- Situationen som utlösande faktor – en särskilt svår situation kan vara en utlösande faktor för våldsamt beteende. Stark stress, en allvarlig motgång, en svår förlust eller ett allvarligt svek kan utgöra en situation där våld uppstår. Inte sällan har alkohol eller annan drog betydelse i sammanhanget.²³

3.4 Familjerådgivningen och mötet med våld

Den enskilde familjerådgivarens vardag är att inbjuda och möta par där t.ex. kommunikationen brutit samman, konflikter trappats upp och destruktivitet förekommer i relationen. Ibland är någon form av

¹⁸ Per Isdal, (2000), *Meningen med Volden*, I översättning till svenska, *Meningen med våld*, (2008). Familjevåld som begrepp får en egen definition i Council of Europe, 1986, *Varje handling eller försummelse som undergräver livet, den fysiska eller psykologiska integriteten, eller friheten till annan familjemedlem, eller som allvarligt skadar utvecklingen av hans eller hennes personlighet*.

¹⁹ Se referat av föreläsning av Margareta Hydén i Rosander Gerhardsson, (1996) samt Christian Kullberg, (2004), *Att förklara mäns våld mot kvinnor i nära relationer. En litteraturöversikt och försök till teoretisk integration*.

²⁰ I *Utveckling pågår*, SKL, (2009) utgår förklaring av mäns våld mot kvinnor helt utifrån ett strukturellt perspektiv. I *Utfall och effekter av sociala metoder*...IMS, (2006), förs ett resonemang där också det strukturella perspektivet ingår tillsammans med ett holistiskt perspektiv.

²¹ I *Meningen med volden*, Isdal, P, (2000), för Per Isdal fram olika exempel på relationsvåld, situationsvåld och ett individuellt perspektiv i förståelsen av våld i nära relationer. Se också Hydén (1995) och beskrivning av förhistorien till våld, *Kvinnomisshandel inom äktenskapet*.

²² I *Utfall och effekter av sociala metoder*...IMS, (2006), och i BRÅ, Rapport 2009:12 beskrivs ett individuellt perspektiv med eget ansvar och därmed nödvändigheten av metoder för individen. I Hydén (1995) är individperspektivet nödvändigt för ansvar och förändringsarbete.

²³ *Meningen med volden*, Isdal, P, (2000), ger exempel på och beskrivning av situationsvåld.

våld tydligt närvarande och beskrivs av paret själva. I kontakt med andra par kan det istället vara mer osäkert. Var gränsen går mellan t.ex. psykiskt våld och det som kan inrymmas i begreppen 'upptrappade konflikter' och 'destruktivitet i relationen' kan vara en sådan osäker situation. Det kräver en särskild lyhördhet hos familjerådgivaren att identifiera vilken typ av problem som paret har, t.ex. om våld förekommer och hur allvarligt våldet är. Ett "reparationsarbete", där målet är att reparera relationen på lika villkor, är t.ex. inte lämpligt när våldet skapar rädsla, förtryck och styr hela familjesystemet. Då krävs istället en metodik där våldet blir ett eget tema i kontakten, med fokus på ansvarstagande för den som utövar våld och säkerhet och trygghet för den som utsätts för våld.²⁴

Under arbetet med kartläggningen som genomfördes 1995 identifierades tre olika kategorier av våld i parrelationen för att söka skapa klarhet i graden av destruktivitet och gränsöverskridande beteenden och dess konsekvenser. Följande indelning gjordes:

A: Våldet och rädslan för våld styr och präglar hela familjsystemet. Ofta gäller det grovt upprepat våld.

B: Våld förekommer men styr inte familjsystemet.

C: Situationsvåld t.ex. i samband med otrohet eller separation. Våldet kanske inte återkommer alls eller kan komma att prägla hela relationen.²⁵

4. METOD

4.1 Kartläggningens organisation

Arbetet har i huvudsak planerats och utformats av en referensgrupp inom KFR:s styrelse. Referensgruppen har rapporterat löpande och tagit beslut i olika avgörande frågor i samråd med övriga i KFR:s styrelse. Styrelsen har engagerat en utredare på konsultbasis som arbetat med enkäterna och datainsamlingen. Utredaren har hållit regelbunden kontakt och kommunicerat med Sveriges familjerådgivningar samt författat rapporten. Utredaren har under arbetets gång haft tät och regelbunden kontakt med KFR:s referensgrupp.

När Socialstyrelsen beviljade ekonomiska medel till kartläggningen uttryckte representanter för individ- och familjeenheten att det var angeläget att kartläggning av våld i familjerådsarbetet genomförs och att resultatet blir allmänt känt och spritt. Med beviljade medel fanns villkor om Socialstyrelsens medverkan i att avgöra vilka frågor som skulle ställas och hur de skulle utformas. En medarbetare på individ- och familjeenheten på Socialstyrelsen var därför aktiv i inledningsskedet tillsammans med utredaren och KFR:s referensgrupp vid tillskapandet av de båda enkäterna. I den fasen medverkade också RFSU Stockholm, som har granskat frågorna utifrån ett hbt-perspektiv.

KFR:s styrelse har efter förfrågan hos Socialstyrelsen fått tillgång till det officiella adressregistret till Sveriges samtliga familjerådgivningar. Tack vare det har enkäterna nått alla familjerådgivningar och dess utsedda kontaktpersoner i kommunen och inte enbart de som valt att vara medlemmar i föreningen KFR genom medlemsregister. Istället för att endast nå KFR:s medlemmar som utgörs av 260 familjerådgivare har utskicken gått till samtliga 290 kommuner och dess kontaktpersoner. Det finns ingen uppgift om totalt antal enskilda familjerådgivare i socialstyrelsens utskick till kommunerna.

Kartlägningsarbetet har utgjorts av ett förfarande med två olika enkäter som skickats ut till alla familjerådgivningar i Sverige vid två olika tillfällen. Den första enkäten (Enkät 1), "*ENKÄT – Våld i nära relationer i Familjerådgivningsarbetet - Arbetssätt och riktlinjer*", ställde frågor om arbetssätt och rutiner i arbetet med våld. Den andra enkäten (Enkät 2), "*Datainsamling – Nyinkomna ärenden med våld, 1 mars – 31 maj 2009*", var en inventering av nyinkomna ärenden under en tremånadersperiod för att redovisa ärenden med våld och beskriva dessa ärenden så detaljerat som möjligt.

Utgångspunkten var en enkät med frågor om förekomsten av våld och dess karaktär. Under arbetets gång konstaterades emellertid vikten av att också inventera de arbetssätt och riktlinjer som redan idag är i bruk på familjerådgivningar samt fråga om dokumenterad policy.

²⁴ Hydén (1995) är tydlig och menar att våldet måste göras till en *huvudsak* i kontakten då våldet skapar systemet och inte tvärt om. Våldet innebär alltid ett individuellt ansvarstagande och inte ett sökande i relationen efter en minsta gemensam nämnare.

²⁵ Rosander Gerhardsson, (1996), *Våld i parförhållandet...*, sid 64.

4.2 Tillvägagångssätt

Utredaren har distribuerat de båda enkäterna till familjerådgivningarna och också tagit emot svaren. Enkäterna och medföljande information har som tidigare nämnts skickats ut via det register som Socialstyrelsen tillhandahållit. Allt material har efter hand lagts ut på KFR:s hemsida, www.kfr.nu.

Den första enkäten skickades ut i slutet av januari 2009. Den hade mycket kort svarstid om endast två veckor. Familjerådgivningarna uppmanades i den enkäten att bifoga befintliga nedtecknade policydokument rörande arbetet med våld till utredaren. Den andra enkäten skickades ut i början av februari 2009 och utgjorde underlag för inventering och datainsamling av nyinkomna ärenden under en tremånadersperiod, 1 mars – 31 maj. I denna andra enkät ombads familjerådgivningarna att dels räkna antal nyinkomna ärenden, dels med hjälp av ett stort antal frågor beskriva våldets förekomst, typ och karaktär i varje enskilt ärende.

4.3 Frågor och svar under kartläggningsarbetet

Under tiden enkäterna funnits hos familjerådgivningarna för att bearbetas har utredaren och styrelsens referensgrupp funnits tillgängliga för att besvara frågor från uppgiftslämnarna. Det skedde framförallt via e-post men också genom direktkontakt via telefonsamtal. Det fördes också en aktiv diskussion omkring hur våld kan och bör definieras samt gränsdragning för det psykiska våldet. Det har också funnits regelbundna återkopplingar till uppgiftslämnarna var kartläggningsarbetet befinner sig. När KFR:s styrelse kommunicerat ut till familjerådgivningarna har de frågeställningarna distribuerats till samtliga. Ett dokument med Vanliga frågor (FAQ) har upprättats på www.kfr.nu.

4.4 Felkällor

Uppgiftslämnaren i Enkät 2 uppmanades att samla uppgifter under en tremånadersperiod fram till och med den 31 maj 2009 och sedan skyndsamt rapportera till utredaren första veckan i juni 2009. Under insamlingsperioden som var 12 veckor lång finns variation i antalet samtal som hunnits med, beroende på när paret kontaktade familjerådgivningen. För de par som registrerades i början av perioden har upp till 12 samtal varit möjligt och för de som kontaktade familjerådgivningen i slutet av perioden har inget personligt samtal genomförts, annat än det registrerande telefonsamtalet. I de ärenden där inget samtal förekommit är självklart kunskapen om paret och eventuellt våld begränsad.

Tiden för datainsamlingen av Enkät 1 och inledningen av Enkät 2 kom att sammanfalla med insamlandet av den officiella riksstatistiken till Socialstyrelsen samt arbetet med den årliga verksamhetsberättelsen. Tidsbrist kan därför ha spelat roll för medverkan i kartläggningen. Felkällor och osäkerhet förekommer vid enskilda frågor och kommer att beskrivas där de presenteras.

5. SVARSFREKVENS

5.1 Familjerådgivningen i Sverige – en överblick

I över 50 år har familjerådgivning funnits i offentlig regi. Under 1960-talet fick verksamheten statsbidrag och expanderade. Statsbidraget upphörde under 1980-talet och många familjerådgivningar existerade under nedläggningshot. Landstinget var då huvudman för de flesta familjerådgivningarna. 1995 kommunaliserades familjerådgivningen och Sveriges kommuner är nu skyldiga att erbjuda sina kommuninvånare familjerådgivning.²⁶

Det är nu 14 år efter kommunaliseringen svårt att ge en enhetlig och klar bild över de verksamheter som bedrivs inom Sveriges 290 kommuner. Det lagstadgade ansvaret för familjerådgivningen finns kvar hos kommunen men formerna för driften varierar. Flertalet verksamheter drivs i kommunal regi med kommunalt anställda familjerådgivare. Andra driftsformer är privat, vårdförbund, vårdbolag, landsting och en liten grupp av ideella verksamheter. En kommun kan välja att organisera sin familjerådgivning hos en eller flera byråer med olika driftsform. En familjerådgivning kan utföra sitt arbete på uppdrag av en eller flera kommuner oavsett driftsform. Ett par exempel för att förtydliga hur det ser ut är t.ex. Lunds kommun som driver en familjerådgivning med ett avtalsområde där ytterligare sju kommuner ingår. Jämfört med t.ex. Nacka kommun som har 14 olika familjerådgivningar inom den egna kommunen.

²⁶ Historiken är refererad ur Officiell statistik för familjerådgivning år 2007. Socialstyrelsen.

Svårigheten i att beskriva existerande familjerådgivning i Sverige ligger dels i den mångfald som utvecklats, dels i att förändringstakten är hög. Kommuner kontrakterar nya utövare av familjerådgivning och organisationsformerna för driften och ansvaret förändras. Intrycket är att upphandling av den privata driftsformen blir allt vanligare. För att sammanställa en bild av verksamheten gjordes en genomgång av samtliga kommuners hemsida under maj månad 2009 och en förteckning över Sveriges familjerådgivning skapades, som sammanfattas i tabell 1.²⁷

Tabell 1. Sveriges familjerådgivning utifrån driftsform

Familjerådgivningens driftsform i kommunen	Antal kommuner	Andel av Sverige
Enbart kommunal	169 kommuner	58,3 %
Enbart privat	60 kommuner	21 %
Enbart kommunalt vårdförbund/bolag	27 kommuner	9,3 %
Enbart landsting	12 kommuner	4,1 %
Annan ideell (S:t Lukas o Sv kyrkan)	2 kommuner	0,01 %
Blandade driftsformer	20 kommuner	7 %
Summa:	290 kommuner	100 %

Observera att samtliga familjerådgivningar är kommunala i den meningen att verksamheten alltid sker på uppdrag av kommunen. I denna rapport används 'kommunal familjerådgivning' för att beskriva verksamheter som har kommunalt anställda familjerådgivare. De övriga driftsformerna har istället tecknat avtal med kommunen för att driva familjerådgivning i annan form.

5.2 Sveriges familjerådgivningar – ett rörligt mål

Socialstyrelsens adressregister över Sveriges familjerådgivningar som KFR fick tillgång till är den sändlista som använts under hela kartläggningsarbetet för att nå ut till alla familjerådgivningar med information, enkäter och kommunicera frågor och svar i arbetet. Adressregistret bestod av 309 adresser med personliga mottagare vilket motsvarar lika många familjerådgivningar i Sverige. KFR har i och med tillgång till adresslistan haft möjlighet att använda sig av de rutiner som finns vid den obligatoriska insamlingen av den officiella årliga statistiken genom de ansvariga sk. uppgiftslämnarna i registret tillsammans med kommunkod. KFR har emellertid valt att distansera sig från rutinerna i den obligatoriska statistiken och genom styrelsen och utredaren istället söka direktkontakt med byråerna och enskilda rådgivare för att betona frivillighet och engagemang för frågan om våld och insamlingen av enkätsvar.

Inom ramen för denna studie upprättades därför, som tidigare nämnts, en egen förteckning över Sveriges samtliga familjerådgivningar som drivs med kommunalt uppdrag. Den upprättades i slutet av maj månad 2009 i nära anslutning till att insamlingsperioden av Enkät 2 avslutades. Familjerådgivningen i Sverige är ett rörligt mål och måste beskrivas och hanteras utifrån det. Förteckningen omfattar utövare av familjerådgivning i 290 kommuner och samtliga enkätsvar har med tydlig avsändare kunnat prickas av mot upprättad förteckning. I det följande kommer den eller de som valt att medverka i kartläggningen att kallas uppgiftslämnare. En uppgiftslämnare kan då utgöras av en enskild familjerådgivare med ett mycket begränsat uppdrag eller en familjerådgivning med flera kommuner i sitt avtalsområde. På grund av denna ojämnhet i omfattningen av respektive utövare kommer svarsfrekvensen att omvandlas och beräknas utifrån hur många hela kommuner som medverkar och omfattas av svaren och inte andel enskilda utövare.

5.3 Svarsfrekvens Enkät 1

Enkät 1 frågade efter övergripande arbetssätt och rutiner i mötet med våldsärenden. Enkäten har besvarats gemensamt på arbetsplatsen för det egna avtalsområdet, vårdförbundet eller företaget och i enstaka fall enskilt.

94 besvarade enkäter har inkommit. Det ger att familjerådgivningen i 224 kommuner har medverkat i sin helhet, vilket är 77 % av samtliga kommuner. I ytterligare 15 kommuner har hälften av familjerådgivningarna medverkat. Se tabell 2 för sammanställning av svarsfrekvensen. Nedersta raden i tabellen förklaras ytterligare nedan.

²⁷ Enligt egen förteckning efter genomgång av samtliga 290 kommuners hemsidor och beskrivning av familjerådgivningen. Se bilaga 5.

Tabell 2. Svarsfrekvens Enkät 1 i sammanfattning

Familjerådgivningens driftsform	-	I totalt antal	Medverkande hela kommuner i antal	Andel svar	Andel totalt
Enbart kommunal	-	169 kommuner	143 kommuner	85 %	49 %
Enbart privat	-	60 kommuner	36 kommuner	60 %	12,4 %
Enbart kommunalt vårdförbund/bolag	-	27 kommuner	27 kommuner	100 %	9,3 %
Enbart landsting	-	12 kommuner	12 kommuner	100 %	4 %
Annan ideell (S:t Lukas o Sv kyrkan)	-	2 kommuner	2 kommuner	100 %	0,07 %
Blandade driftsformer, samtliga	-	20 kommuner	4 kommuner	7 %	1,4 %
Summa antal kommuner:		290 kommuner	224 kommuner	--	77 %
I 15 kommuner med blandad driftsform har 45 av 90 familjerådgivningar besvarat Enkät 1, 50 %					

Tabellen skall läsas så att i första kolumnen är familjerådgivningarna listade efter driftsform och antalet kommuner med den driftsformen. I andra kolumnen presenteras det antal kommuner i respektive driftsform som medverkat. Andelen medverkande hela kommuner inom driftsformen anges sedan i % i kolumn tre. Andelen medverkande i respektive driftsform totalt i Sverige anges i % i sista kolumnen. På den nedersta raden i tabellen presenteras svarsfrekvens i sammanfattning för de kommuner som har blandad driftsform för sin familjerådgivning.

Vid granskning av avsändarna från de 20 kommunerna med blandad driftsform har samtliga medverkat i 4 kommuner och i 1 kommun har ingen medverkat. För de övriga 15 kommunerna med blandade driftsformer ser medverkan ut för de totalt 90 familjerådgivningarna på följande sätt:

- 7 av 12 kommunala familjerådgivningar – 58 %
- 21 av 64 privata familjerådgivningar – 33 %
- 9 av 9 familjerådgivningar som drivs av vårdförbund/bolag – 100 %
- 4 av 5 övriga ideella familjerådgivningar – 80 %

Från dessa kommuner finns därmed ytterligare besvarade enkäter som inte kan omvandlas till andel hela kommuner i procent.

Förklaringen till den relativt höga svarsfrekvensen kan finnas i att Enkät 1 var begränsad i omfattning och att frågeställningarna var översiktliga. Enkäten och frågorna har troligen uppfattats som relevanta och angelägna. Enkäten har varit lättare att besvara på en mindre arbetsplats snarare än en större då svaren skulle avspejla alla familjerådgivares rutiner och sätt att arbeta. Att andelen som valt att medverka i Enkät 1 är så varierande kopplat till vilken driftsform familjerådgivningen har är värt att notera. För fullständig förteckning över dem som medverkat, se bilaga 5.

5.4 Bortfallsanalys

Familjerådgivningar i 51 kommuner har valt att inte besvara Enkät 1 vilket ger ett bortfall med andelen 17,6 % av samtliga kommuner. Från 15 kommuner med blandade driftsformer saknas svar från hälften av dem som utövar familjerådgivning. Se tabell 3 för sammanställning av bortfallsanalysen. Nedersta raden i tabellen förklaras ytterligare nedan.

Tabell 3. Bortfall Enkät 1 i sammanfattning

Familjerådgivningens driftsform	-	I totalt antal	Bortfall hela kommuner i antal	Andel bortfall	Andel totalt
Enbart kommunal	-	169 kommuner	26 kommuner	15 %	9 %
Enbart privat	-	60 kommuner	24 kommuner	40 %	8 %
Enbart kommunalt vårdförbund/bolag	-	27 kommuner	0 kommuner	0 %	0 %
Enbart landsting	-	12 kommuner	0 kommuner	0 %	0 %
Annan ideell (S:t Lukas o Sv kyrkan)	-	2 kommuner	0 kommuner	0 %	0 %
Blandade driftsformer, samtliga	-	20 kommuner	1 kommun	5 %	0.03 %
Summa antal kommuner:		290 kommuner	51 kommuner	--	17,6 %
I 15 kommuner med blandad driftsform har 45 av 90 familjerådgivningar ej besvarat Enkät 1, 50 %					

Tabellen skall läsas så att i första kolumnen är familjerådgivningarna listade efter driftsform och antalet kommuner med den driftsformen. I andra kolumnen presenteras det antal kommuner i respektive driftsform med bortfall. Andelen bortfall i hela kommuner inom driftsformen anges sedan i % i kolumn tre. Andelen bortfall i respektive driftsform totalt i Sverige anges i % i sista kolumnen. På den nedersta raden i tabellen presenteras bortfallet i sammanfattning för de kommuner som har blandad driftsform för sin familjerådgivning.

Vid granskning av de 20 kommunerna med blandad driftsform konstateras helt bortfall i 1 kommun och inget bortfall i 4 kommuner. För övriga 15 fördelar sig bortfallet enligt följande för de 90 familjerådgivningarna:

- för kommunala familjerådgivningar 5 av 12 – 42 %
- för privata familjerådgivningar 43 av 64 – 67 %
- för övriga ideella familjerådgivningar 1 av 5 – 20 %
- för de som drivs av vårdförbund/bolag och landsting finns inget bortfall – 9 st

Från dessa kommuner finns därmed ytterligare bortfall som inte kan omvandlas till andel hela kommuner i procent.

Det är framförallt små kommuner och många mindre privata utövare som avstått från att besvara Enkät 1. Några av de största privata aktörerna har också valt att avstå. Bland de kommunala familjerådgivningarna märks tre stycken som alla har ett avtalsområde om vardera tre hela kommuner. Sex kommunala familjerådgivningar avstod att medverka i Enkät 1 och skickade istället in en kommentar och uttryckte skiljaktig mening mot intentionerna i kartläggningen. Denna skiljaktighet kvarstod inte under Enkät 2. För fullständig förteckning över dem som har valt att inte medverka, se bilaga 5.

5.5 Svarsfrekvens Enkät 2

Enkät 2 bestod av ett datainsamlingsformulär för den enskilde familjerådgivaren som skulle fyllas i för varje registrerat våldsåre. Samtliga ifyllda enkäter har sedan samlats på varje familjerådgivning för redovisning av andelen våld i det totala familjerådgivningsarbetet under insamlingsperioden.

546 ifyllda enkäter har inkommit och innebär svar från alla utövare av familjerådgivning i 195 kommuner vilket innebär en andel om 67 % av samtliga kommuner. Från 18 kommuner med blandad driftsform har 36 % av familjerådgivningarna svarat. Se tabell 4 för sammanställning av svarsfrekvensen. Nedersta raden i tabellen förklaras ytterligare nedan.

Tabell 4. Svarsfrekvens Enkät 2 i sammanfattning.

Familjerådgivningens driftsform	-	I totalt antal	Medverkande hela kommuner i antal	Andel svar	Andel totalt
Enbart kommunal	-	169 kommuner	130 kommuner	77 %	45 %
Enbart privat	-	60 kommuner	25 kommuner	42 %	9 %
Enbart kommunalt vårdförbund/bolag	-	27 kommuner	27 kommuner	100 %	9 %
Enbart landsting	-	12 kommuner	12 kommuner	100 %	4 %
Annan ideell (S:t Lukas o Sv kyrkan)	-	2 kommuner	0 kommuner	0 %	0 %
Blandade driftsformer, samtliga	-	20 kommuner	1 kommun	5 %	0,03 %
Summa antal kommuner:		290 kommuner	195 kommuner	--	67 %
I 18 kommuner med blandad driftsform har 33 av 92 familjerådgivningar besvarat Enkät 2, 36 %					

Hur tabellen skall läsas, se tabell 2.

Av de 20 kommuner som driver familjerådgivning med olika driftsformer har 1 kommun deltagit med samtliga familjerådgivningar och från 1 kommun kom inget svar. I 18 av kommunerna har svar inkommit som fördelar sig enligt följande vad gäller de totalt 92 familjerådgivningarna:

- 10 av 13 kommunala familjerådgivningar har svarat – 77 %
- 13 av 63 privata familjerådgivningar har svarat – 21 %
- 1 av 7 övriga familjerådgivningar har svarat – 14 %
- 9 av 9 familjerådgivningar som drivs av kommunalt vårdförbund/bolag har svarat – 100 %

Från dessa kommuner finns därmed ytterligare besvarade enkäter som inte kan omvandlas till andel hela kommuner i procent.

Enkät 2 har en hög svarsfrekvens i förhållande till den arbetsinsats som krävdes. Det kan bero på att frågan om våld i familjerådgivningsarbetet har uppfattas som angelägen och att man därför prioriterat arbetet med enkäten. Här kan också finnas en önskan om mer kunskap om arbetet med våld och man har därför medverkat för att få en återkoppling genom kartläggningen. För fullständig förteckning över dem som medverkat, se bilaga 5.

5.6 Bortfallsanalys

Familjerådgivningarna i 77 kommuner har inte besvarat enkäten vilket ger ett bortfall med andelen 26,5 % av samtliga kommuner. Från 18 kommuner med blandad driftsform saknas svar från två tredjedelar av de som utövar familjerådgivning, vilket omräknat betyder ett ytterligare bortfall om ca 4 % på andelen kommuner totalt. Se tabell 5 för sammanställning av bortfallsanalysen. Nedersta raden i tabellen förklaras ytterligare nedan.

Tabell 5. Bortfall Enkät 2 i sammanfattning.

Familjerådgivningens driftsform	-	I totalt antal	Bortfall hela kommuner i antal	Andel bortfall	Andel totalt
Enbart kommunal	-	169 kommuner	39 kommuner	23 %	13 %
Enbart privat	-	60 kommuner	35 kommuner	58 %	12 %
Enbart kommunalt vårdförbund/bolag	-	27 kommuner	0 kommuner	0 %	0 %
Enbart landsting	-	12 kommuner	0 kommuner	0 %	0 %
Annan ideell (S:t Lukas o Sv kyrkan)	-	2 kommuner	2 kommuner	100 %	0,7 %
Blandade driftsformer, samtliga	-	20 kommuner	1 kommun	5 %	0.03 %
Summa antal kommuner:		290 kommuner	77 kommuner	--	26,5 %
I 18 kommuner med blandad driftsform har 59 av 92 familjerådgivningar ej besvarat Enkät 2, 64 %					

Hur tabellen skall läsas, se tabell 3.

För de 20 kommuner med blandad driftsform konstateras helt bortfall i 1 kommun och inget bortfall i 1 kommun. För övriga 18 kommuner fördelar sig bortfallet för de sammanlagt 92 familjerådgivningarna så här:

- för de kommunala 3 av 13 – 23 %

- för de privata 50 av 64 – 79 %

- för övriga ideella 6 av 7 – 86 %

- för de som drivs av vårdförbund/bolag och landsting finns inget bortfall – 9 st

Från dessa kommuner finns därmed ytterligare bortfall som inte kan omvandlas till andel hela kommuner i procent.

Bortfallet består framförallt av mindre kommuner och mindre privata utövare av familjerådgivning. En stor del av de enskilda privata utövarna av familjerådgivningar som är verksamma i Stockholmsområdet har t.ex. valt att inte medverka. De mindre kommunalt drivna familjerådgivningarna som valt att inte vara med finns spridda över landet.

I bortfallet märks ändå särskilt de som har ett större verksamhetsområde. Bland dessa finns fem kommunala familjerådgivningar med 3-4 kommuner i sitt avtalsområde och en av de enskilt största kommunala familjerådgivningarna. Bland de privata aktörerna märks en mycket stor aktör som bedriver verksamhet i ett 20-tal kommuner och ytterligare fem aktörer som ansvarar för familjerådgivning i 3-5 hela kommuner. Totalt ökar den kommunala familjerådgivningens bortfall något jämfört med Enkät 1. För de med privata och ideella aktörer ökar bortfallet avsevärt i Enkät 2.

För fullständig förteckning över dem som har valt att inte medverka, se bilaga 5.

6. ENKÄT NR 1 – Enkät om arbetssätt och rutiner

Denna första enkät som skickades ut till Sveriges alla familjerådgivningar i februari 2009 riktar in frågorna på övergripande arbetssätt och rutiner i ärenden där våld förekommer. Enkäten berör flera olika områden för familjerådgivningen när det gäller arbetet med våld i nära relationer. Frågor har ställts om det inre arbetet, om hur förekomsten av våld upptäcks och hur riskbedömningar görs för barn och den våldsutsatta samt anmälningsskyldigheten kring barn. Enkäten har också frågat om tillgången till samarbetspartners i det egna upptagningsområdet och till slut också vilken driftsform familjerådgivningen har. Det sammanställda resultatet av enkätsvaren ger svar på dessa frågor och en allmän och övergripande bild av familjerådgivningen i Sverige. Enkäten svarar däremot inte på vilken typ av våld som förekommer och enskilda resultat kan inte kopplas till enskilda familjerådgivningar.

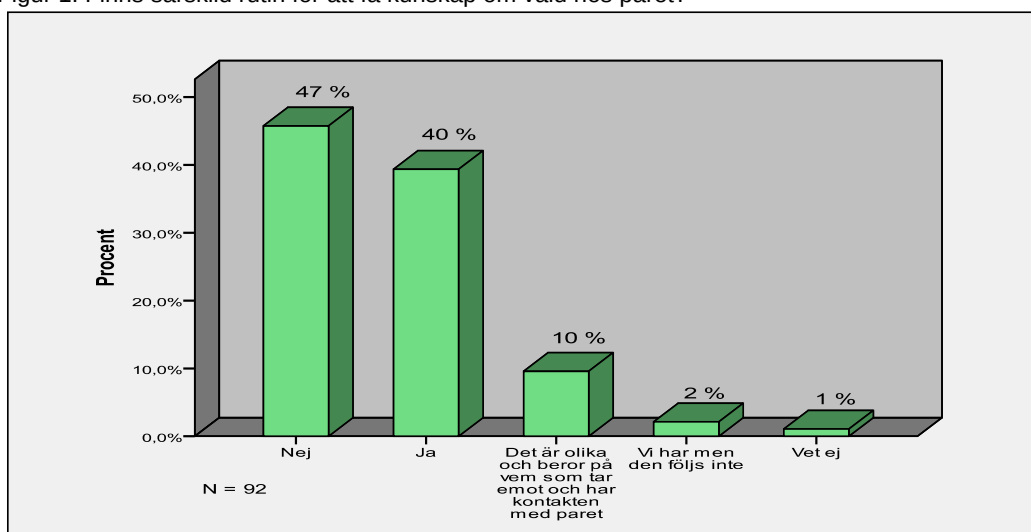
Enkätens frågeställningar är ställda till familjerådgivarna gemensamt och har i de flesta fall också besvarats gemensamt i större eller mindre grupper. Resultatet grundar sig på 94 besvarade enkäter. I rapporten återges frågorna från enkäten och varje svar presenteras för sig med text, tabell och/eller figur med förtydligande av resultat och kommentar. Kommentarer och sammanfattande analys är utredarens reflektioner och diskussion kring resultat och utfall. Jämförelser görs återkommande med Rosander Gerhardssons rapport som publicerades 1996, i syfte att göra en uppföljning kring vad som hänt under de 13 år som gått.²⁸ Redogörelsen av Enkät 1 avslutas med en sammanställning av det policymaterial och de rutiner som skickats in som separata dokument.

I enkäten har uppgiftslämnaren i ett flertal frågor uppmanats att ange ett enda svarsalternativ och välja det som passade bäst för verksamheten. I flera av frågorna har dock fler alternativ än ett markerats och dessa svar hanteras som obesvarade och blir ett partiellt bortfall. I fråga 3 är bortfallet 25 st (27 %). I fråga 8 är det 19 st (20 %) och för fråga 9 är det 39 st (42 %). En av enkäterna är inlämnad blank men har en skriftlig kommentar till kartläggningsarbetet som helhet. Det stora bortfallet i frågorna 3, 8 och 9 kan förstås utifrån frågornas komplexitet och det svåra för en arbetsgrupp att välja endast ett svarsalternativ. Utredaren har därför gjort särskilda analyser av dessa tre frågor.

6.1 Har ni någon särskild överenskommen rutin eller metod för att ta reda på om våld förekommit bland de par som söker sig till er?

Frågan har ställts för att undersöka om det finns en övergripande och av familjerådgivningen beslutad och i bruk tagen ordning för att systematiskt upptäcka våld bland de par som söker kontakt. Svaren på frågan skall alltså i huvudsak förstås på ett övergripande gemensamt plan snarare än vad varje enskild familjerådgivare väljer att göra.

Figur 1. Finns särskild rutin för att få kunskap om våld hos paret?

Knappt hälften svarar att metod och rutin inte finns och 40 % svarar att det finns. 10 % av svaren visar att det finns en variation beroende på den enskilde familjerådgivarens arbetssätt. 2 % anger att rutin finns men följs inte.

²⁸ Rosander Gerhardsson, (1996), *Våld i parförhållandet*. Rapporten är en studie av våld på familjerådgivningen 1995 och en sammanställning av en konferens och efterföljande diskussion om arbetet med våldsärenden. Här finns rekommendationer för arbetet med våld.

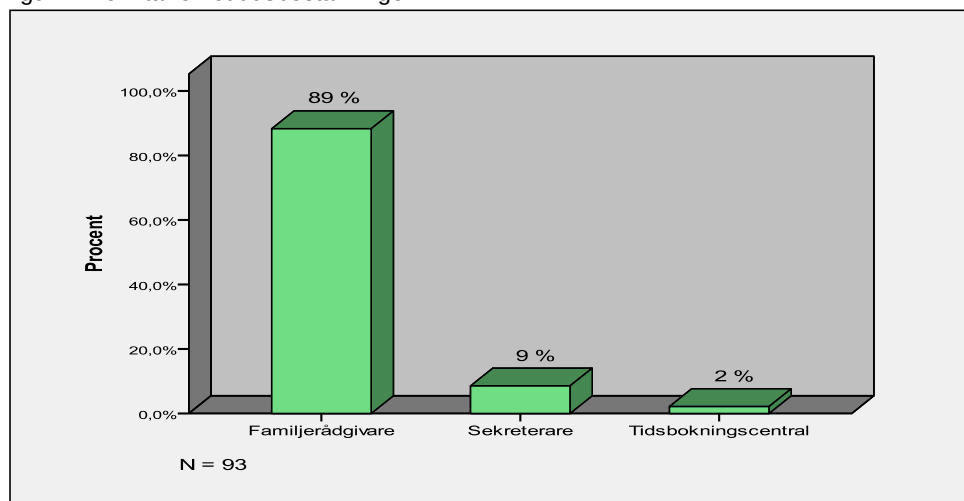
Kommentar

Det är 13 år efter den förra studien och nästan hälften svarar att gemensam rutin och policy i arbetet med våldsärenden saknas. I den rapport som publicerades 1996 av Rosander Gerhardssons, finns texter som formulerar vikten av metodik och rutiner i mötet med par för att tidigt få kunskap om våld för en säker och trygg vidare handläggning av ärendet.²⁹ Det är fullt möjligt att både kompetensen och rutinen finns på den enskilda rådgivningsbyrån utan att gemensamma dokument skapats. Oavsett, får det anses angeläget att familjerådgivningen har en gemensam, väl förankrad och kommunicerad rutin i frågor hur särskilt allvarliga problem som våld i relationen skall bemötas och handläggas. En uttalad rutin/handlingsplan kan dessutom utgöra ett instrument för kommunen att utöva sitt kvalitetsansvar gentemot familjerådgivningen.

6.2 Vem tar emot tidsbeställningen?

Att ta emot tidsbeställningen på en familjerådgivning kan betraktas som en administrativ syssla eller starten på en behandlingskontakt. Den som tar emot den första kontakten på familjerådgivningen kan redan i telefon välja att fråga om vilka problem som paret har, däribland våld i relationen. Paret kan också själva välja att direkt i telefon vid tidsbeställning berätta om förekomst av våld.

Figur 2. Vem tar emot tidsbeställningen?

89 % av förstakontakten sker direkt med en familjerådgivare. Ytterligare 9 % av första kontakten sker direkt till familjerådgivningen och till dess sekreterare. 2 procent administreras av en centralt ordnad tidsbokningscentral.

Kommentar

I Rosander Gerhardssons rapport från 1996 lyfts frågan om tidig kunskap, just för att kunna göra en säker och bra planering för alla inblandade. I rapporten framförs t.ex. att det är angeläget att utbilda sekreteraren på familjerådgivningen för att också den funktionen skall kunna göra en initial bedömning av allvaret i parets problematik.³⁰

När familjerådgivaren själv får första kontakten med paret i telefon ökar möjligheten väsentligt att göra en initial bedömning av problemets art och svårighet. Därmed kan kontakten planeras på ett mer medvetet sätt redan inför första besöket på familjerådgivningen. När det gäller ett problem som relationsvåld framstår det som viktigt i betydelsen att skapa trygghet och säkerhet för den våldsutsatta. Det betyder i praktiken att överväga om paret skall komma tillsammans eller var för sig vid första besöket. Utifrån den aspekten är förfarandet med tidsbokningscentral begränsande då möjligheten att undersöka förekomsten av våld regelmässigt skjuts fram till första samtalet.

²⁹ Ibid, sid 75 ff.

³⁰ Ibid.

6.3 När frågar ni paret om våld förekommit?

Frageställningen undersöker om familjerådgivningen har någon särskild ordning eller metod för att fråga om förekomsten av våld. I bakgrunden till denna fråga finns tankar om säkerhet, trygghet och ev. risker med att fråga om våld och vad det innebär att fråga när båda parter finns närvarande. När familjerådgivaren ställer frågan/frågor om våld i parrelationen är därför av stort intresse.

Tabell 6. När frågar ni paret om våld förekommit?

N = 68

Svarsalternativ	Antal	Procent
Vi frågar när vi fattar misstanke om att våld förekommit /förekommer	31	46%
Vi frågar alltid direkt i telefon vid tidsbeställning om paret beskriver någon form av upptrappning i sina konflikter som t.ex. "bråkar mycket"	17	25%
Annat...	6	9%
Vi frågar alla vid första samtalet på familjerådgivningen	5	7%
Vi frågar alla direkt i telefon vid tidsbeställning	4	6%
Vi frågar när ämnet förs upp av paret själva under kontakten	3	4%
Vi frågar när kontakten etablerats och känns trygg med familjerådgivaren	2	3%
Vi frågar alla vid andra / tredje samtalet på familjerådgivningen	0	0%
Totalt antal kryssade svar	68	100%
Ogiltig	26	

13 % frågar oavsett misstanke enligt rutin i telefon eller vid första besöket. 25 % frågar direkt i telefon vid någon form av indikation till våld. 46 % frågar någon gång under kontakten när misstanke om våld uppstår. 4 % berör frågan om våld enbart när paret själva tar upp den. Vid "Annat" har sex kommentarer lämnats och redovisas vid lämnade kommentarer. Observera att N = 68.

Internt bortfall

Frågan har ett stort bortfall genom att fler svarsalternativ än ett har lämnats hos 25 uppgiftslämnare, troligen för att frågeställningen är svår att besvara gemensamt med ett alternativ. En granskning av samtliga 138 lämnade svar visar att en större andel familjerådgivare frågar vidare om våld först när paret själva tar upp frågan.³¹

Lämnade kommentarer

I sex olika kommentarer som lämnats beskrivs att frågor om våld ställs när familjerådgivaren uppfattar någon form av *upptrappning* eller möter uttryck som, *vi bråkar mycket* och *vi grälar mycket*. Det innebär enligt tre av kommentarerna att familjerådgivaren genast ställer undersökande frågor om konsekvenserna av upptrappning och bråk och var konflikterna brukar sluta. Frågan, *vad är det värsta som hänt?* är ett konkret exempel på hur frågan då kan uttryckas. Vidare finns en kommentar som beskriver arbetet med att skapa en rutin och svårigheten att vara konsekvent:

- "Det är sagt att vi ska fråga alla direkt i telefon vid tidsbeställning men vi gör nog inte det i praktiken till 100 %. Vi har nu gjort om vår tidsbeställningsblankett och gett "förekomst av våld" eget utrymme – vilket kan hjälpa oss att bli mer konsekventa."

Kommentar

Bland svarsalternativen finns en serie olika tillfällen när frågan om våld kan ställas och tidpunkten kan återges på en skala från att ställa frågor om våld direkt i telefon vid tidsbeställningen, till att invänta att paret själva väljer att berätta. Resultatet i tabell 6 beskriver att en dryg tredjedel frågar tidigt vid telefonkontakt eller senast vid första besöket. Knappt hälften frågar under samtalsseriens gång då misstanke om våld uppstår. 7 % anger att frågan tas upp senare i kontakten eller när paret själva tar upp frågan. I analysen av det interna bortfallet framgår att något fler väljer att ställa frågan om våld i ett senare skede.

I Rosander Gerhardssons rapport från 1996 finns inget utförligt resonemang kring när frågan kan och bör ställas.³² Bakgrunden till att frågan ställts i enkäten är dels ett resonemang om vikten av

³¹ En tabell där det interna bortfallet ingår finns i Appendix på www.kfr.nu.

³² Rosander Gerhardsson, (1996), *Våld i parförhållandet*.

att så tidigt som möjligt veta om våld förekommer, dels en problematisering kring om och när det är lämpligt att ställa frågor till paret utifrån risk och säkerhet. Utgångspunkten i resonemanget har varit att det kan föreligga risk för nytt våld till följd av att frågan i sig ställs till båda parter och att det måste beaktas av familjerådgivaren. Ökad stress hos paret eller ett starkt förtroende för familjerådgivaren som leder till ett öppet och oplanerat avslöjande om att våld förekommer, kan få allvarliga konsekvenser.

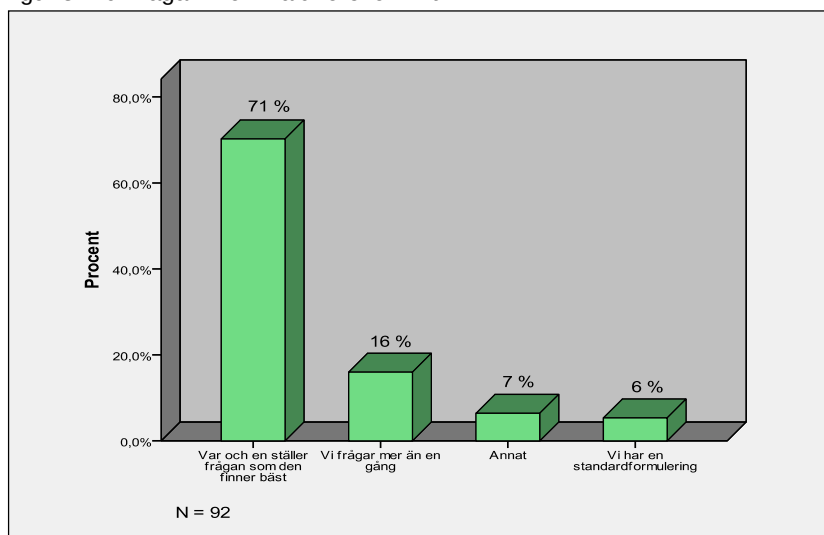
När frågan ställs huruvida våld förekommer tycks mycket viktig genom den nära kopplingen till säkerhet och trygghet för den eller de våldsutsatta. Flera familjerådgivningar har börjat med screening av våld redan vid tidsbeställningen eller vid första besöket för att så tidigt som möjligt få veta om våld förekommer. Andra familjerådgivningar beskriver att de tidigt är mycket uppmärksamma och undersöker varje indikation och risk till upptrappade gräl och konflikter för att upptäcka våld.

Tidig upptäckt av våld i relationen är direkt avgörande för hur kontakten mellan paret och familjerådgivaren utformas och det blir därför viktigt att familjerådgivaren är aktiv och ställer återkommande frågor omkring riskbeteenden och själv för in frågan huruvida våld förekommer. Någon garanti för att paret väljer att berätta om sitt våld, finns emellertid inte, oavsett metod.

6.4 Hur frågar ni om våld förekommit?

Med denna fjärde fråga inventeras om det finns ett särskilt sätt att fråga om våld och om det förekommer en överenskommelse om hur frågorna skall ställas av familjerådgivaren.

Figur 3. Hur frågar ni om våld förekommit?

Resultatet visar att den enskilde familjerådgivaren i hög utsträckning själv förfogar över *hur* frågan om våld ställs, 71 %. Att frågan om förekomst av våld upprepas vid flera tillfällen anges i 16 % av svaren. 6 % av svaren anger att en gemensam standardformulering finns för hur frågan skall formuleras.

Lämnade kommentarer

Vid möjligheten att lämna egna kommentarer har ett antal frågor formulerats som beskriver standardformuleringar och egna formuleringar som används för att fråga om förekomst av våld. Frågorna anvisar också att missbruk är ett allvarligt problem som måste utredas. Ett av exemplen är en undersökande fråga om var konflikterna tar vägen och de övriga frågor direkt om våld förekommer.

"Vad är det värsta som hänt?"

"Förekommer våld och missbruk?"

"Om våld eller missbruk förekommit så är det bra om ni berättar om detta nu, då detta alltid har en stor inverkan på relationen och påverkar alla familjemedlemmar..."

"Förekommer det eller har det förekommit någon form av våld i familjen?"

"Händer det eller har det hänt att ni går på varandra fysiskt?"

Kommentar

Den enskilde familjerådgivaren förfogar i mycket hög utsträckning själv över sitt sätt att fråga och utreda förekomsten av våld, vilket troligen visar att arbetet som familjerådgivare är självständigt och ibland till och med ensamt. Resultatet i figuren kan också uppfattas som brist på systematik i arbetet att upptäcka våld tidigt i kontakten.

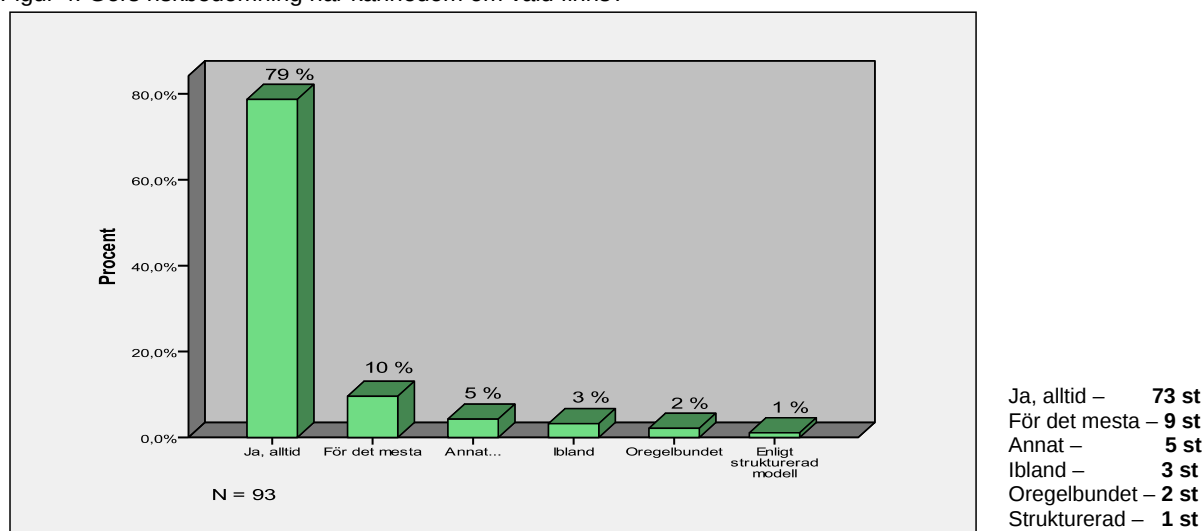
Hur frågan om våld formuleras och ställs till paret knyts till bedömningen om säkerhet i arbetet med relationsvåld då både den som utövar våld och den som utsätts för våld ofta är närvarande när frågan ställs. I Rosander Gerhardssons studie förs ett resonemang om hur frågan kan och bör ställas för att dels ge den information familjerådgivaren önskar, dels inte vara kränkande och allt för konfrontativ.³³ Den diskussionen tycks aktuell bland familjerådgivare och innehåller positiva erfarenheter av screening för våld men också risken att frågan om våld direkt till paret kan uppfattas obehaglig eller till och med kränkande.

Oavsett när frågan om våld ställs tycks det vara av vikt *hur* den ställs. De exempel på frågor som lämnats i kommentarerna ger sannolikt paret en god möjlighet att berätta om våld förekommit.

6.5 Gör ni någon form av riskbedömning när ni fått kännedom om våld i parrelationen?

Här ställs frågan om riskbedömning utförs i arbetet med relationsvåld. Med riskbedömning avses huruvida kontakten och mötet med våld i relationen är bedömd vara trygg och säker för berörda parter i samtalsrummet. I svarsalternativen kan anges huruvida riskbedömning görs, hur ofta och om det sker enligt strukturerad modell.

Figur 4. Görs riskbedömning när kännedom om våld finns?

Här framgår att 79 % alltid gör riskbedömningar och att 1 % gör riskbedömning enligt strukturerad modell. 10 % av svaren anger att de det sker för det mesta, 5 % anger "Annat", 3 % ibland och 2 % oregelbundet. Vid "Annat" finns inga ytterligare beskrivningar lämnade.

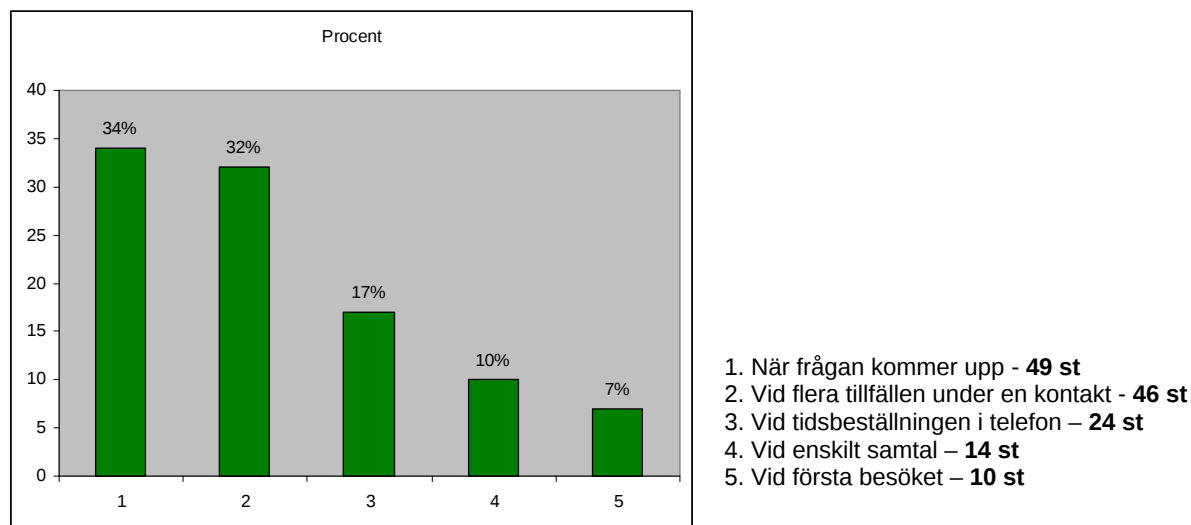
6.6 När gör ni riskbedömning?

Nästa fråga handlar om när i kontakten riskbedömning sker. Om den sker redan vid tidsbeställningen eller senare i kontakten. Om den görs kontinuerligt och återkommande och om det finns någon särskild form för hur den görs. Här fanns ett antal fasta svarsalternativ och uppgiftslämnaren kunde markera 1-2 alternativ i sitt svar.

³³ Ibid.

Figur 5. När gör ni riskbedömning?

N = 143

Ca en tredjedel anger att riskbedömningen görs när frågan om våld kommer upp i samtalet. Ytterligare ca en tredjedel anger att den sker vid flera tillfällen under en kontakt. 24 % av svaren (17 + 7) visar att bedömningen avsiktligt görs tidigt i kontakten, vid tidsbeställningen eller vid första samtalet. 10 % av svaren visar att riskbedömningen görs vid enskilda samtal. Baseras på 92 enkäter.

Kommentar

I figur 4 framgår att en stor majoritet av familjerådgivningarna alltid gör säkerhetsbedömning. 20 % anger att det sker mer eller mindre regelbundet. Figur 5 visar att bedömningen görs vid olika tillfällen och i många fall vid flera tillfällen. En majoritet anger vidare att bedömning görs när frågan kommer upp och understryker det självklara att det krävs kunskap om att våld förekommer för att bedömning av risk skall kunna göras.

I Rosander Gerhardssons rapport diskuteras det angelägna med att beakta skyddsaspekten för den som utsätts för våld. Här nämns enskilda samtal för den våldsutsatta, alltid bedöma hela det sociala sammanhanget runt den som utsätts för våld, upprätta konkreta handlingsplaner där ansvaret för våldet blir tydligt samt vara aktiv som familjerådgivare i att kontakta och samarbeta med andra partners i avtalsområdet. Här finns också en uppmaning att i akuta lägen kliva ur rollen som familjerådgivare och agera i en roll som liknar socialarbetarens.³⁴

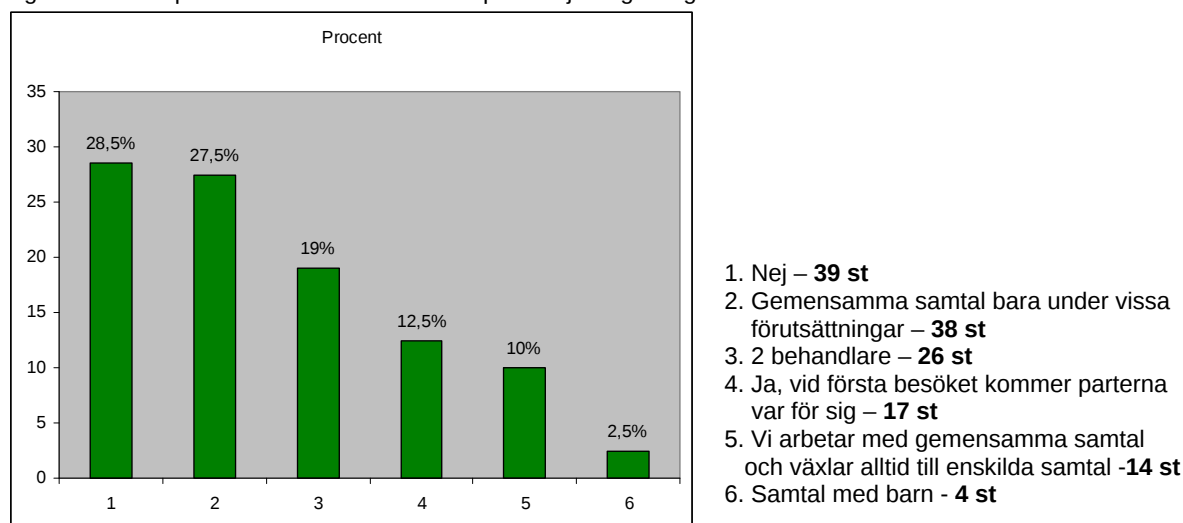
Utgångspunkten tycks klar, att riskbedömning alltid bör göras där våld förekommer oavsett om våldet är att betrakta som grovt eller lindrigt. Där våldet är grovt och återkommande är det mer angeläget att en mer omsorgsfull bedömning görs för en längre tidsrymd. När gemensamma parsamtal kan fortsätta krävs att det först har bedömts vara säkert.

6.7 Gäller speciella rutiner för kontakten med familjerådgivaren när det förekommer våld i relationen?

Här kommer den första frågan av två i enkäten om hur familjerådgivningsarbetet utformas och genomförs när familjerådgivaren har kännedom om att våld förekommer i ärendet. Den första frågan nedan vill förtydliga om det på familjerådgivningen finns någon särskild rutin i arbetet att utgå ifrån. I svarsalternativen som lämnats finns exemplifierat olika metoder och tillvägagångssätt. 1-3 svarsalternativ har kunnat anges.

³⁴ Ibid.

Figur 6. Gäller speciella rutiner för kontakten på familjerådgivningen när våld förekommer? N = 138

Knappt en tredjedel anger svaret nej, till särskilda rutiner när våld förekommer. Resterande drygt 70 % fördelar sig mellan olika rutiner och tillvägagångssätt. Baseras på 93 enkäter.

6.8 Hur utformas kontakten med paret när ni har fått kännedom om att våld förekommit?

I denna andra fråga om hur kontakten utformas vid kännedom om våld fördjupas perspektivet ytterligare kring hur arbetet på familjerådgivningen utförs och på vilket sätt kontakten med paret eller den enskilda utvecklas. De föreslagna svarsalternativen presenteras i tabell 7.

Tabell 7. Hur utformas kontakten med paret vid kännedom om våld?

N = 73

Svarsalternativ	Antal	Procent
Vi arbetar som vanligt med paret men har extra fokus på våldet som ett tema i kontakten	19	26%
Vi arbetar med paret och upprättar direkt särskilt kontrakt om säkerhet, trygghet och ansvar kring våldet och arbetar sedan enbart med våldsproblematiken tills vi uppfattar att den är "säkrad" så att vi kan gå vidare till andra svårigheter	15	20,5%
Annat...	15	20,5%
Vi arbetar alltid med paret i separata enskilda samtal under ett till flera tillfällen för att sedan arbeta med paret gemensamt, dock under förutsättning att den som utsatts för våld vill det och vi bedömer det som säkert samt att den som utövat våldet är beredd att ta ansvar för sitt våldsamma beteende	13	18%
Vi arbetar med paret men i inledningsskedet enbart med våldsproblematiken i fokus	5	7%
Vi arbetar som vanligt med paret och de frågor de tar upp	3	4%
Vi säger nej till par där våld förekommit/förekommer och hänvisar till socialtjänst kriscentra etc..	3	4%
Totalt antal kryssade svar	73	100%
Ogiltig	21	

Ur tabellen framgår att knappt 60 % av svaren (26+20,5+7+4) innebär att kontakten på familjerådgivningen fortsätter med båda parter tillsammans. 18 % svarar att kontakten sker i form av enskilda samtal. I 4 % av svaren framgår att kunskapen om att våld inte påverkar den fortsatta kontakten. Vid "Annat" har nio svar lämnats som presenteras nedan. Observera att N = 73.

Internt bortfall

Frågan har ett stort bortfall till följd av att 21 uppgiftslämnare har angett fler än ett svarsalternativ. Detta beror troligen på att frågeställningen har uppfattats vara för svår för att gemensamt besvara med endast ett alternativ. En granskning av samtliga 121 lämnade svar påvisar endast marginella skillnader.³⁵

³⁵ En tabell där det interna bortfallet ingår finns i Appendix på www.kfr.nu.

Lämnade kommentarer

De sju beskrivningar som lämnats vid "Annat" ger exempel på att familjerådgivningsarbetet får en annan riktning när det finns kännedom om våld. Fyra av dem anger tydligt att enskilda samtal är enda alternativet när våld förekommer och att den som är utsatt för våld inbjuds till egna samtal. Hänvisning till specialistenhet som t.ex. Utväg Skaraborg nämns. Här framkommer också i två av kommentarerna att bedömning av hur arbetet läggs upp görs från fall till fall och efterhand i kontakten. *"Gör bedömning successivt vilka åtgärder som bör göras. Enskilda samtal, alternativ hjälp på andra sätt, anmälan till socialtjänsten eller dylikt beroende på ärendets karaktär."* En kommentar beskriver att det inte blir fråga om vanligt familjerådgivningsarbete när våld förekommer utan kontakten med paret blir samarbetsamtal istället. Här finns vidare beskrivningar av att våld inte uppfattas som vanligt förekommande i familjerådgivningsarbetet. *"Det är sällan förekommande med ärenden där fysiskt våld ingår. Därför diskuterar vi från fall till fall hur vi skall fortsätta arbetet."*

Kommentar

En fördjupad analys av figur 6 och tabell 7 visar att våldet blir, för en stor majoritet av utfallet, ett centralt tema i arbetet med paret. Våldet hamnar i fokus och andra problem får stå tillbaka. Det finns emellertid en motsägelse mellan utfallet i de båda resultaten. I figur 6 anger ca 70 % rutiner med en bred repertoar med flexibilitet till olika metoder, jämfört med utfallet i tabell 7 där knappt 60 % fortsätter arbetet med båda parter i gemensamma samtal med olika fokus. Kan det möjligtvis betyda att rutiner finns tänkta och formulerade men i praktiken blir variationen inte så stor?

I Rosander Gerhardssons rapport förs en diskussion om metodiken och här görs tydligt att vid svår misshandel måste paret hållas åtskilda och kan inte sammanföras i parsamtal förr än de fått hjälp var och en för egen del. I övrigt finns inga tydliga riktlinjer kring de ärenden som inte är uppenbart riskfyllda för den våldsutsatta. Kan det betyda något för metodikutvecklingen att tydlighet saknats i denna fråga? I rapporten blir det emellertid tydligt att våldet inte är en relations- eller spelsfråga utan en ansvarsfråga; *"Här är det inte lämpligt med cirkulära frågor för våld är åtskiljande, inte ett samarbete eller samspel."*³⁶

Det tecknar sig en kedja med flera steg där kunskap om att våld förekommer hos paret är det första steget, bedömning av säkerhet och risker det andra och därpå följer huruvida kontakten på familjerådgivningen skall utformas med enskilda eller parvisa samtal samt överväga kontakt med specialistenhet. Här krävs förmodligen kollegor i samarbete och inarbetade rutiner och utvecklad metodik.

6.9 Hur hanterar ni anmälningsskyldigheten till socialnämnden vad gäller de barn som finns i hemmet och riskerar att fara illa – när ni vet att våld förekommer/förekommit mellan föräldrar/styvföräldrar?

Anmälningsskyldigheten på familjerådgivningarna, oavsett om den drivs i kommunal eller privat regi styrs av Socialtjänstlagens 14 kap 1 § 3 stycket;

"De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller utsätts för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet."

Lagtexten uttrycker här att **kännedom** är kriteriet för anmälan vilket skiljer sig från **misstanke** om att barn far illa som gäller inom socialtjänsten i övrigt. Sekretessen på familjerådgivningen är alltså stark.

Angående barn som bevittnar våld anges i Socialtjänstlagens 5 kap. 11 §:

"Socialnämnden skall också särskilt beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp."

Och ytterligare när barn bevittnar och upplever våld i sin hemmiljö kan det anses vara psykiskt våld;

³⁶ Rosander Gerhardsson, (1996), *Våld i parförhållandet*, sidan 79.

”Att ett barn tvingas bevittna (se eller höra) våld i sin närmiljö eller leva i en miljö där våld och hot om våld förekommer ofta kan också göra att ett barn far psykiskt illa.”³⁷

Felaktig konstruktion av fråga 9

I analysarbetet med utfallet i fråga 9 kan konstateras att frågan om anmälningsskyldigheten blivit felaktigt konstruerad. Bland svarsalternativen finns flera som i juridisk mening kan utgöra grund för anmälan om att barn far illa och samtidigt har uppgiftslämnaren blivit instruerad att ange ett alternativ. Detta är förmodligen förklaringen till att ungefär hälften av samtliga enkätsvar angett fler än ett svar och därmed förklarats ogiltiga. Svaren i denna fråga blir därför svårtolkade.

Resultatet av enkätsvaren presenteras genom att ange vid vilken nivå/kriterier uppgiftslämnarna anser att anmälningsskyldigheten träder i kraft. Analysen landar då nära frågeställningen om hur familjerådgivningarna *hanterar* anmälningsskyldigheten och inte hur de uppfattar anmälningsskyldigheten i strikt juridisk mening. En särskild analys görs också av det stora bortfallet.

Tabell 8. Anmälningsskyldigheten angående barn

N = 54

Svarsalternativ	Antal	Procent
Vi anmäler när vi får kännedom om att barn själva utsatts för direkt våld	26	48,2%
Vi anmäler när vi får kännedom om att barn bevittnat och upplevt våld mellan föräldrar/styvföräldrar	12	22,2%
Annat...	12	22,2%
Vi ber paret själva kontakta socialtjänsten och har det som villkor för fortsatt kontakt	0	0%
Vi anmäler alltid när vi får kännedom att det finns våld mellan föräldrarna/styvföräldrarna	3	5,6%
Vi är restriktiva med anmälningar då vi riskerar att förlora kontakten	1	1,8%
Totalt antal kryssade svar	54	100%
Ogiltig	40	

Resultatet av svaren visar att 5,6 % anmäler vid kännedom att våld förekommer mellan föräldrar. 22,2 % anmäler vid kännedom om att barn bevittnat eller upplevt våld. Knappt hälften av enkätsvaren, 48,8 %, visar att anmälan till socialtjänsten sker vid kännedom om direkt våld mot barn. Resterande 23,4 % hanterar anmälningsskyldigheten på andra sätt. Vid "Annat" har nio svar lämnats som presenteras nedan. N=54!

Internt bortfall

40 uppgiftslämnare har angett fler svarsalternativ och ogiltigförklarats. En analys av bortfallet visar dels att 10 % högre andel att anmälan sker vid kännedom om att barn bevittnat eller upplevt våld, dels att andelen 5 % ber paret själva kontakta socialtjänsten och har det som villkor för fortsatt kontakt. Analysen av det interna bortfallet anger att skyldigheten att anmäla inträder i ett något tidigare skede, dvs. innan barnet är utsatt för direkt våld.³⁸

Lämnade kommentarer

Vid "Annat" har nio lämnat kommentarer. En förtydligar att de följer regelverket som styr anmälningsplikten, *"Enligt lagen"*. Flera kommentarer vittnar om tveklöshet inför en anmälnings-situation och skriver att de anmäler när barn bevittnat våld. *"När barn bevittnat våld och socialtjänsten inte redan är kontaktade – då anmäler vi"*. En formulering visar att om våldet fortsätter under kontakten på familjerådgivningen blir anmälan nödvändig. *"Om inte våldet upphör omedelbart och det finns barn i familjen talar vi om att vi anmäler till socialtjänsten."* Här finns också en notering att frågan om anmälan är föremål för övervägande i handledning med kollegor innan beslut tas. Vidare beskriver tre uppgiftslämnare att det är sällan situationen uppstår där anmälan måste prövas och att de har begränsad erfarenhet av den handläggningen. *"Har inte mött detta ännu"*. Slutligen en fundering som uttrycker att för få anmälningar görs *"Jag skulle säga att vi anmäler för sällan."*

³⁷ Stöd för rättstillämpning och handläggning, Socialstyrelsen, Artikelnummer. 2004-101-1, sid 36.

³⁸ En tabell där det interna bortfallet ingår finns i Appendix på www.kfr.nu.

Kommentar

Redogörelsen av resultatet ovan görs med stor reservation. Möjligen går det att utläsa hur anmälningsskyldigheten hanteras såsom utfallet presenterats ovan. Några vidare analyser görs inte.

Familjerådgivningen har något av en särställning i den kommunala socialtjänsten med särskilt sträng sekretess för verksamheten som helhet och högre krav för anmälningsskyldighet för barn och unga. För att värna denna sekretess skall familjerådgivningen organiseras på ett sådant sätt att den inte inordnas under den ordinarie socialtjänsten. I juridiska termer uttrycks det att, skaderekvisit saknas, och ingen menprövning görs och därmed omfattas familjerådgivningen av sk. *absolut sekretess*.³⁹ Inte desto mindre finns en anmälningsskyldighet när familjerådgivningen får *kännedom* om att barn utsätts för våld. Den professionella utmaningen är att avgöra när barn och unga *är* utsatta för våld och vad våld är, fysiskt direkt våld eller den psykiska erfarenheten att bevittna och/eller uppleva våld.

KFR's arbetsgrupp kommenterar fråga 9

Familjerådgivningens verksamhetsspecifika ramar med begränsad anmälningsskyldighet, absolut sekretess och inga journaler placerar ett särskilt stort ansvar på den enskilda familjerådgivaren att utöva anmälningsskyldigheten på ett juridiskt, professionellt och etiskt korrekt sätt så att barn får det skydd och den hjälp de har rätt till.

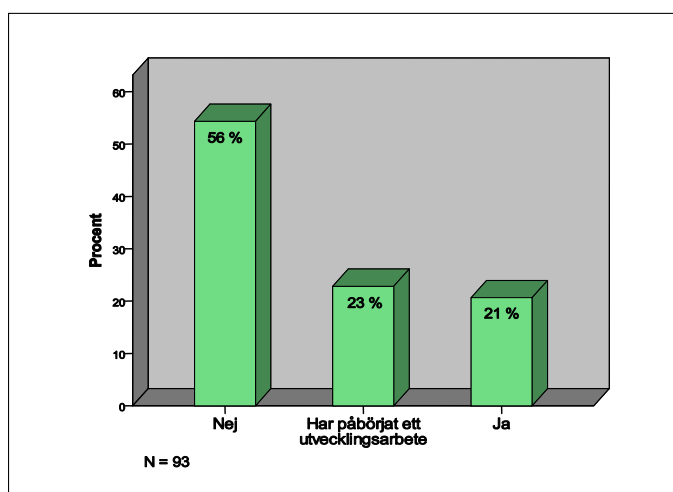
Genom åren har detta varit en viktig fråga inom KFR och föremål för utbildningar, diskussioner, samarbete med Socialstyrelsen och ett viktigt moment inom introduktionshandledningen för nyanställda familjerådgivare. Två stora förändringar har gjort frågan extra aktuell de senaste åren - ett stort antal nya familjerådgivare i kåren och att barn fått brottsofferstatus när de bevittnat våld. KFR har identifierat detta som ett problemområde och har kontaktat Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting för att genomföra utbildningsinsatser.

Tyvärr blev fråga 9 felkonstruerad men genom samtal och diskussioner inom kåren vet vi att kunskapen och ansvarstagandet vad gäller anmälningsskyldigheten fungerar men behöver bli bättre på sina håll.

6.10 Anser ni att det på er familjerådgivning finns ett särskilt arbetssätt/en struktur/en metod som är genomarbetad på ett sådant sätt att den gäller som lokala riktlinjer och egen policy för arbetet med par där våld finns?

Frågan om lokala riktlinjer ställs i enkäten för att undersöka förekomsten av upprättade riktlinjer och policy ute på familjerådgivningarna. Frågan kan också ses som en uppföljning av den studie som gjordes 1995 för att se vilken utveckling som följt i frågan om våld och vilket inflytande den publicerade rapporten haft.⁴⁰

Figur 7. Finns lokala riktlinjer och egen policy för arbetet med par där våld finns?

56 % av familjerådgivningarna anser att de inte har en antagen modell för arbetet med våld i parrelationer. 23 % har påbörjat arbetet och 21 % har riktlinjer antagna.

³⁹ Se följande lagrum; Offentlighets- och sekretesslagen 26 kap. 3 §, och Socialtjänstlagen 14 kap. 1 § 3 stycket och Prop. 1993/94: 4.

⁴⁰ Rosander Gerhardsson, (1996), *Våld i parförhållandet*...

Lämnade kommentarer

Två förtydliganden har lämnats och där anges att handlingsplan är på gång och kommer att färdigställas under våren 2009 och att riktlinjer i arbetet med våld är desamma som KFR:s policy.

Policydokument

I enkäten framfördes en önskan att tillsammans med enkätsvaren bifoga antagna policydokument. Tretton sådana dokument har mottagits. Åtta av dessa kan beskrivas vara dokument med fullständig policy i våldsfrågan. Se vidare kapitel 7 för utförlig beskrivning av dokumenten.

Kommentar

Över hälften av de familjerådgivningar som medverkar i Enkät 1 saknar fastställd policy för arbetet med våld. Åtta policydokument som betraktats som fullvärdiga har bifogats enkäten.

Hur skall man förstå att så få har utarbetat policy och riktlinjer? Finns ett möjligt svar i att KFR:s inflytande över familjerådgivarna i Sverige som helhet är begränsat genom att de samlar 260 medlemmar och inte alla?⁴¹ Eller finns en viktig förklaring i att allt för många små byråer med en till två familjerådgivare saknar goda förutsättningar för detta utvecklingsarbete? Eller är det själva frågan om våld som är svår och väcker motstånd, både för sitt innehåll men också genom att familjerådgivarens uppgift förskjuts till ett mer undersökande och ansvarstagande förhållningssätt? Möjligtvis samverkar samtliga faktorer till att bromsa utvecklingen. Här finns fler frågor än svar.

6.11 Finns specialistenhet/behandling för våld att remittera till i ert upptagningsområde?

I Sverige finns stora variationer i kommuner och regioner avseende vilken möjlighet det finns att få professionell behandling för de som bevittnat eller själv utövat våld. I enkäten ställs därför frågan om specialistbehandling överhuvudtaget finns i avtalsområdet för samverkan.

Tabell 9. Finns specialistenheter i ert avtalsområde?

N=93

Specialistenhet/behandling för:	Antal svar	Finns	Saknas
För kvinnor	63 st	68 %	32 %
För män	54 st	58 %	42 %
För barn	18 st	19 %	81 %
Vet ej	4 st	--	--

Tabellen visar tillgång till specialistenheter för kvinnor och män om än begränsad och stor avsaknad av resurser för barnen.

6.12 Finns kontakt/samarbete med andra partners i er kommun/avtalsområde som t.ex. socialtjänst, kvinnojour, kriscentrum, brottsofferjour eller liknande?

I denna fråga om ytterligare aktörer i arbetet med våld har begreppet vidgats från specialistenheter till alla slag av samarbetspartners och kontakter i avtalsområdet utanför familjerådgivningsarbetet.

Tabell 10. Finns kontakter eller samarbete med andra partners? N=93

Kontakt/samarbete?	Antal svar	Procent
JA	69 st	74 %
NEJ	24 st	26 %

Någon form av kontakt/samarbete med andra partners anges för 74 % och saknas för 24%. I kommentarerna identifieras ett stort antal möjliga samarbetspartners.

Tabell 11. Lista över samarbetspartners

kvinnojour mansmottagning män i våld Utväg i Skaraborg barn i våld (BIV) kvinnor i våld kvinnofridslinjen somakuratorer mansjouren	Alternativ till våld socialtjänst kvinnofridsamordnare kriscentrum för kvinnor svenska kyrkan polis barnahus BVC, MVC Alternativ till våld i Täby	barnverksamhet myndigheter brottsofferjour familjerätt Bryggan länskvinnocentrum gruppverksamhet för barn kvinnojour med skyddat boende Svenska kyrkans familjerådgivning
--	---	---

⁴¹ KFR samlar 260 familjerådgivare som medlemmar. Någon uppgift om hur många yrkesverksamma familjerådgivare som avstått medlemskap har inte gått att få fram.

-vi ingår i nätverksgrupp där gemensam handlingsplan finns	riksorganisationen kriscentra för män -vi samarbetar med många och bildar en utvecklingsgrupp i kommunen	
---	--	--

Lämnade kommentarer

De flesta beskriver i sina kommentarer att samverkan finns men inte ett självklart samarbete. Några få beskriver dock att de har ett nära samarbete med andra och ingår i nätverk. I kommentarerna framgår att samarbetspartners och kontakter är en resurs och ett viktigt komplement i arbetet med våld i familjerådgivningsarbetet.

6.13 Om kontakt/samarbete med andra saknas, finns då önskan om samarbetspartners?

Tabell 12. Finns önskan om samarbetspartners N=38

Önskas samarbetspartner?	Antal
JA	6 st
NEJ	15 st
VET EJ	17 st

15 av 38 som svarat önskar inte samarbetspartners. 17 av 38 anger att de inte vet och 6 av samtliga 38 som svarat har kryssat ja till önskan om samarbetspartners.

Kommentar

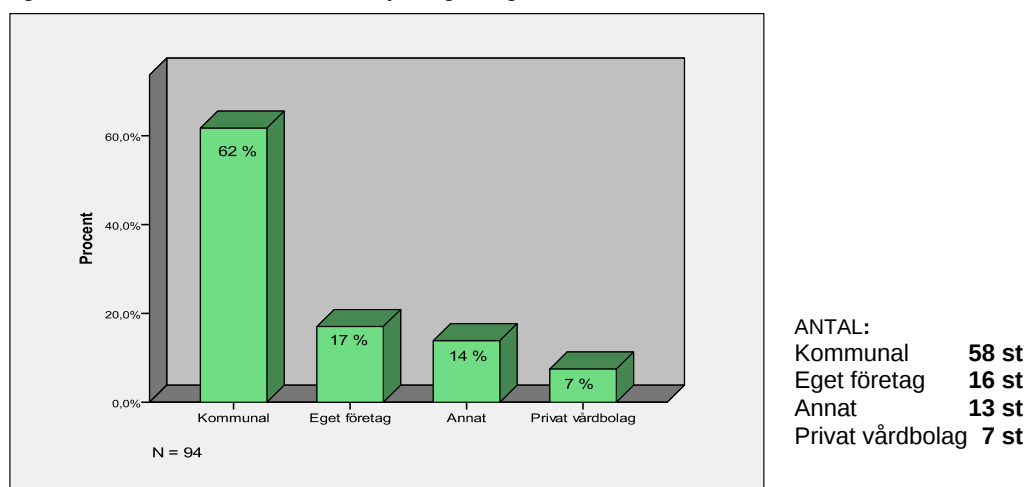
De familjerådgivningar som har tillgång till specialistenhet i sitt avtalsområde beskriver det som en resurs för familjerådgivningen oavsett hur nära kontakter de har med varandra. Möjligheten att hänvisa och inte behöva stå ensam i arbetet med relationsvåld, är som de flesta beskriver det, positivt. Här nämns Utväg Skaraborg, olika kriscentra för män och kriscentra för kvinnor samt kvinnojouren. Barnverksamheter nämns också men mer sällan. En liten grupp familjerådgivningar beskriver ett mer nära samarbete och utbyte med flera olika partners. Framförallt är specialistenheterna av central betydelse för nätverk, samarbete och gemensam kunskapsutveckling i våldsfrågan. En liten grupp anger att de inte har några samarbetspartners och önskar heller ingen.

Det framstår som att samarbete mellan familjerådgivningen och andra aktörer i fältet med våld i nära relationer både ökar familjerådgivningens handlingsutrymme och tillför kompetens och medvetenhet i arbetet med våld och därför en fråga för familjerådgivningen att själv vara aktiv i.

6.14. Vilken driftsform har er familjerådgivning?

Kommunal familjerådgivning i Sverige bedrivs i olika drifts- och organisationsformer med egen anställd personal som den största och vanligaste formen. Andra är privat eller kommunalt vårdbolag/vårdförbund, ett landsting och större eller små privata företag som tecknat avtal med kommunen. Svenska kyrkan och S:t Lukas är ytterligare ex. på utövare på uppdrag av kommunen.

Figur 8. Vilken driftsform har er familjerådgivning?

62 % är andelen enkätsvar som inkommit från både större och mindre kommunala familjerådgivningar. Från

privata utövare är andelen enkätsvar 17 %. I materialet från de privata finns både stora aktörer och enskilda entreprenörer med ett mycket begränsat uppdrag i sin kommun. Andelen 14 % av enkätsvarerna kategoriserar sig själva under alternativet "Annat" och har huvudmän som landsting, Svenska kyrkan och S:t Lukas. Slutligen finns 7 % enkätsvar från vårdbolag/kommunalt vårdförbund.

6.15 Finns skillnader i utfall mellan olika driftsformer?

Ett antal frågor har formulerats huruvida det finns påvisbara skillnader mellan kommunala, privata och andra utförare av familjerådgivning med särskilt fokus på arbetet med relationsvåld. I den utveckling som tycks gå mot allt fler privata aktörer på familjerådgivningsområdet fanns frågan tidigt i kartläggningsarbetet om vad som händer med kompetens och intresse för arbetet med våld på familjerådgivningarna med allt fler privata aktörer. En annan fråga var vad det innebär att vara ensam familjerådgivare på en byrå i arbetet med ärenden där våld förekommer.

Variation finns i de svar som lämnats i Enkät 1 men vid prövning av korrelation mellan olika driftsformer och resultat i enkäten konstateras att det inte finns något statistiskt samband. P-värdet har understigit 0,05 vid varje sådan prövning. Varje driftsform korrelerades för sig mot samtliga frågor. Prövning har också gjorts mot kommunen och de tre övriga sammanslagna. Inget statistiskt samband kan konstateras. Den variation som finns i svaren går alltså inte att härleda till någon tendens eller bestämd skillnad mellan driftsformerna. Antalet enkätsvar om 94 är för få till antalet för att få fram eventuell skillnad i utfall.

En noterbar skillnad mellan driftsformerna är emellertid att de privata, upphandlade verksamheterna sammantaget medverkat i klart lägre grad än övriga driftsformer i Enkät 1, undantaget landsting och vårbolag som utförare. De privata har 25 % högre bortfall i Enkät 1 jämfört med familjerådgivning i kommunens egen regi.

6.16 Allmänna kommentarer om Enkät 1 och kartläggningen

Ett antal kommentarer har lämnats med anledning av Enkät 1 och det kartläggningsarbete som då började. De som är positiva talar om att enkäten blev ett mycket bra tillfälle att föra diskussioner om angelägna frågor om våld och att frågorna i enkäten väckte tankar och stimulerade familjerådgivningen att förbättra verktygen i arbetet med våld. *"BRA JOBBAT"*. De negativa kommentarerna beskrev att enkäten startat diskussioner också hos dem men att det var mer funderingar kring vad syftet med enkäten egentligen var. En kommentar uttryckte oro över att familjerådgivaren skulle förlora sin unika möjlighet till ett förutsättningslöst möte med paret och att myndighetsstämpeln istället var på väg in. De sex familjerådgivningar som tillsammans formulerat denna oro och avståndstagande till enkäten önskade istället att KFR skulle arbeta för att värna familjerådgivarens rum och plattform istället för engagemang i Enkät 1. *"Är familjerådgivarens unika möjlighet till ett förutsättningslöst möte med paret hotat? Är myndighetsstämpeln på väg in i våra rum? Borde i så fall inte KFR värna om vår roll och plattform?"*

Ett flertal synpunkter har uttryckt olika svårigheter att besvara frågorna om våld. Ett par synpunkter beskrev svårigheten att definiera våld på ett sätt som blev användbart. Skillnaden mellan *"ojämn maktbalans"* och *"psykiskt våld"* beskrevs som en särskilt svår gränslinje att dra. De undrade också, *"Var finns definitionen för våld?"*

Det stora antalet kommentarer har emellertid handlat om svårigheten att välja ett enda alternativ i flera av frågorna då familjerådgivarna gör olika och tycker olika på samma arbetsplats. Gruppen familjerådgivare framstår i den situationen som en tämligen heterogen grupp av professionella. *"Vill nämna att det görs på många olika sätt i vår grupp beroende på vem som arbetar i ärendet och vi har inte ett och samma sätt att förhålla oss på"*. Och ännu svårare blev det när svarsalternativen som fanns i enkäten inte stämde med den verklighet de känner på familjerådgivningen, vilket framfördes.

7. POLICY I ARBETET MED RELATIONSVÅLD PÅ FAMILJERÅDGIVNINGEN

I Enkät 1 uppmanades respektive familjerådgivning att bifoga de policydokument och riktlinjer som upprättats och antagits i frågan om syn på och handläggning av våldsarbetet. 13 uppgiftslämnare har svarat och skickat dokument alternativt lämnat en kort kommentar som återges här i kort sammanfattning. Uppgiftslämnarna namnges för läsarens möjlighet att söka vidare information.

Halmstad och Hylte kommuner har bifogat, *Handlingsplan för arbete med familjevåld på Familjerådgivningen för Halmstad och Hylte kommuner...* (hösten 2007), som är särskilt omfattande med 12 olika ämnesområden som beskrivs och definieras. Här finns en definition av våld och grundantagande om våld, en text om särskilda principer för familjerådgivaren och arbetet med paret redan från den första telefonkontakten och framåt, kartläggning av våld, säkerhetsplanering för den vuxna som är utsatt för våld och för barnen. Här finns också en text angående anmälningsplikt, ansvarstagande för utövaren av våld och ett resonemang kring kriterier för att arbeta med paret alternativt enskilda samtal. Vidare presenteras en processbeskrivning av ett våldsärendes gång på familjerådgivningen och gränsdragning gentemot kollegorna som arbetar på Kriscentrum för arbete mot våld i nära relationer. Slutligen bifogas också förslag till frågor riktade till den våldsutsatta för enskild säkerhetsplan, frågor rörande barnens säkerhet, frågor för att ansvariggöra utövaren av våld, icke-vålds-kontrakt, kartläggningsformulär, konfliktrappa och SARA – intervju som är ett riskbedömningsinstrument.

De kommunala familjerådgivningarna i Karlstad, Mora, Falun, Trelleborg/Vellinge och Gävle beskriver i sina policydokument vikten av att söka svar på om våld förekommer redan vid telefonbeställningen, ta ett beslut huruvida paret skall komma enskilt eller tillsammans, vara klar över att den som utövar våld också är ansvarig för våld, göra riskbedömning för både vuxna och barn, vara noga med anmälningsplikten rörande barn och unga och överväga att hänvisa paret till andra verksamheter som Kriscentrum för män, kvinnojour, barnverksamhet etc. I policydokumenten står sammanfattningsvis också att när familjerådgivarna arbetar med ett par där våld förekommit är enskilda samtal med paret, två familjerådgivare i ärendet, tydliga kontrakt och avtal rörande icke-våld nödvändiga delar i arbetet.

Familjerådgivarna i Småland, som är den enda av de privata utövarna av familjerådgivning som bifogat dokument anger i sina rutiner vikten av säkerhet och bedömning i arbetet med par och våld.

Från Kungälv och Västra Götalands län har det kommit en delrapport om samarbete och samverkan mellan familjerådgivningsarbete och arbetet med krismottagningar för kvinnor och män samt arbete med barn och ”Trappan-programmet”. Här beskrivs ett nära samarbete där allas kompetens och uppdrag skall samverka och tas i bruk där våld i nära relationer förekommer.

I de övriga polymaterialet som kommit in med Enkät 1 finns ett utkast med struktur som är embryo till lokala riktlinjer. Vidare har tre korta mail skickats in från tre olika familjerådgivningar där de har beskrivit sina tankar och idéer om arbetet med våld i familjerådgivningsarbetet. Ytterligare två har skickat noteringar om policy och hänvisat till kommunens övergripande policy och riktlinjer i frågan om våld. Individ & Familjeomsorgens handläggningsrutiner i Lidköpings kommun bifogas t.ex. och är omfattande men familjerådgivningen nämns inte i dokumentet.

8. SAMMANFATTANDE ANALYS

Stor spännvidd i resultatet

I redovisningen av materialet framträder en mycket stor spännvidd mellan det jag uppfattar är familjerådgivningar som arbetat mycket och målmedvetet med våld i familjerådgivningsärenden och andra familjerådgivningar som inte har fördjupat sig i de villkor och förutsättningar som många anser gäller i arbetet med relationsvåld. Spännvidden är stor.

De enkätsvar som tyder på aktivt arbete och engagemang i våldsfrågan hos familjerådgivningen beskriver överenskomna riktlinjer och gemensam policy, att frågor om våld ställs på eget initiativ av familjerådgivaren, antingen som rutin till samtliga, eller när upptrappning av gräl förekommer. En kontinuerlig säkerhetsbedömning tycks genomföras med växling mellan parsamtal och enskilda samtal som konsekvens av försiktighet och bedömning av risk för den våldsutsatta. Här verkar också anmälningsskyldigheten för barn vara närvarande och en viktig del i arbetet. Slutligen blir ett eget aktivt förhållningssätt till andra samarbetspartners i avtalsområdet tydligt.

I det som skulle kunna beskrivas som något av en motpol, är familjerådgivningar som saknar övergripande riktlinjer och policy och tydliga metoder och rutiner i det konkreta arbetet med våld. Att frågor om våld ställs endast när paret själva tar upp ämnet och att riskbedömning inte alltid görs. Vidare framgår i en liten andel av svaren att parsamtal kan fortsätta som vanligt med de frågor paret tar upp, trots vetskap om att våld förekommer. På vilket sätt familjerådgivningen förhåller sig till

anmälningsskyldigheten förblir oklart. Till sist noteras att samarbetspartners inte alltid är efterfrågade och önskade.

Ovanstående beskrivning och sammanfattning bildar en dikotomi med två starkt åtskilda förhållningssätt i arbetet med våld och är gjord för att skapa tydlighet åt denna skillnad. Det betyder inte att familjerådgivningar i praktiken enbart placeras på den ena eller den andra sidan i denna konstruktion. Jag tycker emellertid att det framkommit en tydlig och faktisk åtskillnad mellan familjerådgivningar som återspeglas i beskrivningen ovan. Jag uppfattar det angeläget att samtliga familjerådgivningarna arbetar engagerat i frågan om våld och självklart erbjuds rimliga förutsättningar för detta.

Jag har också under arbetet med resultatet i Enkät 1 uppmärksammat att den tidigare genomförda studien om våld i familjerådgivningsärenden 1996, fått ett begränsat genomslag under de 13 år som gått.

Ett strukturellt perspektiv

Det är viktigt att föra utfallet i materialet till strukturell nivå och fundera över hur förutsättningarna ser ut för framförallt de mycket små familjerådgivningar som finns runt om i landet. Här finns anledning att rikta uppmärksamhet på de tjänstemän och politiker i kommunerna som är ansvariga för de resurser och förutsättningar som skapas för varje familjerådgivning. Hur ser t.ex. de avtal och uppdrag ut som tecknas med många små familjerådgivningar? Finns någon form av tydlig kravspecifikationen i dessa uppdrag vad gäller allvarliga frågor i familjerådgivningsärenden som våld och missbruk? Dessa frågor gäller den upphandling av privata aktörer som pågått de sista åren och pågår men naturligtvis också samtliga verksamma familjerådgivningar oavsett driftsform. Det är angeläget att goda förutsättningar skapas för varje familjerådgivning och att tydlighet finns i uppdraget där arbetet med relationsvåld omnämns särskilt.

Effekter av det ena eller det andra förhållningssättet

Om våld upphör eller inte i den nära relationen som en konsekvens av det ena eller andra förhållningssättet, vet vi inget om. Här finns ingen effektstudie gjord genomförd med fokus på familjerådgivarens arbete med relationsvåld.⁴² Skillnaden i utfall ser vi istället i olika prioritering och engagemang på familjerådgivningen och tycks resultera i olika grader av kunskap och medvetenhet i frågan om våld i nära relationer. Ett vagt uppdrag från ansvariga i kommunen, ett bristande engagemang och låg prioritering av våldsfrågan på familjerådgivningen tror jag i förlängningen kan få konsekvenser för tilltron till familjerådgivningen och dess arbete med våld i nära relationer. Med en aktiv och engagerad hållning i frågan om våld, tror jag å andra sidan, familjerådgivningen kan befästa sin position som viktig och självklar aktör i kommunens övergripande ansvar att upptäcka våld och ta ett professionellt ansvar för den upptäckten.

⁴² En studie av effekten av arbetet på familjerådgivningen finns gjord i en doktorsavhandling av Lundblad, A-M, (2005), *Kärlek och hälsa, Par-behandling i ett folkhälsooperspektiv*, och den påvisar god effekt av kontakt med familjerådgivare.

9. ENKÄT 2 - ANDELEN VÅLD I FAMILJERÅDGIVNINGSSÄRENDEN

Enkät 2 skickades ut till Sveriges alla familjerådgivningar i februari månad 2009 för att utgöra underlag till en tre månader lång datainsamlingsperiod, mars till och med maj månad 2009. Enkäten innebar två olika uppgifter av datainsamling, dels att mäta förekomsten av våld under perioden genom att räkna antal nyregistrerade våldsärenden mot totalt antal nyinkomna ärenden till familjerådgivningen, dels beskriva det våld som förekom, så detaljerat som möjligt. I detta kapitel redogörs för resultatet av mätningen av antalet våldsärenden. Resultatet kommer sedan i följande kapitel att granskas utifrån driftsform samt jämföras med Rosander Gerhardsson, 1996.

9.1 Metod för mätning

För att mätningen av totalt antal ärenden skulle bli lika och gemensamt för alla familjerådgivningar föreslogs i Enkät 2 att registrering och räkning av nytt inkommande ärende skulle ske redan vid den första kontakten med paret när de gör sin intresseanmälan i telefon. Räkning av antal våldsärenden har sedan skett genom att den enskilde familjerådgivaren skaffat sig kännedom om att våld förekommit hos paret och för vart och ett ärende fyllt i Enkät 2. Familjerådgivningen har sedan gemensamt sammanställt och skickat uppgifter om dels totalt antal familjerådgivningsärenden under perioden, dels totalt antal ärenden med våld och bifogat en ifylld enkät för varje våldsärende.

9.2 Vart tionde ärende med våld på familjerådgivningen

Det totala antal ärenden som registrerats och inkommit till familjerådgivningen under perioden uppgår till 5 399. Av dessa har 546 konstaterats vara ärenden där våld förekommit och utgör andelen 10.1 % av totala antalet ärenden. Resultat bygger på inrapporterade svar från uppgiftslämnare med en beräknad svarsfrekvens om ca 70 %.⁴³

9.3 Stora skillnader mellan familjerådgivningarna

I den rapportering som inkommit kan stora variationer mellan olika familjerådgivningar konstateras. Det gäller såväl omfattningen av totalt antal ärenden under insamlingsperioden som förekomst av ärenden med våld. När det gäller totalt antal ärenden är den högsta noteringen från en enskild familjerådgivning 422 jämfört med den lägsta som är 4. Andelen ärenden med våld varierar också i hög grad i materialet, mellan 0% - 44%. Den högsta och lägsta andelen finns hos familjerådgivningar med få ärenden. För de små familjerådgivningarna får slumpen en stor betydelse för andelen ärenden med våld om några eller inget ärende med våld inkommer under perioden. Ett undantag finns som räknat in 43 ärenden totalt och inte noterat något enda våldsärende. Här finns ytterligare familjerådgivningar med många inkomna ärenden och låg andel våldsärenden, t.ex.

328 ärenden totalt och 5 ärenden med våld	=	1,5 %
130 " " 3 " "	=	2,3 %
260 " " 7 " "	=	2,7 %
111 " " 7 " "	=	6,3 %

Här finns också familjerådgivningar med många ärenden och relativ hög andel våldsärenden, t.ex.

90 ärenden totalt och 29 ärenden med våld	=	32,2 %
105 " " 23 " "	=	21,9 %
67 " " 16 " "	=	24 %
59 " " 12 " "	=	20 %
103 " " 20 " "	=	19,4 % ⁴⁴

9.4 Finns det skillnader i andelen våldsärenden beroende på driftsform?

Är det möjligt att påvisa skillnader i andelen våldsärenden beroende på vilken driftsform familjerådgivningen har? I tabell 13 nedan görs en jämförelse. I kolumnen Driftsform anges vid N= det sammanlagda antal familjerådgivningar som medverkat i insamlingen för respektive driftsform och sedan följer totalt antal ärenden och antal våldsärenden som identifierats i materialet.

⁴³ För fullständig förteckning se bilaga 5 och svarsanalys tidigare i rapporten.

⁴⁴ För fullständig förteckning se bilaga 5.

Tabell 13. Antal våldsärenden och driftsform

Driftsform	Antal ärenden	Våldsärenden	Andel i procent
Vårdförbund N=27	499	58	11.6 %
Landsting N=12	97	4	4,2 %
Kommunal N=142	3 886	392	10 %
Privat N=38	874	89	10,2 %
Annat N=2	43	3	7 %
SUMMA:	5 399	546	10.1 %

Den kommunalt drivna familjerådgivningen dominerar materialet med drygt 70 % av samtliga nyregistrerade ärenden och drygt 70 % av samtliga ärenden med våld. Andelen våldsärenden i % för de kommunalt drivna familjerådgivningarna hamnar med sina 10 % mycket nära andelen våldsärenden för hela riket. Likaså hamnar de privata nära riksgenomsnittet. Vårdförbund som driftsform har störst andelen om 11,6 %. Landstinget med andelen 4,2 %, har lägst andel och har endast 97 st ärenden totalt.

Någon väsentlig skillnad i andel våldsärenden går inte att finna vid denna tämligen grova jämförelse mellan existerande driftsformer.

I den analys som görs i tabell 13 framstår driftsform som en allt för stor kategori för att någon fördjupning och ytterligare förståelse skall skapas för vad som gör att andelen våld varierar i så hög grad mellan olika familjerådgivningar. Kategorierna *kommunal familjerådgivning* och *privat familjerådgivning* är i sig så stora och heterogena att de hade behövt brytas ned för att möjliggöra andra jämförelser. Andra möjliga dikotomier för jämförelse är; stora och små familjerådgivningar oavsett driftsform, stad och landsbygd, nystartade respektive etablerade verksamheter eller varför inte en matris av fyra olika kategorier för jämförelse med externt bolagsdrivna verksamheter/kommunalt drivna verksamheter/personaldriven verksamhet/enskilda utövare av familjerådgivning.

9.5 Lång erfarenhet av arbete med våld

En ytterligare möjlighet är att specialstudera ett urval av familjerådgivningar som arbetat länge och systematiskt med frågan om våld i familjerådgivningsarbetet. Kunskapen om dessa byråers erfarenhet har framkommit under arbetets gång. Samtliga kommunalt drivna familjerådgivningar har bl.a. utarbetade rutiner för att fråga alla kring förekomst av våld, antingen direkt i telefon i form av en allmän screening eller vid första besöket på familjerådgivningen. Här finns genomgående en aktiv hållning i våldsfrågan och för flera av dem finns dessutom ett konkret samarbete med specialistmottagningar i avtalsområdet. På tre av familjerådgivningarna delar en anställd familjerådgivare sin arbetstid mellan familjerådgivning och specialistmottagning. En sammanställning ger följande resultat i tabell:

Tabell 14. Andelen våld hos särskilt utvalda familjerådgivningar

Familjerådgivning	Totalt antal ärenden	Ärenden med våld	Andel i procent
Mora	55	10	18 %
Falun	59	12	20 %
Karlstad	103	20	19,4 %
Kristianstad	90	29	32,2 %
Stenungsund	81	17	21 %
Trelleborg	51	10	19.6 %

Andelen våldsärenden hos dessa utvalda verksamheter överstiger de 10.1 % som är kartläggningens resultat.

I den analys som görs i tabell 14 framstår det som att inarbetade rutiner kring frågor om våld, tydlig målmedvetenhet samt ett konkret samarbete med andra verksamheter i arbetet med relationsvåld, ger en markant högre andel våld i familjerådgivningsarbetet. Notera särskilt Kristianstad med stort antal ärenden totalt och hög andel våldsärenden. Det är fullt möjligt att göra ytterligare fördjupade analyser men det har inte ingått i uppdraget för denna kartläggning.

9.6 Jämförelse med tidigare gjord kartläggning av andelen våld

Andelen våldsärenden på familjerådgivningen i Sverige om 10,1 % är låg vid jämförelse med den mätning som ägde rum november 1995 och som resulterade i andelen 17 %.⁴⁵ Dessa två mätningar är olika både i hur våld har definierats och hur metoden för räkning av ärenden genomförts. Den tidigare mätningen genomfördes under endast en dag och innebar att räkna antalet aktuella ärenden just den dagen och ange hur många av dessa som var våldsärenden. I denna nya kartläggning har nya ärenden registrerats under en tremånadersperiod, data har samlats för varje ärende i en enkät, som får anses vara tämligen omfattande sett både till volym och till innehåll. Den förra räkningen riktades till 243 identifierade familjerådgivare och 176 besvarade förfrågan. I undersökningen konstaterades att de 176 familjerådgivare som deltagit i räkningen var välutbildade och hade flera års erfarenhet av familjerådgivning. Nu har förfrågan istället skickats ut till samtliga familjerådgivningar i Sverige. Skillnaden i hur våld har definierats i de båda kartläggningarna är också stor. I den tidigare definieras våld som fysiskt våld och hot om fysiskt våld. Syftet här har istället varit att undersöka ett betydligt vidare våldsbegrepp. Se vidare tabell 15.

Tabell 15. Jämförelse av två studiers upplägg och resultat vad gäller andelen våld

Kartläggning november 1995	Kartläggning våren 2009
Räkning en dag 30 november 1995	Räkning tre månader 1 mars – 31 maj 2009
Endast räkning av antal ärenden	Räkning i anslutning till omfattande datainsamling
Enkäten ställd till 243 identifierade familjerådgivare	Enkäten utskickad till samtliga familjerådgivningar
Avgränsad definition av våld till fysiskt våld	Vid definition av våld som omfattar flera typer
Antal aktuella ärenden den dagen; 3 396 st	Antal nyregistrerade ärenden under perioden; 5 399 st
Antal konstaterade våldsärenden 572 st	Antal konstaterade våldsärenden 546 st
17 % våldsärenden	10 % våldsärenden

Tabellen påvisar tydliga skillnader i metodik och genomförande mellan de båda kartläggningarna och att utfallet i antal konstaterade våldsärenden också skiljer avsevärt.

En möjlig förklaring till den markant högre andelen ärenden med våld i den tidigare mätningen kan vara det betydligt enklare förfaringssätt för mätningen som användes 1995, med räkning under en dag och då bland redan befintliga ärenden. Förfrågan ställdes till en stor grupp familjerådgivare och det var de mest erfarna familjerådgivarna som valde att inkomma med svar.⁴⁶

Den nya kartläggningen har istället räknat nyregistrerade ärenden och eftersom kunskapen om våld kan komma senare i kontakten finns här ett bortfall för ärenden som inkom sent i insamlingsperioden. I denna mätning har förfrågan ställts till samtliga familjerådgivningar och samtliga familjerådgivare. Därmed har också det landskap av familjerådgivningar i Sverige som utvecklats sedan 1995 med olika driftsformer, ensamarbetande familjerådgivare, erfaren och oerfaren samt stora bolag som idag är aktörer, kunnat vara med i mätningen. En större arbetsinsats under en tremånadersperiod med ifyllande av enkät om 8-14 sidor för varje enskilt våldsärende kan också tala för en lägre andel våldsärenden. En betydligt vidare definition av våld i denna mätning skulle emellertid tala för fler våldsärenden.

Med den omsorgsfulla mätning som nu gjorts kan konstateras att andelen kända och identifierade våldsärenden på familjerådgivningen uppgår till 10,1 %. En mätning idag av våld bland befintliga ärenden med den vidare våldsdefinitionen skulle troligen ge en högre andel identifierade våldsärenden.

⁴⁵ Rosander Gerhardsson, (1996), *Våld i parförhållandet*...

⁴⁶ Ibid, sid 27.

10. ENKÄT 2 – BESKRIVNING AV VÅLD I FAMILJERÅDGIVNINGSSÄRENDEN

Med Enkät 2 och insamlingsperioden 1 mars, 2009 till 31 maj, 2009 genomfördes förutom mätning av antal våldsärenden också en datainsamling om våldets karaktär. Enkät 2 har frågat efter en stor mängd olika data där våld förekommit vilket presenteras i detta kapitel. Det är familjerådgivaren som fyllt i kända data i enkäten vilket innebär att det resultat som kartläggningen presenterar är den kunskap som den enskilde familjerådgivaren samlat i kontakten med par och enskilda.

Mätningen av förekomst av våld på familjerådgivningen konstaterade 546 ärenden och därmed lika många enkäter. Resultatet som presenteras här grundar sig emellertid på 521 ifyllda enkäter eftersom 25 enkäter har fallit bort. 16 enkäter skickades in endast i syfte att vara del i räkningen av antal våldsärenden och var därför inte ifyllda. Tidsbrist till följd av nedskärning av personal har uppgetts som orsak. Fem enkäter har varit oläsliga eller knapphändigt ifyllda. Fyra ifyllda enkäter har inkommit för sent.

Enkät 2 har en indelning i sju olika delar och rubriker: Bakgrund, Ärendets aktualisering, Våldets omfattning, Våldets karaktär, Våldshändelserna, Tidigare erfarenheter av våld och Barnen. Resultatet från dessa 521 enkäter kommer att presenteras under dessa kapitelrubriker och avslutas med utredarens kommentar efter varje rubrikområde.

Värdet av $N = 521$ vilket är lika med antalet inmatade enkäter. Partiellt bortfall förekommer. Värdet av N redovisas vid varje resultat och det är viktigt att läsaren är uppmärksam på dess värde. Kunskapen om våldet i ärendet hos den enskilde familjerådgivaren är mycket olika beroende på när under insamlingsperioden ärendet inkommit och registrerats hos familjerådgivaren. Kontakten i ett ärende kan under insamlingsperioden om tre månader teoretiskt variera mellan ett kort telefonsamtal och upp till 12 personliga besök.

Uppgiften om antal enskilda besök är inte helt tillförlitlig. Frågan och enkäten är utformad så att om ett enskilt samtal förts med den våldsutsatte har uppgifterna om våldsutövaren och det våld som förekommit registrerats på ett sådant sätt att det framstår som paret varit där tillsammans. Inget samkönat par har besökt familjerådgivningen och noterats för våldsproblematik under perioden. I den officiella årliga riksstatistiken finns ingen uppgift att jämföra med antal samkönade par som besöker familjerådgivningen.

Notera att det är enbart ärenden med våld som redovisas och inte samtliga registrerade ärenden.

11. BAKGRUNDSDATA

Här inleds presentation av flera bakgrundsdata över de personer som besökt familjerådgivningen och i kontakten med familjerådgivaren uppgett förekomst av våld i relationen. Här finns uppgifter om kön, ålder, sexuell läggning, förhållandets längd, separation, antal barn och deras ålder. Materialet har sorterats i olika kategorier och grupper och anpassats efter Socialstyrelsens årliga statistik för att jämförelse med den statistiken skall vara möjlig. Jämförelsen sker alltså mellan gruppen par med våldsproblematik i detta material mot gruppen samtliga som sökte sig till familjerådgivning under 2008 i Socialstyrelsens officiella riksstatistik.⁴⁷ I den officiella riksstatistiken finns ingen specificering av förekomst av våld i familjerådgivningsarbetet varför jämförelsen i rapporten är mellan våldsärenden i detta material och med samtliga som sökt familjerådgivning i Sverige under 2008, oavsett sökorsak och problematik. I den löpande texten kommer den officiella statistiska publikationen från Socialstyrelsen att benämnas som, riksstatistiken.

11.1 Personerna i materialet – en översikt

Här följer först en kort sammanställning över antalet personer som finns med i de data som lämnats från familjerådgivarna i ärenden där våld konstaterats. Totalt omfattar materialet 1022 vuxna varav 509 män och 513 kvinnor. 498 barn är omnämnda av föräldrarna som boende/umgängesbarn oavsett ålder. 503 par som uppsökt familjerådgivningen ingår i materialet varav ett par är mor och dotter. 9 kvinnor och 7 män har kommit enskilt. Som våldsutövare har 444 män och 185 kvinnor identifierats. Av dessa står 322 män respektive 62 kvinnor ensamma för våldet i relationen. I 122 par anges båda utöva någon form av våld. I materialet anges 436 kvinnor och 190 män som våldsutsatta.

⁴⁷ Socialstyrelsens officiella statistik, Familjerådgivning 2008, Artikelnummer 2009-10-126. Reviderad version 2009-10-27

11.2 Ålder

Här redovisas ålder för de som har besökt familjerådgivningen under insamlingsperioden och där våld förekommit. Indelning i åldersgrupper följer riksstatistiken för jämförelse.

Tabell 16. Åldersindelning för de som besökt familjerådgivning N=521

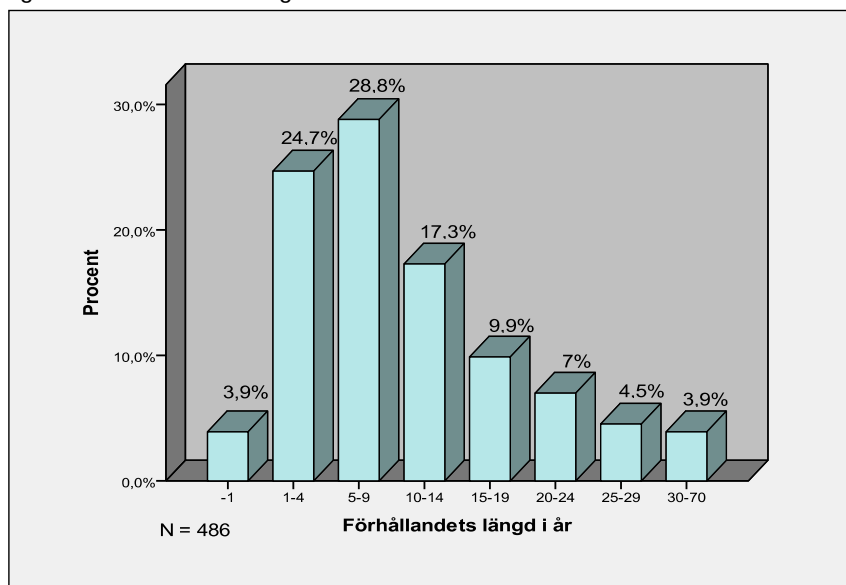
Ålder	Antal	Procent	Riksstatistiken
20 – 29	149	17,8 %	13 %
30 – 39	332	39,6 %	41 %
40 – 49	243	29 %	32 %
50 – 59	80	9,5 %	10 %
60 – 69	25	3 %	3 %
70 – 85	9	1,1 %	0,5 %
Total	838	100 %	
Bortfall	184		

Flertalet åldersgrupper stämmer väl i storlek med den officiella riksstatistiken för 2008. Den största gruppen finns i åldersspannet 30 – 49 år. En noterbar skillnad är gruppen 20 – 29 år där andelen i denna kartläggning är ca 5 % större i jämförelse med riksstatistiken. I åldersgruppen 18-19 har ingen redovisats.

11.3 Parförhållandets längd

Redovisning av parförhållandets längd görs med samma tidsintervall som förekommer i riksstatistiken för jämförelse.

Figur 9. Förhållandets längd räknat i år

Jämförelse med riksstatistik:

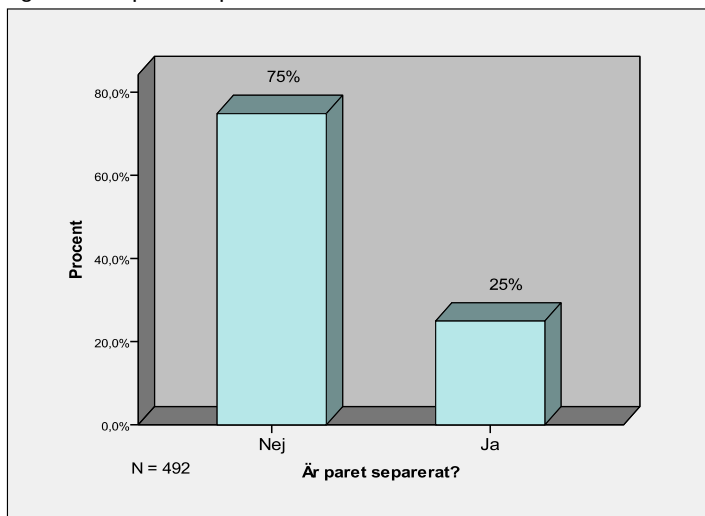
- 1 år: 2 %
1-4 år: 19 %
5-9 år: 28 %
10-14 år: 21 %
15-19 år: 14 %
20-24 år: 9 %
25-29 år: 4 %
30-70 år: 4 %

I denna kartläggning är andelen par som lever tillsammans kortare än 1 år och 1-4 år större i jämfört med riksstatistiken. En något mindre andel har å andra sidan levt tillsammans 10-14 år och 15-19 år. Parförhållanden som varat över 25 år visar ingen skillnad i utfallet. I 35 enkäter har ingen uppgift om förhållandets längd lämnats.

11.4 Är paret separerat?

Frågan ger information om paret har separerat innan första mötet med familjerådgivaren.

Figur 10. Är paret separerat?

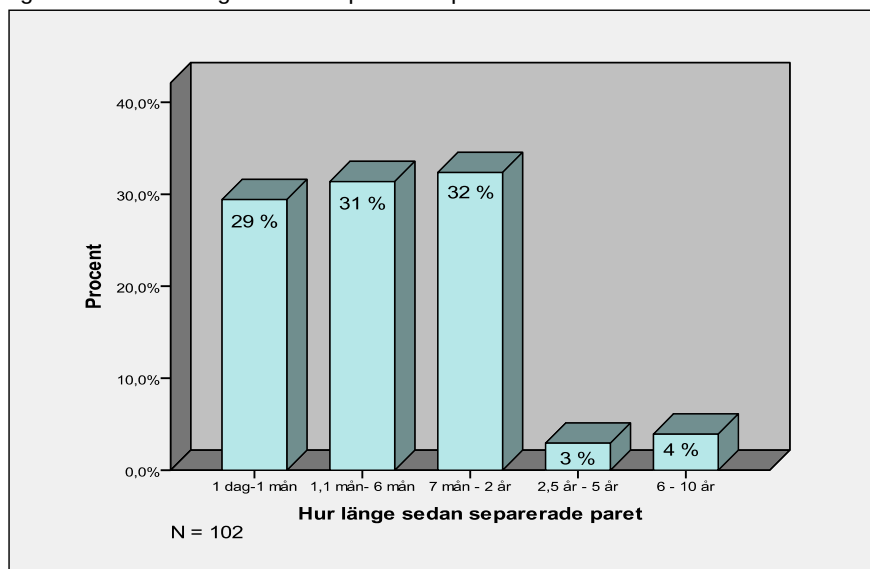

I riksstatistiken är 10 % separerade
I denna studie är 25 % separerade

25 % av de par där våld förekommit var separerade vid kontakten med familjerådgivningen. Det är 15 % mer än i riksstatistiken. Här kan det ingå en del samarbetssamtal för redan separerade par vilket familjerådgivningar kan erbjuda. I 29 enkäter saknas uppgift om separation.

11.5 Om Ja, för hur länge sedan?

Figur 11. För hur länge sedan separerade paret?

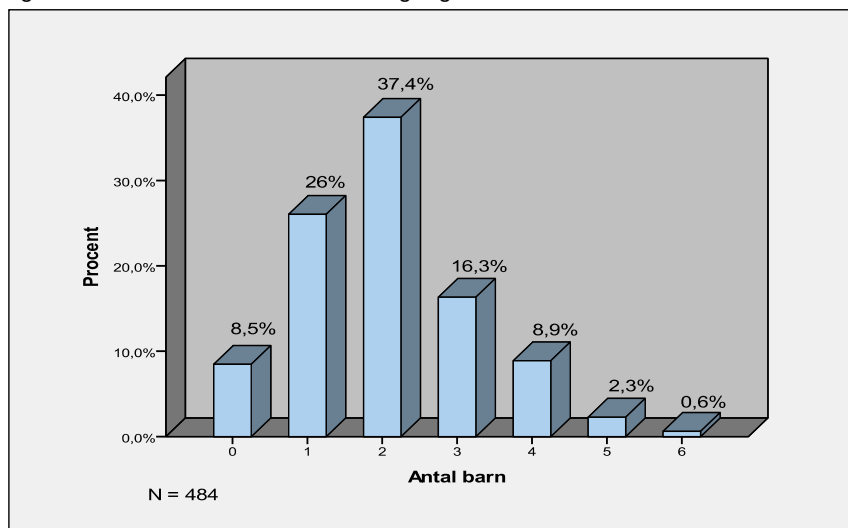

Över 90 % av separationerna har ägt rum inom 2 år och knappt 30 % inom den senaste månaden. Intervallerna är valda för att förtydliga det stora antalet separationer i nära anslutning till besöket på familjerådgivningen. För dessa resultat saknas jämförande uppgifter. 123 par angavs vara separerade och 102 uppgifter har lämnats om tid för separationen.

11.6 Antal barn – boende och umgängesbarn

I frågan gjordes ingen skillnad på boende och umgängesbarn och därför redovisas dessa tillsammans. I riksstatistiken ingår endast hemmavarande barn under 18 år varför jämförelsen haltar i figur 12.

Figur 12. Antal barn – boende och umgängesbarn

Jämförelse med riksstatistik:

0 barn: 17 %

1 barn: 25 %

2 barn: 38 %

3 barn: 14 %

4-6 barn: 5,3 %

I detta material är 0 barn mindre förekommande och 4-6 barn mer förekommande i jämförelse med riksstatistiken. Det betyder att bland de som vänder sig till familjerådgivningen förekommer våld oftare där det finns barn och särskilt där det finns fler barn. I 37 enkäter saknas uppgift om barn.

11.7 Barnens ålder

I tabell 17 ingår både hemmavarande barn och umgängesbarn sammanräknade.

Tabell 17. Barnens ålder

N = 498

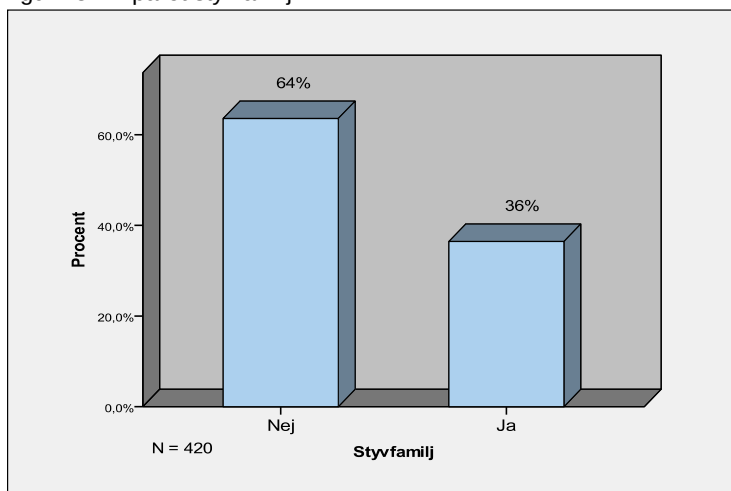
Ålder:	0-6 år	7-12 år	13-17 år	18-20 år	20 år-	
Antal:	104	157	135	64	38	Totalt 498
Procent:	20 %	32 %	27 %	13 %	8 %	100 %
Riksstatistik:	40 %	29 %	25 %	6 %*	2 %*	

I tabellen framgår att andelen par med barn under 6 år är mindre jämfört med riksstatistiken. Jämförelsen mot de äldre barnen är osäker men tyder på att andelen är större i gruppen där våld förekommer. (*Uppgift för umgängesbarn från 18 år saknas i riksstatistiken.)

11.8 Styvfamilj

Enkäten frågar om paret är styvfamilj och ger uppgiftslämnaren svarsalternativen ja, eller nej.

Figur 13. Är paret styvfamilj?

Andelen styvfamiljer är här 36 %. Jämförande uppgifter i riksstatistiken saknas.

Kommentar

Bakgrundsfaktorer följer riksstatistiken relativt nära. En del av skillnaderna kan sammanfattas med; där våld finns i relationen finns en större andel unga vuxna med barn, par med flera barn samt troligtvis fler styvfamiljer. I brist på andra studier knutet till familjerådgivningen framkommer närmast en rapport från BRÅ att unga personer, kvinnor och ensamstående föräldrar är särskilt utsatta för våld och förekommer oftare i anmälningar om våld till polisen. I undersökningen som Lundgren m.fl. gjort framkom att åldersgruppen kvinnor i åldern 18-24 är mest utsatt för våld.⁴⁸

Vidare redovisas i kartläggningen att en stor andel av de par som separerat har gjort det i nära anslutning till att kontakt etablerats på familjerådgivningen. 29 % av samtliga separationer har skett inom en månad före och ytterligare 31 % har separerat inom sex månader före kontakt. Ett relativt stort antal tycks ha reagerat med omedelbar separation i samband med att en våldsam händelse inträffat i relationen. Om dessa separationer sedan blir bestående eller är tillfälliga som en reaktion på våldet, framgår inte.

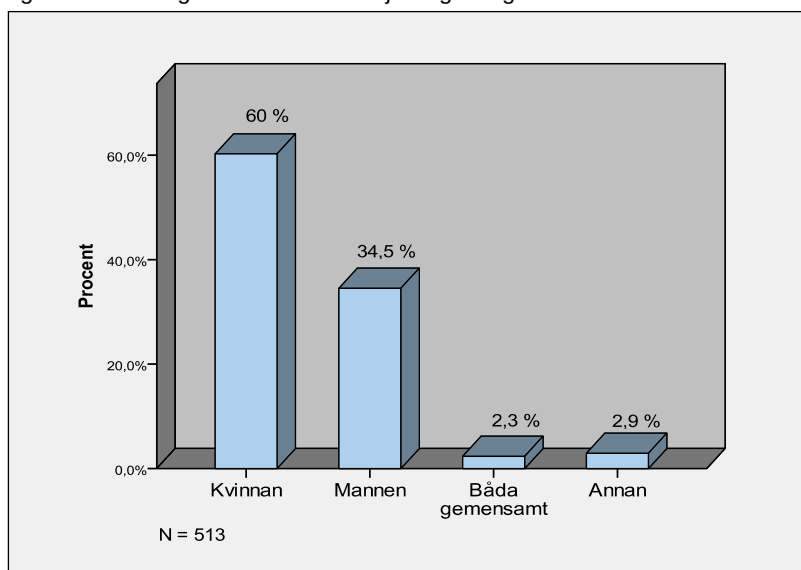
12. ÄRENDETS AKTUALISERING

I detta avsnitt redovisas uppgifter om vem som tog kontakt med familjerådgivningen, vem som utsatts för våld och hur uppgiften om våld kom till familjerådgivarens kännedom.

12.1 Kontakten etableras på familjerådgivningen

Här redovisas vem som tog kontakt med familjerådgivningen. Mannen, kvinnan, partner eller annan, som t.ex. kan vara någon myndighetsperson.

Figur 14. Vem tog kontakt med familjerådgivningen?

En stor majoritet kvinnor tar den första kontakten med familjerådgivningen. Mannen initierar kontakt vid en tredjedel tillfällena. En liten del sker av båda parter. Ca 97 % av paren tar kontakt med familjerådgivningen på eget initiativ, jämfört med riksstatistiken där andelen är 88 %. En lägre andel lotsas alltså via någon annan person eller instans till familjerådgivningen.

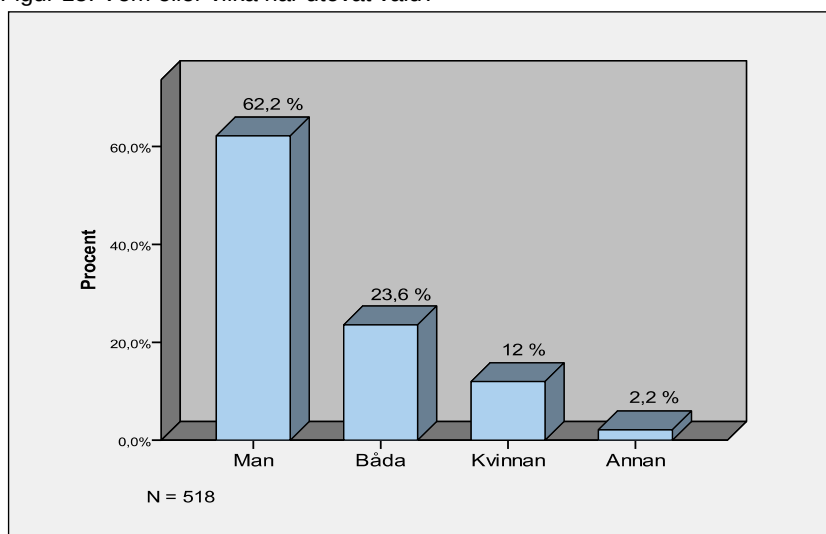
I stapeln ”Annan” finns 15 uppgifter och de är, sex socialsekreterare, två systrar, två kvinnojourer, en kurator, en integrationservice, en BVC psykolog, en ”mamma till kvinnan” och slutligen en kvinnlig f.d. partner.

⁴⁸ BRÅ, Rapport, 2009:12, *Våld mot kvinnor och män i nära relationer* och *Slagen Dam* (Lundgren m.fl. 2001).

12.2 Vem eller vilka har utövat våld?

I Enkät 2 ställdes en direkt fråga om vem som har utövat eller utövar våld. Det fanns möjlighet att markera mannen eller kvinnan och båda samt gavs utrymme för att precisera annan utövare av våld.

Figur 15. Vem eller vilka har utövat våld?

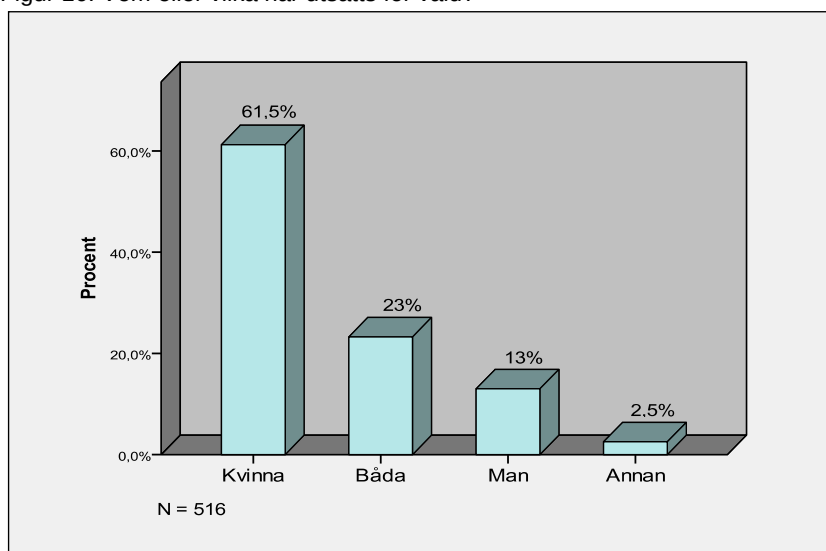
Utfallet visar att mannen står ensam för våldet i relationen med drygt 60 % och kvinnan står ensam för våldet med andelen 12 %. I knappt 24 % av fallen utövar båda våld i relationen. Resterande utgörs av Annan med 19 uppgifter om, sju barn, sju f.d. kvinnlig partner, två f.d. manlig partner, två släktingar, ett vuxet barn/kvinna.

Procentandelarna i materialet omvandlade till faktiska tal ger att 444 män och 185 kvinnor utövar våld. Av dessa är 322 män och 62 kvinnor ensam utövare av våld i relationen. I materialet framkommer att i 122 av paren utövar båda våld.

12.3 Vem eller vilka har utsatts för våld?

På samma sätt ställdes frågan om utsatthet för våld med samma svarsalternativ som redovisats ovan.

Figur 16. Vem eller vilka har utsatts för våld?

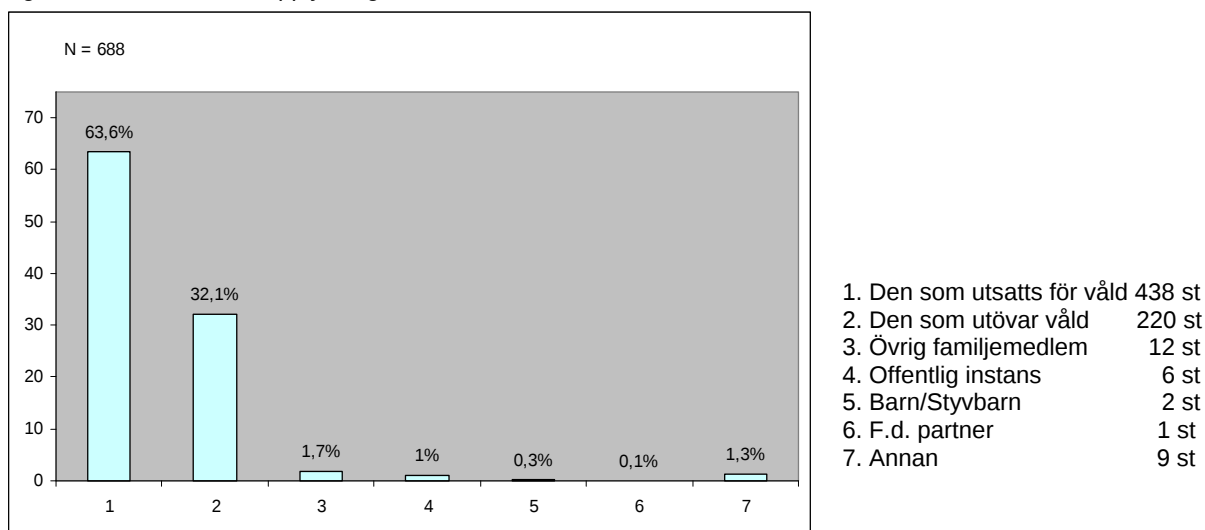
Resultatet av denna fråga visar att andelen 61,5 % kvinnor är utsatta för våld och andelen 13 % av männen. I 23 % av fallen anges båda vara utsatta för våld. "Annan" utgörs av 13 st preciseringar med, sju barn i olika åldrar, mor/styvför, pappan, svärson, syster, vuxen kvinna och kvinnans släkt.

Andelen i procent som utsatts för våld omräknat i faktiska tal ger 436 kvinnor och 190 män.

12.4 Vem kom med upplysningen om våld?

Här redovisas vem som kom med upplysningen till familjerådgivaren om att våld förekommit. Ett antal svarsalternativ fanns angivna som redovisas i figur 17. Fler svarsalternativ kunde markeras.

Figur 17. Vem kom med upplysningen om våld?

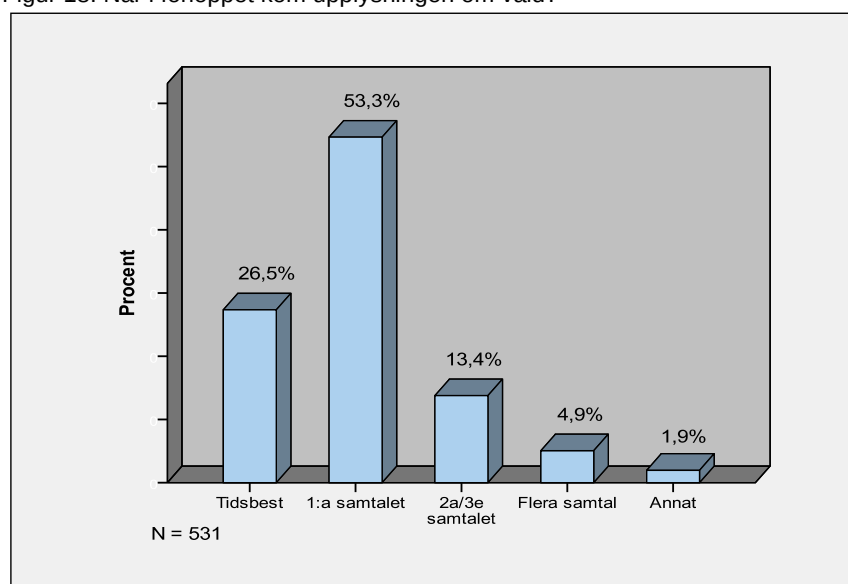
I de flesta fall är det den som är utsatt för våld som upplyser familjerådgivaren om att våld förekommer. I ca en tredjedel av fallen är det våldsutövaren som själv upplyser om våldet. Baseras på 521 enkäter.

Vid "Annan" nämns andra som lämnat upplysning om våld, nämligen BVC psykolog, föräldrar, integrationsservice, kvinnojour, polisen och socialtjänsten.

12.5 När i förloppet kom upplysningen om våld?

Frågan syftar till att söka svar på när i kontakten familjerådgivaren fick kunskap om att våld förekommit. Här är det enbart tidpunkten som är i fokus. I figur 18 redogörs för utfallet i de angivna svarsalternativen. Fler svarsalternativ kunde markeras.

Figur 18. När i förloppet kom upplysningen om våld?

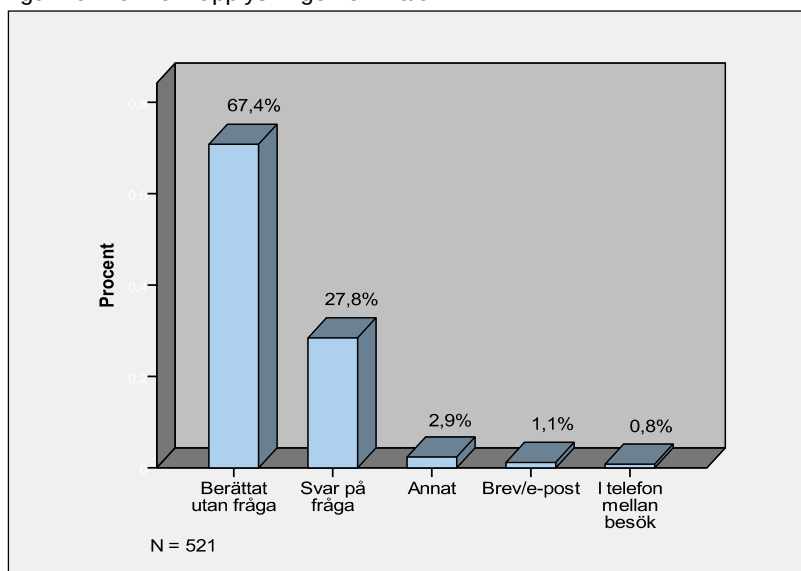
En fjärdedel anger att upplysningen om våld kommit redan vid tidsbeställningen och i drygt 50 % av ärendena kommer uppgiften i första samtalet. Det innebär att informationen om våld i relationen, i mycket stor utsträckning - 80 % av ärendena, framkommer tidigt i kontakten med familjerådgivningen. Cirka 5 % uppger att informationen om våld kom i fjärde samtalet eller senare. Vid posten "Annan" finns tio preciseringar. Baseras på 517 enkäter.

Vid "Annat" finns fyra exempel där telefonkontakt tagits med familjerådgivaren om särskild förfrågan om våldsproblemet och önskan om att slussas vidare till specialistmottagning. Två beskrivningar finns om att kvinnan återkommit enskilt till familjerådgivningen efter avslutad gemensam kontakt. I ett fall har information om våld lämnats i samband med att återbud lämnats till andra samtalet per telefon. I ett exempel har familjerådgivare haft kunskap om våld sedan tidigare kontakt och i ett annat uppstod våld i familjerådgivarens rum under ett av samtal.

12.6 Hur kom upplysningen om våld?

Frågan har fokus på hur upplysningen om våld förmedlades. Fler svarsalternativ kunde markeras.

Figur 19. Hur kom upplysningen om våld?

Knappt 70 % berättar själva om våld i relationen utan att bli tillfrågade. Ca 30 % upplyser om våld på direkt fråga. Baseras på 512 enkätsvar.

"Annat" innehåller exempel som beskriver att det framkom tydligt av berättelsen, att någon har med sig polisanmälan och att någon kommer till familjerådgivaren via socialtjänst och kvinnojour. En beskrivning finns att våld iscensattes på familjerådgivningen under pågående samtal.

Kommentar

Utfallet i frågan om vem som utövat våld i relationen har en mycket stor likhet med utfallet i kartläggningen som genomfördes om våld på familjerådgivningen 1995.⁴⁹

Tabell 18. Utövare av våld i två olika studier

Utövare	1995	2009
Man	56 %	62 %
Kvinna	12 %	12 %
Båda	23 %	23 %
Övriga	9 %	3 %

I resultatet framgår vidare att de par som söker sig till familjerådgivningen är aktiva i att berätta om sina erfarenheter av våld. 70 % hade själva upplyst familjerådgivaren om att våld förekommit och för 80 % av paren var våldet känt för familjerådgivaren vid första samtalet. Det tyder på att de flesta paren i hög rad söker sig till familjerådgivningen för att bl.a. få hjälp med det våld som förekommit. Möjligen framstår familjerådgivaren som mindre aktiv i uppgiften att få kunskap om huruvida våld förekommer.

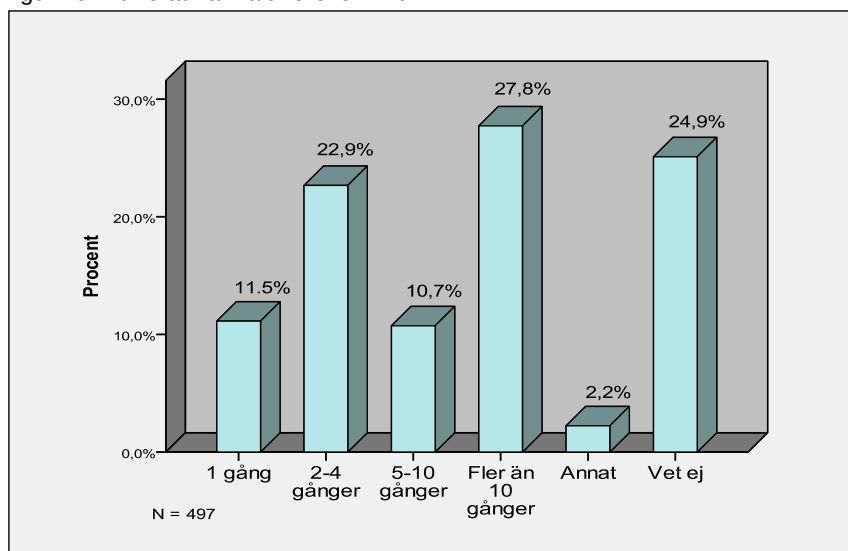
⁴⁹ Rosander Gerhardsson, (1996), *Våld i parförhållandet*...

13. VÅLDETS OMFATTNING

Den här delen av rapporten avser i vilken omfattning våld har förekommit. Frågorna i enkäten har avsett det våld som förekommit under hela den tid paret varit tillsammans. Avsnittet inleds med en A-fråga om hur många tillfällen våld förekommit och fortsätter med en B-fråga om med vilket tidsintervall våld förekommit. En tredje fråga följer om hur lång tid våld förekommit. De kommentarer som lämnats vid "Annat" beskrivs samlat efter figur 22.

13.1 A) Hur ofta har våld förekommit?

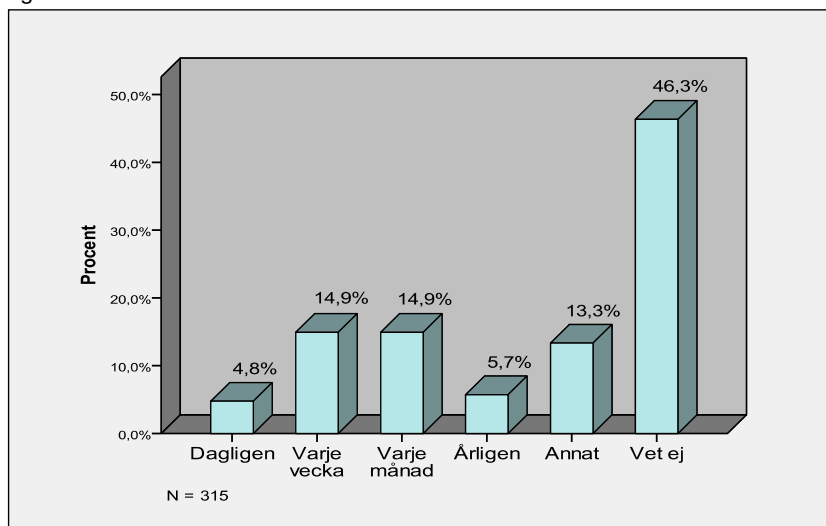
Figur 20. Hur ofta har våld förekommit?

Ungefär en tredjedel av svaren anger att våld har förekommit 1-4 gånger och en dryg fjärdedel att våld har förekommit fler än 10 gånger. En fjärdedel uppger att de inte vet. Kommentarer vid "Annat" återges efter figur 22.

13.2 B) Med vilket intervall har våld förekommit?

Figur 21. Med vilket intervall har våld förekommit?

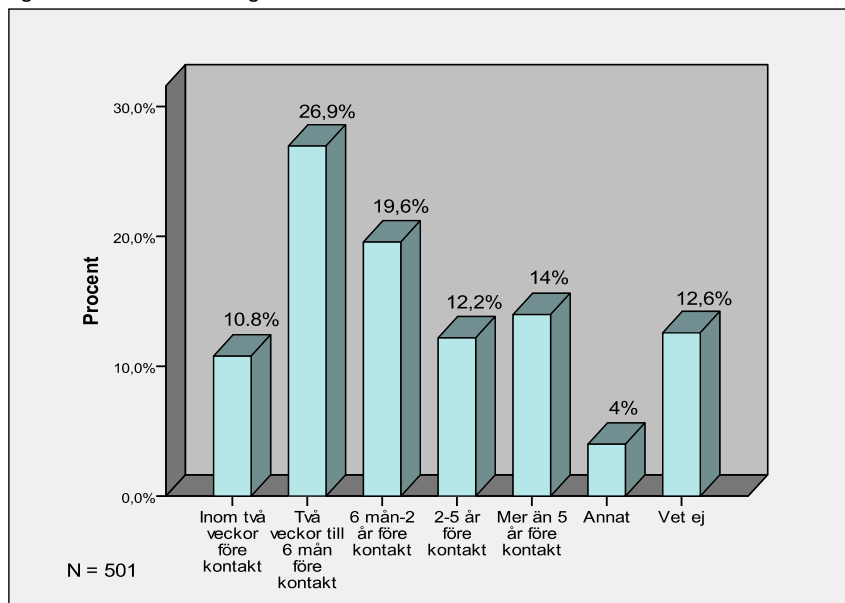

Knappt 20 % uppger att våldet förekommit dagligen eller varje vecka. Ytterligare ca 15 % uppger varje månad. Knappt hälften svarar att de inte vet. Observera stort antal Vet ej och att N = 315.

A och B har inte kunnat samköras, dvs. koppla antal våldstillfällen till tidsintervall. De många kommentarerna och det stora antalet som angett Vet ej i de båda delfrågorna ovan visar att frågorna A och B i betydelsen ligger nära varandra vilket också framkommer av kommentarerna. Vid alternativet "Annat" har 31 kommentarer lämnats och de återges efter figur 22.

13.3 Under hur lång tid har våld förekommit?

Figur 22. Under hur lång tid har våld förekommit?

En tiondel uppges ha erfarit våld inom två veckor före kontakt. Över en tredjedel anger att våld pågått inom 6 månader före kontakt. Två tredjedelar har upplevt våld inom två år före kontakt. Slutligen har över en fjärdedel erfarit våld 2 år och längre före kontakt med familjerådgivningen. Vid Annat har 19 st förtydliganden lämnats.

Lämnade kommentarer om våldets förekomst

I de sammanlagt 50 kommentarer och beskrivningar som har lämnats framgår att våld förekommer med mycket olika frekvens och intervall och har pågått under varierande tid. Här finns förtydliganden om att våld förekommer ofta och återkommande, att det pågått under mycket lång tid och att det förekommer sporadiskt och mer sällan.

Där våldet är närvarande mer sällan beskrivs det med kommentarerna; -att våldet kommer då och då, -sporadiskt, -sporadiskt vid bråk, -periodvis, -ojämn frekvens, -då och då, -oregelbundet, -ett antal gånger de senaste åren, -tre gånger senaste året.

När våldet är aktuellt och pågår skrivs; -den senaste tiden, -pågår, -senaste månaderna, -mest senaste tiden, -på senare tid, -ofta, -alltid.

Kommentarerna beskriver också att våld förekommer vid särskilda tillfällen; -vid prat om separation, -önskan om separation, -när separationen skulle genomföras, -i samband med graviditet, -vid alkoholkonsumtion, -1 gång under kontakt med familjerådgivningen, -under kontakten på familjerådgivningen, -tiden mellan första och andra samtalet, -även efter kontakten, -svårigheter med föräldraskap, -sen barnen kom, -under tre år när barnen var 11 och 17.

Här finns också flera formuleringar som avsevärt skiljer ut sig och som beskriver att våld förekommit under mycket lång tid i relationen; -i tre år, -åtta år, -10 år, -28 år, -enligt mannen alltid, -hela relationen, -hela relationen och mer, -ständigt närvarande.

Kommentar

Vad gäller våldets omfattning visar resultatet stor variation avseende hur ofta våld förekommer och under hur lång tid våld funnits i relationen. Föreställningen att par med långvarigt och återkommande våld inte söker sig till familjerådgivningen möter här sin motbild. Andelen 28 % anger att våld förekommit fler än 10 gånger, andelen 20 % har erfarit våld varje vecka eller dagligen och knappt en fjärdedel har levt med våld 2 år och längre.

I detta avsnitt framkommer också att en väsentlig del av våldet har inträffat i nära anslutning till att kontakt etablerats med familjerådgivningen. Det ger intrycket att paret hamnat i en ny och svår situation där våld utövats, kanske för första gången, och att paret omedelbart sökt hjälp. Som tidigare redovisats genomförs också ett flertal separationer i nära anslutning till att paret söker hjälp.

Det är viktigt att notera att våldet inte alltid upphört i och med att kontakten etablerats hos familjerådgivningen. Det framkommer också att separationstemat, graviditet och bildandet av familj ökar risken för att våld skall utövas i relationen.

14. VÅLDETS KARAKTÄR

Att beskriva det våld som förekommer i familjerådgivningsarbetet har varit ett av enkätens huvudsakliga syften. Under rubriken 'Våldets karaktär' i Enkät 2 ställdes frågor om vilken typ av våld som utövats och förekommit hos paret. Ett antal konkreta exempel på former av våldsamt beteende lämnades under varje typ av våld i enkäten samt utrymme för fritextsvar. Uppgiftslämnaren har alltså haft möjlighet att markera med kryss för 'typ' av våld, t.ex. 'fysiskt våld', sedan markera 'form' av våld t.ex. 'örfil med öppen hand' samt formulera egna beskrivningar av våldet. Möjligheten att markera 'Vet ej' har funnits vid varje fråga.

Typer av våld som definierats och använts som rubriker i enkäten var fysiskt våld, psykiskt våld, sexuellt våld, materiellt våld, ekonomiskt våld och latent våld. Under kategorin psykiskt våld lyftes specifika kontrollbeteenden fram och gjordes tydliga. Avslutningsvis fanns också en fråga om erfarenhet av hedersrelaterat våld i familjerådgivningsarbetet, vilket kommer att redovisas endast översiktligt.

I enkäten har uppgiftslämnaren uppmanats att identifiera vem av parterna som är utövare av våld och vem som är utsatt för våld. I situationer där båda parter uppfattas vara utövare av våld har uppgiftslämnaren anmodats att beskriva båda parter respektive våld i olika enkätblad. I samtliga frågor har obegränsat antal svarsalternativ kunnat anges. Insamlandet har avsett allt det våld som förekommit under hela den tid paret varit tillsammans. Alternativt, om mycket våld förekommit under lång tid, uppmanades familjerådgivaren att beskriva det våld som framförallt utövats. Det är viktigt att påminna läsaren att uppgiftslämnaren är familjerådgivaren och enkätsvaren redovisar den kunskap som han/hon skaffat sig om våldet.

I det följande kommer först de olika våldstyperna att definieras. Sedan följer en översikt och sammanfattning av utfallet i kartläggningen. Därefter återges mer ingående beskrivning av det som kommit till familjerådgivarens kännedom om respektive typ av våld.

Uppgifterna i avsnittet om våldets karaktär bedöms som tillförlitliga och har bearbetats noggrant i samband med framställning av tabeller, figurer och kommentarer.

14.1 Definition av våldstyperna ⁵⁰

I Enkät 2 definierades varje typ av våld och dessa definitioner återges här och återkommer vid det avsnitt där den fördjupade beskrivningen återges.

- Fysiskt våld – varje form av oönskad fysisk beröring och fysisk handling som hindrar, skadar, orsakar fysisk smärta, kontrollerar eller skrämmer.
- Psykiskt våld – kränkningar med ord och handlingar som riktar sig mot person, egendom eller människovärde. Direkt hot om fysiskt våld och hot om våldsamma konsekvenser. Indirekt hot om t.ex. självmord eller hot riktat mot annan närstående, husdjur, eller egendom. Begränsning av rörelsefrihet.
- Sexuellt våld – att bli tvingad att delta och/eller se på sexuella handlingar mot sin vilja. Alla de handlingar som uppfattas som sexuellt kränkande.
- Materiellt våld – aggressivitet som riktas mot och förstör materiella ting i och utanför hemmet och som skapar oro och rädsla.
- Ekonomiskt våld – stark obalans vad gäller ekonomisk insyn och inflytande. Undanhålla och/eller kontrollera gemensamma tillgångar och/eller skulder utan medgivande.
- Latent våld – stark ilska och aggressivitet som är inbunden och visar sig i kroppshållning och kroppsuttryck och som skapar rädsla, upplevs som ett hot om våldsamma konsekvenser och/eller påminner om tidigare erfarenheter av fysiskt våld.
- Hedersvåld – brott som är riktade mot någon – ofta en släkting – som, enligt gärningsmannen och övriga släktens eller gruppens uppfattning, riskerar att vanära eller har vanärat gärningsmannens,

⁵⁰ Källor till våldsdefinitionerna, förutom utredarens egna formuleringar, är www.rikskriscentrum.se och www.atv-stiftelsen.no.

släktens eller gruppens heder, i syfte att förhindra att hedern skadas eller förloras alternativt för att reparera eller återställa den skadade eller förlorade hedern.⁵¹

14.2 Översikt över förekomst av de olika våldstyperna

De olika våldstyperna presenteras här i tabell 19 och figur 23 sammanfattat och översiktligt med allt våld som angetts i materialet. Specifika kontrollbeteenden redovisas separat i tabell 19 och sammanlaget med psykiskt våld i figur 23.

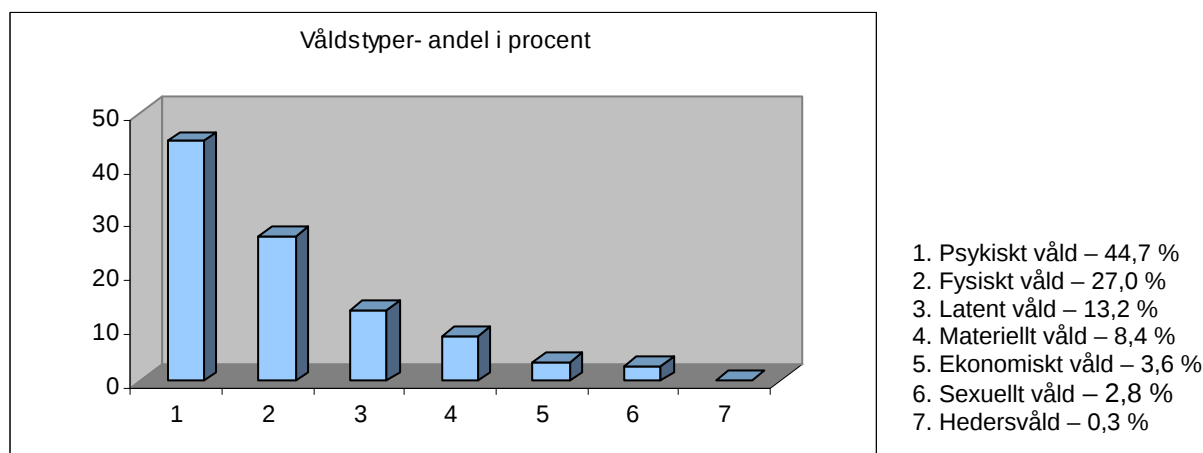
Tabell 19. Översikt över typ av våld

N = 2731

Typ av våld	Antal noteringar för resp typ av våld	Andel i procent av alla typer av våld	Antal våldsutövare
1 Psykiskt våld	986	36,1%	424 personer
2 Fysiskt våld	737	27,0%	394 personer
3 Latent våld	360	13,2%	307 personer
4 Specifika kontrollbeteenden	235	8,6%	200 personer
5 Materiellt våld	230	8,4%	194 personer
6 Ekonomiskt våld	99	3,6%	75 personer
7 Sexuellt våld	76	2,8%	56 personer
8 Hedersvåld	8	0,3%	8 personer
Totalt	2731	100%	627 olika personer (som utövar en till flera former av våld)

Det psykiska våldet utgör nästan hälften av allt våld som ingår i kartläggningen, knappt 45 %. Det fysiska våldet är näst mest förekommande. De övriga våldstyperna förekommer också i större eller mindre grad vilket betyder att samtliga i förväg definierade våldstyper har förekommit. Baseras på 521 enkäter.

Figur 23. Översikt över våldstyper

I figur 23 har specifika kontrollbeteenden inkluderats i det psykiska våldet på samma sätt som de är en del av det psykiska våldet i enkäten. Baseras på 521 enkäter.

Kommentar

Med svårigheter kring gränsdragning hur våldstyperna skall definieras och tillämpas konkret visar utfallet att samtliga typer har uppmärksammats och därmed funnit relevans i kartläggningen. Att det psykiska våldet är mest förekommande kan förstås utifrån den kontext som familjerådgivningen utgör med fokus på relationen och gemensamt liv. Hedersvåld har behandlats med endast en fråga i enkäten och får låg förekomst.

⁵¹ Definition av hedersvåld, Lagerkvist, (2007).

15. BESKRIVNING AV VÅLDET

Efter kategorisering i typ av våld följer här en fördjupad analys av det våld som familjerådgivaren fått kännedom om. De sju olika våldstyperna utgör rubriker och definitionen av respektive våldstyp återkommer inledningsvis. Varje avsnitt inleds med en tabell som sammanfattar de svarsalternativ som enkäten föreslagit. I tabellen sorteras våldet i kolumner utifrån identifierad utövare. Först redogörs för mannen som ensam utövare och hans våld och sedan kvinnan på samma sätt. I de två kolumner som följer beskrivs båda parter våld. Först anges hur många par som utövat denna typ av våld ömsesidigt. Därefter specificeras de olika formerna för våld som respektive partner utövat. 'Annan våldsutövare' i materialet är; sju barn, sju f.d. kvinnlig partner, två f.d. manlig partner, två släktingar samt ett vuxet barn/kvinna och kommer inte att redovisas ytterligare.

Efter varje tabell återges de fritextsvar som familjerådgivaren också lämnat för att beskriva våldet och det sker under rubriken, *Ytterligare beskrivningar av fysiskt våld*. Beskrivningar av våldet har rapporterats in i stor omfattning och återges här i listform för att enkelt ge läsaren en överblick.⁵²

De skillnader som finns i antal svar (N =) i detta avsnitt förklaras av att det varit möjligt att markera för typ av våld utan att alltid kunna precisera sig ytterligare. Stor variation i svaren finns genom att den som utövat våld kan ha använt en eller flera våldstyper och våldsformer. Vidare finns ett bortfall i redovisningen med 21 enkätsvar där uppgiftslämnaren angett att båda utövat våld men inte preciserat vidare vem i paret som utfört vilket våld. Det innebär att de preciseringar som görs när båda utövar våld mot varandra baseras på 101 enkätsvar. När totalt utfall redovisas för bådas våld baseras det på 122 enkätsvar.

15.1 Fysiskt våld

– *varje form av oönskad fysisk beröring och fysisk handling som hindrar, skadar, orsakar fysisk smärta, kontrollerar eller skrämmer.*

Fysiskt våld är lättast att identifiera och för många uteslutande det våld som avses när våld i nära relationer förs på tal. Av det skälet placerades också det fysiska våldet först i enkäten och även här i rapporten. I den tidigare gjorda kartläggningen 1995 användes fysiskt våld och hot om fysiskt våld som definition för allt våld i nära relationer.⁵³

De svarsalternativ och exempel på fysiskt våld i enkäten presenteras här i tabell 20.

Tabell 20. Fysiskt våld

N = 394

Vem utövar fysiskt våld Antal / andel av 394 →	Endast mannen 203/52%	Endast kvinnan 69/18%	När båda parter utövar fysiskt våld då utövar mannen:	När båda parter utövar fysiskt våld då utövar kvinnan;
Former av fysiskt våld:			- 61 par / 30 % -	
Slag mot huvudet, ansikte, kropp	62	39	19	31
Gripa tag i, hålla hårt, skaka	100	14	36	19
Sparka	13	5	5	5
Slag med tillhygge	5	5	1	5
Knuffa	100	20	35	22
Örfil med öppen hand	24	16	6	8
Inlåsnig/Utlåsnig	11	1	3	2
Använt vapen	6	1	1	0
Annat 55 st				
Ja, men vet inte vad som hänt	22	0	2	2
Vet inte	16	4	2	3

Mannen utövar mer fysiskt våld hos de par där båda är våldsutövare. Vanligaste formen av fysiskt våld är att knuffa och gripa tag och hålla hårt oavsett utövare. Att knuffas är ofta förekommande, i synnerhet där män utövar våld ensam. När det gäller grovt våld är det nästan bara män som använt vapen men fler kvinnor har utövat slag med tillhygge. Det är också relativt sett fler kvinnor som använt slag mot huvud, ansikte och kropp samt örfilar med öppen hand. Andelen par där båda använder våld är högre för fysiskt jämfört med andra typer av våld. Totalt antal utövare är 394; andel män – 52 %, andel kvinnor - 18 % och andel båda – 30 %.

⁵² I Appendix återges samtliga kommentarer. Finns att hämta på www.kfr.nu.

⁵³ Rosander Gerhardsson, (1996), *Våld i parförhållandet*...

Ytterligare beskrivningar av fysiskt våld

De 55 kommentarer och beskrivningar som familjerådgivarna lämnat om fysiskt våld tecknar en våldsam bild. Här finns strypgrepp, hot, fysiska kränkningar, slag, saker har kastats och situationer i bilen som ter sig farliga. Exempel finns också på när någon i paret skadar sig själv, flera fall med klösning och rivning med naglar samt exempel på risken att föra fram önskan om gemensamma samarbetsamtal.

Strypgrepp

- strypgrepp med blåmärken
- strypgrepp 1 gång resten annat våld

Kastat saker

- kasta saker på den utsatta
- kastar möbler
- kastar saker mot varandra

Hot

- hot med kniv
- trycka upp mot husvägg
- tryckt upp mot väggen
- överrumplar med oplanerat besök

Klösa och bita

- bitas, nypas
- mannen bitit kvinnan
- riva, klösa i ansiktet och på halsen
- drar i håret, slänger knivar i diskhon

Slag med tillhygge, vapen

- slagit med tröja i ansiktet
- trycka en vinöppnare i ryggen genom en skinnjacka och blus

Barnen

- strypgrepp på sonen
- anmäld för att ha skakat barnet så att skada uppkommit

Fysisk kränkning

- hållt cider över kvinnan på tågresan och spottat kvinnan i ansiktet
- spottat på
- kvinnan låstes ute i strumplästen i 7 minusgrader, fick gå flera kilometer

I bilen

- drog plötsligt i handbromsen när bilen gick i 100 km/tim
- han slog i avvärjande syfte, då hon slog honom under bilkörning
- kvinnan slår mannen i ansiktet för att få slut på vansinneskörning

Skada sig själv

- kvinnan högg sig själv med kniv allvarligt
- tidigare självskadebeteende har kommit tillbaka, rispat och skurit sig
- mannen slår med händerna mot sig själv
- slår sig själv, kastar sig på golvet, bankar huvudet i väggen

I samband med separation/samtalskontakt

- försöker skalla henne - drar kvinnan ur bilen - provocerad av kvinnan som ville få mannen att gå med på samarbetsamtal
- kvinnan vill/vågar inte berätta

Våld som motreaktion

- ”motvåld”, klämde honom i ytterdörren då han försökte ta sig in i huset
- mannen hållit kvinnan om halsen, kvinnan har då slagit

Övrigt

- sönderskuret bildäck, inbrott i lägenheten
- släpad över golvet i rummet, sedan utelåst - mannen var berusad

15.2 Psykiskt våld

– kränkningar med ord och handlingar som riktar sig mot person, egendom eller människovärde. Direkt hot om fysiskt våld och hot om våldsamma konsekvenser. Indirekt hot om t.ex. självmord eller hot riktat mot annan närstående, husdjur, eller egendom. Begränsning av rörelsefrihet.

Psykiskt våld är som begrepp och till sin karaktär mycket brett och innehåller många olika slags beteenden och upplevelser. Under kartläggningsperioden väcktes också många frågor om var gränsen för psykiskt våld bör dras. Flera familjerådgivare påpekade att det tycks som det professionella arbetsfältet för dem är att mer eller mindre ständigt bevittna en zon där det psykiska våldet kan ske eller faktiskt sker. Var går t.ex. gränsen mellan dysfunktionalitet och destruktivitet i en relation kontra våld? I enkäten lämnades ett antal exempel på psykiskt våld och dessa redovisas här i tabell 21.

Tabell 21. Psykiskt våld

N = 474

Vem utövar våld Antal/andel av 474 ->	Endast Mannen 277/58%	Endast Kvinnan 81/17%	När båda parter utövar Psykiskt våld då Utövar mannen:	När båda parter utövar psykiskt våld då Utövar kvinnan;
Former av psykiskt våld:			- 58 par / 24 %	
Hot om våld	52	15	10	2
Hot om självmord	48	19	10	2
Hot mot barnen	17	4	4	1
Våld mot djur	2	1	0	0
Verbala förödmjukelser	211	87	48	50
Osanna anklagelser	100	40	23	35
Hot mot annan närstående	17	7	0	0
Den utsatte får skulden	70	29	19	18
Annat 72 st				
Ja, men vet inte vad som hänt	30	7	1	7
Vet inte	44	17	6	4

För par där båda använder våld utövar män något mer våld och skillnaden, som tabellen visar, finns i att män oftare hotar om våld, hotar om självmord och riktar hot mot barnen. Kvinnor använder sig oftare av osanna anklagelser. Det vanligaste psykiska våldet är verbala förödmjukelser och därefter osanna anklagelser, oavsett vem som är utövaren. Den höga förekomsten av verbala förödmjukelser i tabellen kan bero på att paren med dysfunktionella eller destruktiva relationer är många och ger utslag i undersökningen.

Totalt antal utövare är 474; andel män – 58 %, andel kvinnor - 17 % och andel båda – 24 %.

Ytterligare beskrivningar av psykiskt våld

De 64 kommentarer och beskrivningar som är lämnade av uppgiftslämnarna ger en bild av vad för slag av psykiskt våld som förekommit hos paren samt lämnar exempel på vad psykiskt våld är och hur det kan beskrivas.

Hot

- hot om att döda
- hot om konsekvenser
- spottat samtidigt med knivhot
- hoppas du kör ihjäl dig
- ta barnen och försvinna
- skilja sig och du får inte träffa barnen mer
- separera och lämna dig
- kasta ut dig

Aggressiva utbrott

- tystnad och sedan explosion
- utbrott, gap och skrik och kränkningar
- skrämmande aggressionsutbrott vid upprepade tillfälle
- explosion och kastar något
- oberäkneligt våld

Kontroll

- kontrollerar via andra vad kvinnan sagt, paranoid misstänksamhet med explosiva aggressionsutbrott

- kontrollerar vilka hon umgås med och träffar
- svart blick "djävulsögon"
- telefonterror - klättrat upp på kvinnans balkong och försökt ta sig in
- trakasserar kvinnan med sms och telefonsamtal

Livsbegränsningar

- tvingas delta i tvättvångsbeteende
- begränsad rörelsefrihet, integritetsbrott, gränsöverskridande
- kritik över att hon inte städar, att hon träffar kompisar, stör hans sömn mm
- kränkningar, tvångsövertalning, "bestämmande utpressning"
- styrt partnern och familjen med sitt temperament/ilska, varit obalanserad och brusat upp
- försökt isolera kvinnan från hennes barn

Nedvärdering

- nedvärderar, förminskar på ett förfinat sätt
- förringar honom genom nedvärdering
- utesluter kvinnan, trycker ner och förminskar – kvinnan är rädd när mannen blir arg
- systematiskt undergrävande av kvinnans självkänsla
- utfrysning hemma och i andra sociala relationer - ej delaktighet i planering
- tappad respekt och osynlig
- mannen spottar kvinnan i ansiktet

Beskyllningar

- beskyller kvinnans familj för att förstöra deras äktenskap
- lögner
- säger elaka saker som han egentligen inte vill säga
- skriker
- ömsesidigt kränkningar, hot om att lämna varandra
- spelar på skuldkänslor kring separation

Skrik och bråk

- högljudd och skriker
- mycket skrik och bråk
- ständiga bråk och kränkningar.

Barnen

- får vredeutbrott inför barnet när det kissar på sig
- explosiv aggressivitet vid det minsta mot äldsta barnet

Självskadebeteende

- självskadebeteende som oroar/provocerar mannen
- självmordsförsök
- självskada
- straffar genom att ha sex med hennes bekanta

Håna

- göra rolig på den våldsutsattes bekostnad
- skickat mail till arbetsplats och skandaliserat henne

Alkohol och droger

- dricker sig redlöst berusad, utsätter sig för risker
- söp sig full under graviditet, ringde polis
- kört väldigt berusad 20 mil mitt i natten

15.3 Specifika kontrollbeteenden

I kartläggningen valdes att ge särskilt utrymme för de beteenden som har en kontrollerande karaktär som t.ex. svartsjuka kan innebära. Begreppet blev "specifika kontrollbeteenden" för att inkludera allt slags beteende av kontrollerande art oavsett bakgrund och orsak till beteendet. I tabell 22 redovisas resultatet för svarsalternativen i enkäten.

Tabell 22. Specifika kontrollbeteenden

N = 200

Vem utövar våld Antal/andel av 200 - ->	Endast Mannen 137/68%	Endast Kvinnan 39/20%	När båda parter utövar spec kontrollbeteenden utövar mannen:	När båda parter utövar spec kontrollbeteenden utövar kvinnan;
Former av spec kontrollbeteenden:			- 12 par / 12 %	
Kontrollera mobil, e-post, dator	56	18	5	4
Kontrollera klädsel o utseende	29	4	2	2
Svartsjuka med utfrågning	102	31	10	9
Annat totalt 46 st				
Ja, men vet inte vad som hänt	9	0	0	1
Vet inte	11	7	0	0

Antalet män står ensam för en högre andel kontrollerande beteende jämfört med antalet kvinnor. Mest förekommande, enligt tabellen, är svartsjuka med utfrågning. Därefter följer kontroll av digital kommunikation och sedan kontroll av klädsel och utseende.

Totalt antal utövare är 200; andel män – 68 %, andel kvinnor - 20 % och andel båda – 12 %.

Ytterligare beskrivningar av specifika kontrollbeteenden

Antalet förtydligande beskrivningar för kontrollerande beteenden är 36 till antalet. Här finns exempel på oändliga utfrågningar, bestraffande kommentarer kring självständighet och försök till total styrning av barnen. Sammanställningen är sorterade under egna rubriker.

Utfrågning/kontroll

- utfrågning och kontroll från bägges sida
- kontroll av kvitto
- kontroll genom att inte lämna den andre ifred
- utfrågningar och "förhör"
- nattlig förföljelse med frågor och utbrott
- utfrågning efter terapisaletal och förhör om förändringar
- mannen tar indicier som sanningar
- kontrollbehov pga. spelberoende
- kontrollerar ekonomin och den andres lön

Bestraffning

- ständig kritik
- kvinnan känner sig förföljd av mannen
- ej sex
- sökt upp ev. annan relation
- låsas ute från bostaden
- nedlåtande uttalanden om personens kapacitet/beteende/utseende mm

Styrd

- mannen vill bestämma vad kvinnan ska göra
- mannen känt sig trängd av kvinnan som ställt mannen till svars
- styr sonen som vill göra på sitt eget sätt
- pressar genom anklagelser angående maten och styr mathållningen på ett helt absurt sätt

Digitala tekniken

- bombardera digitalt till mobil/datorn
- dagliga telefonsamtal
- förfölja med SMS och oändliga frågor dag och natt.

Begränsning av livsutrymme

- allmänt irriterad och arg då kvinnan ska lämna hemmet
- allt umgänge familjevis med vänner nedlagt
- åker utanför hennes bostad
- "kadaverdisciplin" gentemot barnet - kräver omöjlig anpassning av både dottern och kvinnan
- hon känner sig kontrollerad
- var kvinnan är/gör
- kontrollerar alla kvinnan träffar, kontrollräknar kvinnans trosor, noterar bilnummer, följer efter
- sura, elaka kommentarer när kvinnan önskar egen tid

- spana efter mannen på stan
- väntan vid busshållsplats utan överenskommelse
- svartsjuka gör att han påverkar och begränsar hennes rörelsefrihet med arbete och fritid
- mannen kontrollerar allt kvinnan gör

15.4 Sexuellt våld

– att bli tvingad att delta och/eller se på sexuella handlingar mot sin vilja. Alla de handlingar som uppfattas som sexuellt kränkande.

Sexuellt våld är den typ av våld det tycks allra svårast att tala om och erkänna förekomst av. Här var det extra angeläget att lämna exempel på vad sexuellt våld kan vara för att bli konkret. I materialet har 59 enkäter angett förekomst av sexuellt våld och dessa redovisas här i tabell 23.

Tabell 23. Sexuellt våld

N = 55

Vem utövar våld Antal/ andel av 55 - ->	Endast Mannen 50/91%	Endast Kvinnan 1/2%	När båda parter utövar sexuellt våld utövar mannen:	När båda parter utövar sexuellt våld utövar kvinnan;
Former av sexuellt våld:			- 2 par / 7 %	
Tjat om sex	36		1	2
Tvingad till samlag	16		1	
Tvingad till andra sexuella handlingar	0		1	1
Tvingad att se pornografi	1		1	1
Tvingad till oskyddat sex	1		0	
Annat – totalt 13 st				
Ja, men vet inte vad som hänt	2		1	
Vet inte	6			

I tabellen framgår att det så gott som enbart är mannen som är utövare av sexuellt våld. För två par redovisas att båda parter utövar sexuellt våld. Tjat om sex och tvingad till samlag är de vanligaste formerna av sexuellt våld, enligt tabellen. Tvingad att se pornografi och oskyddat sex, nämns också. Antalet enkätsvar är endast 59. Totalt antal utövare är 55; andel män – 91 %, andel kvinnor - 2 % och andel båda – 7 %.

Ytterligare beskrivningar av sexuellt våld

Nio stycken beskrivningar och exempel finns lämnade under rubriken sexuellt våld. Flera av dem handlar om genomförda samlag i för kvinnan olika oönskade situationer, andra om sexuell förnedring och i ett exempel sexuellt övergrepp mot barn.

- misstänkt sexuellt övergrepp på son, 6 år
- medvetet och utstuderat sexuellt agerande mot andra män
- haft samlag med kvinnan då hon sovit/varit mycket berusad
- låtit mannen ha sex med hennes kropp utan att själv vilja det
- kvinnan ställer upp på sex fast hon ej vill
- ombedd till sexuella handlingar som "bevis" på sin kärlek
- varit med om sexuella handlingar hon inte själv vill - vaga protester utåt - mycket starka inåt
- tafsar och klämmer mot kvinnans vilja
- tandkräm i underlivet

15.5 Materiellt våld

– aggressivitet som riktas mot och förstör materiella ting i och utanför hemmet och som skapar oro och rädsla.

Materiellt våld är också det ett vitt begrepp som omfattar en mängd olika beteenden där ilskan riktas mot materiella ting. Förstörelsen kan ske i eller utanför hemmet, vara ringa eller omfattande. Materiellt våld kan också vara särskilt utstuderad förstörelse av parternas personliga och särskilt

värdefulla ägodelar. I enkäten lämnades ett antal förslag för att exemplifiera materiellt våld och det redovisas här i tabell 24.

Tabell 24. Materiellt våld

N = 194

Vem utövar våld Antal/andel av 194 - - >	Endast Mannen 135/70%	Endast Kvinnan 31/16%	När båda parter utövar materiellt våld utövar mannen:	När båda parter utövar materiellt våld utövar kvinnan;
Former av materiellt våld:			- 14 par / 14 %	
Slå sönder dörrar, fönster	105	13	12	9
Förstöra personliga tillhörigheter	24	12	4	6
Annat – totalt 31 st	13	9	1	0
Ja, men vet inte vad som hänt	4	1	0	2
Vet inte	3	9	1	2

Tabellen visar att den vanligaste formen sker i hemmet med förstörelse av dörrar och fönster och tycks vara i huvudsak ett manligt beteende. Materiellt våld mot personliga tillhörigheter redovisas också och har vid en relativ jämförelse fler kvinnor som utövare.

Totalt antal utövare är 194; andel män – 70 %, andel kvinnor - 16 % och andel båda – 14 %.

Ytterligare beskrivningar av materiellt våld

26 beskrivningar och exempel finns lämnade under materiellt våld. Ungefär hälften av dessa beskriver hur stora och små saker kastas i hemmet både mot väggar och mot varandra samt förstörelse av personliga tillhörigheter.

- kastat saker och slår hårt på saker
- han kan bli arg och hårdhänt på saker som "krånglar"
- slagit sönder TV och slängt laptop
- slagit med yxa på övervåning/vind
- stjäla personliga tillhörigheter efter separation
- klippt sönder personliga kort och bilder
- eldat upp hans kläder
- olaga intrång i kvinnans lägenhet
- sönderskuret bildäck, köttstycke utanför lägenhetsdörr, inbrott där papper och värdehandlingar stals

15.6 Ekonomiskt våld

– *Stark obalans vad gäller ekonomisk insyn och inflytande. Undanhålla och/eller kontrollera gemensamma tillgångar och/eller skulder utan medgivande.*

Med de svarsalternativ som formulerats i enkäten påvisas att ekonomiskt våld kan innebära konkret handhavande av ekonomiska medel som undanhållande av pengar, ojämn fördelning av pengar och kontanter samt skulder i partners namn. Hindrande av studier och arbete och därmed personlig utveckling är andra former av ekonomiskt våld. 74 noteringar har gjorts och redovisas i tabell 25.

Tabell 25. Ekonomiskt våld

N = 75

Vem utövar våld Antal/andel av 75 - - >	Endast Mannen 59/79%	Endast Kvinnan 14/19%	När båda parter utövar ekonomiskt våld utövar mannen:	När båda parter utövar ekonomiskt våld utövar kvinnan;
Former av ekonomiskt våld:			- 1 par / 3 %	
Hindra arbete/studier	9	1		
Skulder i partners namn	9	4		
Undanhåller pengar	27	7	1	1
Annat - totalt 31 st	25	4		
Ja, men vet inte vad som hänt	1	1		
Vet inte	9	0		

Undanhållande av pengar är den vanligaste formen av ekonomiskt våld. Tabellen visar en större övervikt för män och hindrande av arbete och studier. Totalt antal utövare är 75; andel män – 79 %, andel kvinnor - 19 % och andel båda – 3 %.

Ytterligare beskrivningar av ekonomiskt våld

29 stycken exempel finns skrivna som konkretiserar ekonomiskt våld och vad det kan innebära med undanhållande av pengar, ojämställdhet och ofrivilligt utanförskap i den gemensamma ekonomin. Här finns också exempel på hot om inkasso samt svårigheter att komma överens vid separation.

Upplevelse av obalans

- han uttalar irritation över hennes sätt att hantera pengar - hon är ekonomiskt beroende av honom
- arbete i gemensam butik, får inga pengar, tar hand om barnbidrag, kan ej ta ut pengar på konto
- gemensamma skulder där enbart kvinnan betalar
- mannen upprätthåller en ekonomisk obalans
- stark obalans i insyn och inflytande
- har haft gemensam firma där kvinnan gjort allt arbete och mannen "tagit" alla pengar
- kvinnan ej fått vara delaktig med insyn i familjens ekonomi
- överföringar till annan kvinna, tagit banklån för motorcykel
- mannen vägrar låta kvinnan ta hand om sina egna pengar
- ojämn balans vid husförsäljning, uppdelning 75% - 25%
- upplever att han aldrig blivit insläppt i gemensam ekonomi - aldrig räknats med

Ekonomi och pengar som påtryckning

- ej hållit avtal - kvinnan skyldig honom pengar
- hotar att inte betala kronofogden om hon inte gör som han säger
- undanhållit räkningar som sedan gått till inkasso
- tvingat henne ersätta skador han åsamkat
- hård styrning kring gemensamma tillgångar
- vägrar informera om inkomster
- kontrollerar kvinnans lön
- spelmissbruk

I samband med separation

- förhalat försäljning av villa
- maken har ej velat bidra med pengar i slutet av relationen till familjens gemensamma utgifter
- upphört att betala gemensamma räkningar

15.7 Latent våld

– *Stark ilska och aggressivitet som är inbunden och visar sig i kroppshållning och kroppsuttryck och som skapar rädsla, upplevs som ett hot om våldsamma konsekvenser och/eller påminner om tidigare erfarenheter av fysiskt våld*

Latent våld är en typ av våld som ligger nära flera andra typer av våld och har sin egen karaktär genom sina mer återhållna uttryck. Latent våld existerar och utövas ”i kraft av sin möjlighet”.⁵⁴ Tystnad och spända anletsdrag som är uppenbara för en partner istället för öppen ilska och direkt våld. Se tabell 26.

Tabell 26. Latent våld

N = 307

Vem utövar våld Antal/ andel av 307 - - >	Endast Mannen 213/70%	Endast Kvinnan 46/15%	När båda parter utövar latent våld utövar mannen:	När båda parter utövar latent våld utövar kvinnan;
Former av latent våld:			- 24 par / 15 %	
Hotfull tystnad	83	19	11	11
Smäll i dörrar	72	25	10	9
Återhållen aggressivitet	153	29	16	11
Annat - totalt 35 st	24	8	1	2
Ja, men vet inte vad som hänt	11	3	1	1
Vet inte	17	2	0	1

Konstaterad återhållen aggressivitet är vanligast i resultatet. Hotfull tystnad och smällar i dörrar förekommer också i relativt hög grad. Återhållen aggressivitet utförs oftare av män också i de förhållanden båda anges utöva

⁵⁴ Isdal, P. (2000), *Meningen med volden*.

någon form av latent våld. Totalt antal utövare är 307; andel män – 70 %, andel kvinnor - 15 % och andel båda – 15 %.

Ytterligare beskrivningar av latent våld

35 stycken beskrivningar och exempel finns lämnade under latent våld. Här är tystnad och avståndstagande viktiga tillstånd liksom utfrysning, hot och rädsla.

Tystnaden

- hon tiger så han blir vansinnig
- "utfrysningstystnad"
- tystnad
- går i väg
- känslökylan
- utfrysning, nedvärdering

Hot och rädsla

- hotfullt beteende
- i gräl gått nära, böjt sig över, varit väldigt arg.
- hot att lämna
- hot om konsekvenser
- hot om separation om ej sex
- hotfullt beteende
- mannen har varit rädd för ev. aggressionsutbrott
- gap och skrik som skapar uppgivenhet o rädsla
- oro för att våld skall uppkomma
- stirrande blick, framåtlutad kroppshållning
- slag i luften ovanför kvinnans huvud
- slår med knytnäve i luften
- "hårdhänt" mot husdjur
- skuldbelägganden

Beteenden i bilen

- kör våldsamt
- köra bil på ett farligt sätt
- tagit bilen och kört berusad vid bråk
- kör bilen vansinnigt fort

Övrigt

- kvinnan upplever mannen "läskig"
- mannen väldigt negativ till kvinnans son, provocerar fram reaktioner hos styvsonen
- är "pedant" och irriterad om inte allt är perfekt

Kommentar

Beskrivningarna i avsnittet om våldets karaktär blir som en karta över allt slags våld i nära relationer där endast de allra grövsta formerna inte förekommer. De många exemplen är också tydliga och konkreta i sina beskrivningar och bildar tillsammans ett slags våldets anatomi. Det blir därmed också synligt vilka typer och former av våld som ingår i familjerådgivningens våldsärenden.

Redovisningen tyder på, i likhet med tidigare gjorda studier, att mäns våld mot kvinnor är avsevärt mer omfattande och också grövre.⁵⁵ Här framkommer också kvinnor som utövare av våld och i tabellen med fysiskt våld påvisas bruk av tämligen grova former av fysiskt våld. I de redovisningar där båda parter utövat våld fanns skillnader i framförallt det fysiska och psykiska våldet men i övrigt var skillnaderna små.

I detta avsnitt finns en stor mängd möjligheter till vidare analyser som inte varit möjliga att göra inom ramen för denna studie, t.ex. vilka åldersgrupper utövar vilket våld? Vilka utövar framförallt latent våld? Är det någon särskild grupp av kvinnor som utövar fysiskt våld?

⁵⁵ BRÅ Rapport 2009:12.

16. VÅLD SHÄNDELSENA

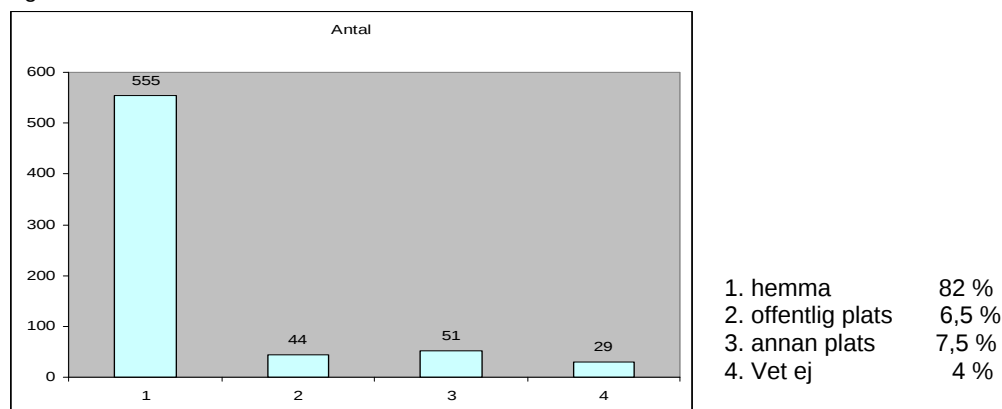
I detta kapitel kommer resultat att redovisas från frågor om var våldet har skett, orsaken till våldet, påverkan av droger i samband med våld, om polisanmälan är gjord och vilken typ av hjälp som de inblandade parterna har sökt. Kommentarer lämnas efter respektive del.

16.1 Var har våld skett?

Den allmänna kunskapen om våld i nära relationer är att det allra mesta våldet sker i hemmet bakom stängda dörrar och i lönndom. Redovisningen i figur 24 bekräftar den uppgiften och beskriver var våld ytterligare har inträffat. Fler alternativ har kunnat anges.

Figur 24. Var har våld skett?

N = 679

Att våld i nära relationer sker i hemmet är absolut vanligast. Våld sker emellertid också på andra platser som återges nedan. Baseras på 521 enkäter.

Annan plats

7 st Hotell	4 st Utomhus	3 st Hos släktingar	2 st Föräldrarnas hem
7 st Hos vänner	4 st Arbetsplats	3 st Familjerådgivning	1 st Sjukhuset
5 st I bilen/trafiken	3 st Via sms	3 st Fd mannens bostad	1 st Semester utomlands

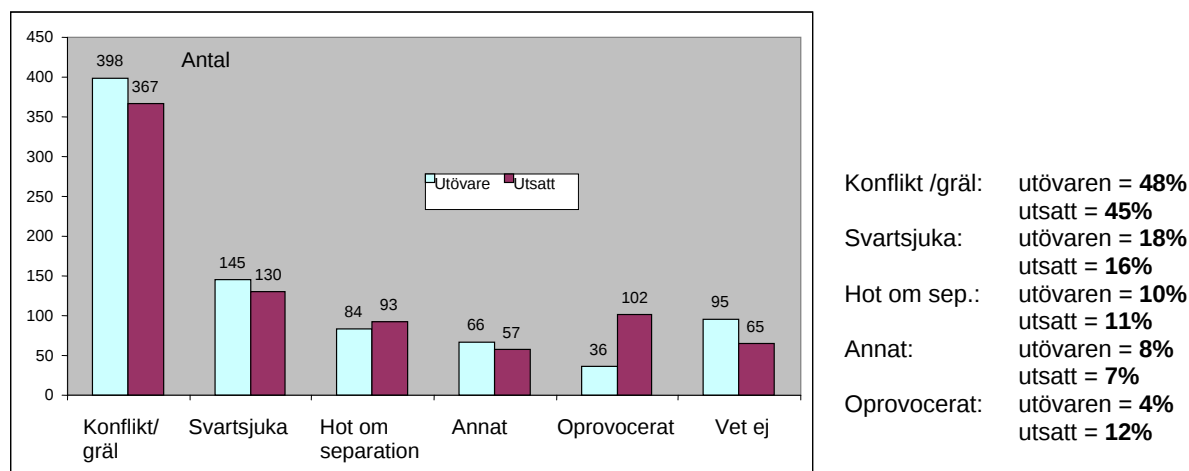
16.2 Vilka har orsakerna till våldet varit? 1-2 av de främsta orsakerna fick anges.

Uppgiftslämnaren har uppmanats att ange både hur den som använder våld förklarar orsaken till sitt våld och hur den som utsatts för våld har uppfattat anledningen till våldet.

A: Enligt utövare av våld (ljusblå stapel i figur) B: Enligt den som utsatts för våld (röd stapel i figur)

Figur 25. Vilka har orsakerna till våld varit?

A: N = 824 / B: N = 914

Orsaken konflikt och gräl dominerar stort. I utfallet är skillnaden mellan utövare och utsatt i de flesta frågor liten. Den utsatte anser dock våldet som oprovocerat tre gånger så ofta. Utövaren anger oftare, Vet ej. 66 resp 57 har angett andra orsaker och lämnat kommentarer som presenteras nedan. Baseras på antal enkäter för A = 508 st. B = 505 st.

Andra orsaker till våld

Över hundra noteringar har lämnats i enkäten om andra orsaker till våld, 57 st kring utövarens förklaringar och 50 st hur den utsatte förklarar och förstår våldet.⁵⁶ De orsaksförklaringar som lämnats och är identiska för båda parter är;

- "häftigt humör", -"mår inte bra", -akut kris med nyfött barn som är svårt sjuk, -alkohol och droger, -ansträngda småbarnsföräldrar, -arg av att ha spelat TV-spel, -barnuppfostran, -eget illamående -egen ångest, -fungerar inte med "ordning i hemmet", -ekonomiska problem, -engångsvåld i samband med otrohet, -integritetsbrott och ekonomisk ojämlikhet, -kontroll, -kvinnans otrohet, -långvarig ekonomisk press, -mannens depression och barndomsproblem, -motvåld, -ojämlik ekonomisk situation, -pressad arbetssituation, -separation på gång, -separation och ekonomi och bodelning, -vårdnadskonflikt.

Förklaringar som utskiljer de båda parterna är;

Varför våld enligt utövare

- avvärja en olycka
- eget våld
- egna skulder
- gör det för hustruns och familjens bästa
- hans fd. sambo lägger sig i för mycket
- förnedrande benämningar från mannen
- finns en annan
- hämnd
- känt sig kontrollerad
- kvinnan är jobbig
- kvinnan eller barn gör ngt dumt
- kvinnan tror mannen lider av demens
- mannens kränkning och aggressivitet gör henne förtvivlad
- separation
- partners osäkerhet, accepterar ej hans barn
- partners instabilitet
- rädsla för egenmakt
- rädsla och ilska
- skydda barnen i hotfull situation
- sorg
- undandragande från partnern
- uppfattar honom som passiv

Varför våld enligt den utsatta

- besvikelser och frustrationer
- blir aggressiv och slåss om hon ej får som hon vill
- depression
- depression och ångest
- sjukdom
- hon krävde att han skulle lämna hemmet
- hon vet inte
- konkurrens om arbete och pengar
- mannens psykiska ohälsa
- mannen känner sig avvisad och blir "utom sig"
- otrygghet i relation och konflikt kring fd. frun
- psykisk sjukdom
- samspel man-kvinna
- självförsvar
- vem bestämmer hemma och på jobbet
- vårdnad
- vårdnadstvist
- vägra göra tjänster
- missuppfattning i kommunikationen

Kommentar

Utfallet påvisar stor samstämmighet i förklaringarna till våldet. Våldet upplevs emellertid provocerat betydligt oftare av den som blir utsatt än den som utövar våld. Det är en skillnad som bör beaktas då oförutsägbarheten i en relation där våld finns har stor negativ inverkan på trygghet och säkerhet för den som utsätts. Den som utövar våld anger mer frekvent att inte veta och förstå orsakerna till våld-samt beteende. I kommentarer som lämnats är beskrivningarna i hög grad gemensamma. De finns emellertid en skillnad i att den som utövar våld tenderar att förlägga förklaringarna utanför sig själv. Kring den som utsätts för våld betonas det faktum att partnern inte mår bra och lider av depression och ångest. I ingen kommentar finns ett tydligt ansvarstagande. Å andra sidan finns heller ingen kommentar där de våldsutsatta tar på sig eller får skulden för det våldsamma beteendet. Den som utsatts för våld visar något större fokus på relationen och det gemensamma livet. Det kan följa av att vara våldsutsatt och ändå ha en stark vilja att lösa problemen för ett fortsatt bra liv tillsammans. Eller en försiktighet för den faktiska risk det innebär att tala om separation och genomföra en separation. En kommentar lyder "hon vet inte". Återigen är det värt att påminna om att beskrivningarna förmedlats via uppgiftslämnaren som är tredje part i situationen.

⁵⁶ En förteckning över samtliga kommentarer finns i Appendix som kan hämtas på www.kfr.nu.

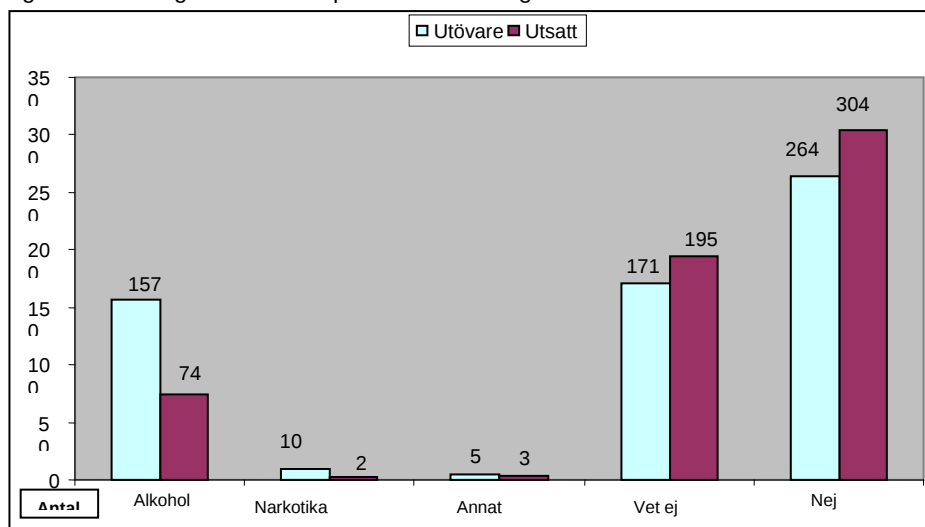
Samstämmigheten i paretts förståelse av våldet kan bero på det faktum att det är en och samma uppgiftslämnare som både sökt och förmedlat kunskapen i enkäten. Det kan också förklaras med att paren söker tillsammans för problem i relationen med fokus på det gemensamma livet, eller det faktum att paret sitter tillsammans i parsamtal och beskriver sin situation och sina problem. Ev. variationer mellan enskilda och parvisa samtal är inte möjlig att identifiera i denna kartläggning.

16.3 Var någon eller båda påverkade av droger vid våldshändelserna?

Kartläggningen inkluderar förekomsten av droger vid de våldstillfällena som familjerådgivaren fått kännedom om. Tidigare studier visar att påverkan av droger är vanligt när våld utövas. Alkohol, narkotika och 'Annat' fanns som svarsalternativ i enkäten. Fler svarsalternativ har kunnat anges.

Figur 26. Var någon eller båda påverkade av droger vid våldshändelserna?

N= 602 / N=578

Andelen påverkade i procent av samtliga:
 - utövaren - 29 %
 - utsatta - 14 %.

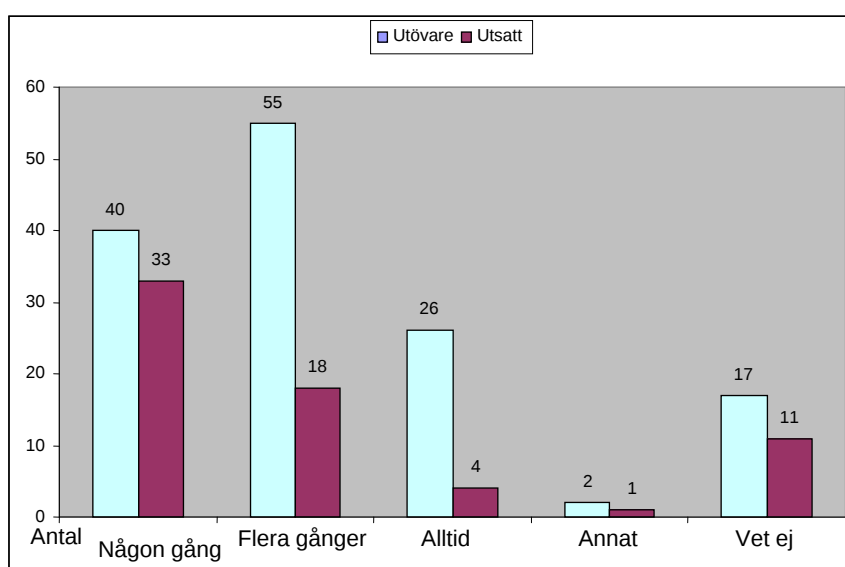
Majoriteten anger nej till drogpåverkan vid våldstillfällena. Ja, till alkohol har angetts för dubbelt fler utövare än utsatta, ca 29 % jämfört med ca 14 %. Ett stort antal Vet ej, ger utfallet osäkerhet. Baseras på 504 respektive 484 enkätsvar.

Om ja, hur ofta?

Följdfrågan undersöker om hur ofta drogpåverkan finns vid våldstillfällena.

Figur 27. Om ja, till drogpåverkan – hur ofta?

N = 140 för utövare och N = 67 för utsatta.

Andelen räknat i procent, visar att nästan dubbelt så många utövare av våld är påverkade, Fler gånger eller Alltid, jämfört med den våldsutsatte, 57 % respektive 32 %. Observera att grupperna är olika stora till antalet.

Kommentar

Andelen utövare av våld som är påverkade av någon drog vid våldstillfället är i denna redovisning ca en fjärdedel. Hälften av dem var påverkade flera gånger eller alltid. Andelen kan vara större då många markerat Vet ej i enkätsvaren. Eventuell konsekvens av denna påverkan framgår dock inte. Andelen drogpåverkade våldsutövare kan jämföras med ca 50 % bland utövare av våld som polisanmälts i en studie av BRÅ och knappt 40 % från klinisk erfarenhet på specialistenhet för våldsutövande män.⁵⁷ Andelen 12 % för drogpåverkan av de som utsattes för våld konstaterades. Vad det betyder för den våldsutsatte eller för situationen kan inte utläsas. I tidigare studier har det inte framkommit något samband mellan våldsutsatta kvinnor och deras alkoholvanor.⁵⁸

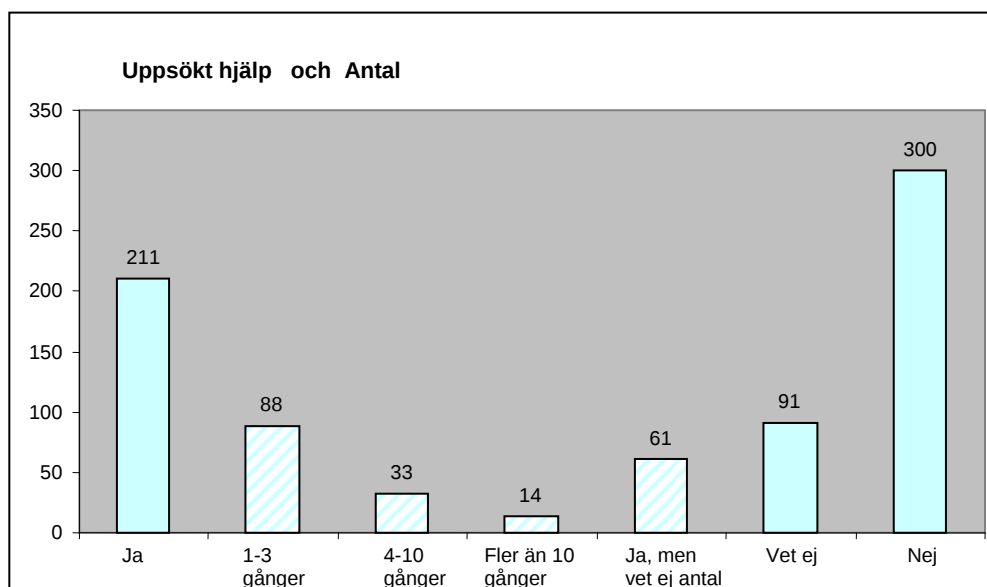
Margareta Hydén menar i en studie att alkoholen inte kunde förklara våldets uppkomst i någon större utsträckning men drogpåverkan kunde däremot vara avgörande för vilken form av våld som kom att användas och vilka konsekvenser det fick i situationen.⁵⁹ Per Isdal beskriver att rus kan öka förekomsten av våld men att det inte är allmängiltigt. Per Isdal betonar istället att den som blir våldsam vid drogpåverkan redan har aggressionsproblem. Drogen fyller funktionen att lyfta fram aggressionen.⁶⁰

16.4 Har den som utsatts för våld uppsökt hjälp hos t.ex. vän, granne, sjukvård etc.? Om ja, hur många gånger?

Frågan avser om den som utsatts för våld sökt hjälp hos någon instans förutom familjerådgivningen, vid hur många tillfällen och vilken typ av hjälp. Svaren redovisas sammanslaget i figur 28. Preciseringar kring vilken hjälp redovisas i efterföljande tabell 27.

Här i figur 28 redovisas utfallet för huruvida hjälp har sökts i ljusblå enfärgade staplar och vid hur många tillfällen redovisas i mönstrade staplar.

Figur 28. Har den som utsatts för våld sökt annan hjälp? N = 602 och N = 196

211 uppges ha sökt annan hjälp förutom familjerådgivningen, vilket är ca en tredjedel av samtliga. De flesta har sökt hjälp 1-3 gånger. Ca en fjärdedel av alla har sökt hjälp 4 gånger och fler. Två tredjedelar av samtliga våldsutsatta har inte sökt någon annan hjälp än familjerådgivning. Baseras på 509 enkäter.

⁵⁷ BRÅ, Rapport, 2009:12, *Våld mot kvinnor och män i nära relationer*, och *En studie av mäns möte med kriscentrum för män i Malmö 2003 – 2007*, (2008). I *Slagen Dam* (Lundgren m.fl. 2001) anges att 83 % av de män som använder våld i pågående relation dricker 1-2 ggr/vecka eller mer sällan.

⁵⁸ Lundgren m.fl. (2001), *Slagen dam*.

⁵⁹ Hydén, M. (1995) *Kvinnomisshandel inom äktenskapet*.

⁶⁰ Isdal, P. (2001), *Meningen med volden*.

Om ja, vilken hjälp har sökts?

I enkäten exemplifierades flera olika hjälpinstanser och flera alternativ kunde markeras. 325 svar har inkommit och de presenteras i tabell 27.

Tabell 27. Vilken hjälp har den som utsatts för våld sökt? N = 325

Släkting	75	Psykiatri	20	RFSL	0
Vän	52	Socialjour	4	Annat.....	56
Samtals-/krismottagning	30	Mansmottagning	3	Vet ej	4
Akut sjukvård	28	Sjukhusinläggning	2	Totalt antal svar	325
Socialtjänst	25	Sexologmottagning	1		
Kvinnjour	25	Venhälsan	0		

Släkting och vän är den i särklass vanligaste kontakten med tillsammans 127 noteringar. Den professionella verksamheten som anlitas mest är samtals-/krismottagning och följs av akut sjukvård, socialtjänst och kvinnjour. 56 svar har angett Annat.

Annan hjälp som har sökts

36 exempel har lämnats om vilka andra hjälpinstanser den våldsutsatte har kontaktat. Det är specialiserade verksamheter och akut hjälp hos kvinnohus och skyddat boende, centrum mot våld, mansjouren och olika jourtelefoner. Rättsliga instanser som polis och advokat har också kontaktats. Instanser inom hälso- och sjukvård som nämns är landstingshälsan, MVC och BUP för barnen. Kyrkan, integrations-service, arbetsgivare och dagisfröken nämns också samt att privat psykoterapeut har kontaktats. Här nämns också familjerådgivningen och det faktum att flera par haft kontakt tidigare vid olika tillfällen. I några fall har kontakten med familjerådgivningen funnits i många år och varit återkommande under korta samtalsserier.

Kommentar

I flera andra undersökningar som gjorts kring våld i nära relationer är en viktig fråga om hjälp överhuvudtaget har sökts. I denna studie är själva utgångspunkten att samtliga sökt hjälp hos familjerådgivningen. Det visar sig dessutom att flera har varit i kontakt med familjerådgivningen vid olika tillfällen och under lång tid. Att paret sökt sig till familjerådgivningen får antas betyda att våldet förstås och uppfattas utifrån den gemensamma relationen. För den gruppen som söker hjälp hos familjerådgivningen tycks flertalet vilja lösa problemen och ge möjlighet till ett liv tillsammans utan våld och rädsla. Men här tycks också finnas en grupp med erfarenheter av hot och våld i samband med separation som önskar hjälp att hitta en väg ur förhållandet. Risken för ytterligare eller mer våld i samband med en separation, är konstaterad i en studie av Hans Ekbrand, som menar att risken för våld ökar i samband med separation och att våldet tenderar att finnas kvar också efter fullföljd separation. Ekbrand beskriver att det är de kvinnor som redan har erfarenhet av våld i relationen som löper störst risk för våld i en separationsfas.⁶¹

Ytterligare hjälp har sökts på specialistmottagningar som olika kriscentra med fokus på våldet eller till sjukvårdsinrättningar för de konsekvenser som våldet orsakat. Redovisningen visar att ca en tredjedel av de som har utsatts för våld söker ytterligare hjälp och en fjärdedel av dessa vid minst fyra tillfällen. Det kan antas betyda att våldet också förstås och uppfattas utifrån andra utgångspunkter än relationen och det gemensamma livet. Över hälften har vänt sig till släkting eller vän. Det visar att fler som upplever våld vänder sig för hjälp inom en privat sfär istället för en offentlig. Det bekräftas av Margareta Hydén som uppfattade kvinnans uppsökande av kontakter i den privata sfären som ett uttryck för motstånd mot det våld hon utsattes för samt önskade hjälp för att få stopp på våldet.⁶² Värt att notera är också att mycket få kontakter tas för att rikta direkt hjälp till barnen.

I en rapport från BRÅ uttrycks att genom ökande uppmärksamhet i samhället på våld i nära relationer ses problemet inte längre som enbart en privat angelägenhet utan även som samhällets ansvar. Ändrad lagstiftning och fler riktade verksamheter har inneburit en förändring både vad gäller möjligheten att få hjälp men också i synen på våld. Dock gäller inte detta män som upplever våld i nära relationer i samma utsträckning då samma fokus i frågan inte funnits för männen. Kunskapen är att våldsutsatta kvinnor erbjuds viss hjälp av olika instanser medan män erbjuds mindre hjälp i samma

⁶¹ Ekbrand, H. (2006), *Separationer och mäns våld mot kvinnor*.

⁶² Hydén, M. (1995), *Kvinnomisshandel inom äktenskapet*.

situation.⁶³ I kartläggningen som gjordes av Lundgren m.fl. i *Slagen dam* fann utredarna att en tredjedel av samtliga kvinnor utsatta för våld hade sökt någon form av hjälp. Var kvinnorna valde att söka hjälp avspeglade hur de våldsutsatta såg på och uppfattade det våld de utsatts för i relationen. Det framkom också att andelen 12 % sökte sig till familjerådgivning och att knappt hälften vara nöjda med den kontakten.⁶⁴

16.5. Har våldet medfört sjukfrånvaro från arbetet?

Frågan har ställts för att undersöka vilka konsekvenser våldet fått i form av sjukfrånvaro.

Tabell 28. Sjukfrånvaro N = 595

Ja	Nej	Vet ej
37 st	405 st	153 st

Av det totala antalet våldsutsatta i materialet utgör andelen sjukskrivna 6 %. Det betyder att var 17:e person i gruppen våldsutsatta som har kontakt med familjerådgivningen är sjukskriven till följd av våld. 32 noteringar om längden på sjukfrånvaron och orsak har lämnats.

Sjukskrivningstid

Sjukskrivningstiden är i många fall enstaka dagar och då beskrivs frånvaron som, en dag vid händelse, dagen efter, någon dag i samband med händelsen och ströddagar. Här nämns också ”*akut kris i tre dagar*” och att arbetsgivaren informerats och därmed fått möjlighet att stanna hemma några dagar. En sjukskrivningstid om två veckor nämns i fyra olika noteringar varav en är uttryckt med, ”*två veckor hittills*”. Men de allra flesta anger en längre sjukskrivningstid. Här nämns t.ex. sjukskriven i en månad, flera månader, sjukskriven 2,5 månader och ytterligare en som nämner sjukskrivning i flera månader. Här nämns också avbrott i studier. En övrig kommentar är att ”*den som utförde våldet sjukskrev sig*”.

Orsak till sjukskrivning

För de kortare sjukskrivningsperioderna nämns trötthet, att inte fått sova på natten och inte orka gå till arbetet samt medverkan i polisförhör och rättegång. Andra orsaker med längre frånvaro är depression, nedstämdhet och oro, magbesvär och huvudvärk och psykisk press med depression. Psykisk insufficiens en vecka och inläggning på psykiatrisk avdelning nämns också. Fysisk skada i hand och axel med lång rehabilitering beskrivs samt att en kvinna avbröt studier pga. koncentrationssvårigheter.

Kommentar

Avsnittet om sjukfrånvaro är en beskrivning och exempel på de konsekvenser som våld kan föra med sig för den som är utsatt. Här ovan beskrivs fysiska men framförallt psykiska effekter av våld. Våld som pågår över tid får ödesdigra konsekvenser för hälsa och välbefinnande och studier visar att kvinnor som utsatts för våld i hemmet visar en signifikant förhöjd sjuklighet mätt i antal sjukdagar.⁶⁵ I gruppen som söker sig till familjerådgivningen förekommer våld på ett sådant sätt med dessa konsekvenser.

16.6 Har våldet någon gång blivit polisanmält?

Kartläggningen önskade svar på förekomsten av polisanmälningar i gruppen våldsutsatta som söker sig till familjerådgivningen och vad eventuella anmälningar lett till.

⁶³ BRÅ, Rapport 2009:12, *Våld mot kvinnor och män i nära relationer*.

⁶⁴ Lundgren m.fl. (2001). *Slagen dam*.

⁶⁵ BRÅ, Rapport 2009:12: sidan 14, *Våld mot kvinnor och män i nära relationer*, som också refererar vidare till andra studier.

Tabell 29. Har våldet någon gång blivit polisanmält?

N = 566

NEj – 484 st	
Kontaktat polis utan anmälan - 21st	
JA - 58 st	
Om ja, leder till? →	- Utredning pågår - 23 st
	- Utredning nedlagd - 26 st
	- Utredning, domslut och påföljd klar - 22 st
	- Anmälaren slutat medverka i utredningen - 2 st
Annat - 3 st	
Vet ej - 42 st	

Andelen 9 % av samtliga uppges ha gjort polisanmälan. Drygt en tredjedel av anmälningarna har lett till domslut och påföljd. Vid Annat har några kompletterande uppgifter lämnats, nämligen att grannen har ringt polisen som kommit och att fängelsestraff på 2,5 år snart avtjänat. Enkäten har inte undersökt hur kontakten med rättsväsendet har uppfattats.

Kommentar

Knappt 10 % har gjort polisanmälan förutom uppgiften att 21 kontaktat polisen vid något tillfälle. Andelen är jämförbar med Lundgrens studie i Slagen dam där 9-13 % visade benägenhet att anmäla beroende på typ av våld.⁶⁶ I en rapport från BRÅ refereras till olika studier där två tredjedelar av kvinnor som anmält varit mycket nöjda med bemötande och den information de fick i kontakterna. Där refereras också att det viktigaste med att anmäla sin partner inte alltid var dom och påföljd utan oftast en önskan om tydlig markering till den som utövar våld.⁶⁷

16.7 Har den som utövat våld sökt någon hjälp?

I kartläggningen fanns en önskan att få veta om den som utövar våld också sökt hjälp. Följdfrågan är inte konstruerad med fritextsvar.

Tabell 30. Har utövaren av våld sökt hjälp? N = 596

Ja	Nej	Vet ej
263 st	256 st	77 st

263 utövare av våld uppges ha sökt ytterligare hjälp vilket ger en andel om 42 % av det totala antalet våldsutövare i materialet. Att jämföra med gruppen utsatta som fick utfallet 211 och 34 % av samtliga utsatta. Ett stort antal noteringar har gjorts om att familjerådgivning har kontaktats. Se tabell 31.

Om ja, vilken hjälp har de sökt?

Beskrivning av vilka verksamheter den våldsutövande har sökt har nämnts med sammanlagt 305 exempel och redovisas i tabell 31.

Tabell 31. Om ja, vilken hjälp har utövaren av våld sökt?

N = 305

Familjerådgivningen	114	Sjukvård	9	Fängelse	2
Egenterapi/Psykolog	47	Frivården	6	Familjerätt	2
Kriscentrum för män	40	Kvinnojour	5	Föräldrar	2
Akut/Öppen Psykiatri	29	Vän	5	Krismottagning kvinnor	2
Socialtjänst	12	ADHD behandling	3	Samtal för barn	1
Drog/Alkoholbehandling	10	BUP	3	Familjecentral	1
Kurator	9	Kyrka/Präst	3		

Familjerådgivningen har nämnts i stor omfattning och då avses både tidigare kontakter som kan ha varit flera till antalet men också den nu pågående. Den som utövar våld söker kontakt för egen del hos terapeut, kriscentrum för män och psykiatri. Utövaren har också kontakt med socialtjänst, drogbehandling, kuratorskontakt och sjukvård.

Lämnade kommentarer

Övriga 23 kommentarer som lämnats förtydligar att det har varit olika skäl till de professionella kontakterna, ibland direkt pga. det egna våldsamma beteendet och ibland av helt andra orsaker.

⁶⁶ Lundgren m.fl. (2001), *Slagen dam*.

⁶⁷ BRÅ, Rapport 2009:12, *Våld mot kvinnor och män i nära relationer*.

I kommentarerna kring de kontakter som paret haft på familjerådgivningen tidigare, framgår att våld funnits i relationen redan då men inte benämnts. Andra problem som uppfostring av barnen, för mycket gräl och tjat och en öppen fråga om separation har istället varit de öppna sökorsakerna. I andra noteringar framgår det motsatta, bl.a. att en första våldshändelse blev orsak till att direkt söka hjälp på familjerådgivningen för våldet. Ett annat exempel beskriver att en våldsutsatt partner tagit kontakt med familjerådgivningen efter genomförd separation med önskan om enskilda samtal för att få bearbeta det som hänt. Här nämns också att familjerådgivningen vid ett flertal tillfällen hänvisat utövare av våld vidare till andra verksamheter som manssamordnare, kriscentrum för män och till psykiatrikerkontakt. Här uttrycks tydligt att kontakten på familjerådgivningen bör kompletteras med ett individuellt arbete med fokus på våldet hos t.ex. krismottagning.

Situationen att flera professionella kontakter arbetar samtidigt och parallellt med paret har föranlett några kommentarer. De som utövat våld beskrivs själva ha sökt andra hjälpinsatser både före och under kontakten med familjerådgivningen. Det framgår att familjerådgivningens pararbete ofta kompletteras med enskilda kontakter för både den som utövar våld och utsätts för våld och att det ibland kan vara ett villkor för fortsatt kontakt. Familjerådgivare lotsar till enskilda kontakter och även psykiatri och sjukvård har gjort detsamma. Med fokus på barnen lämnas en kommentar och det är att förälder sökt och erbjudits samtal för barn som bevittnat våld och även samtal med socialtjänst angående barnen.

Kommentar

Utgångspunkten är som tidigare påpekats att samtliga redan har sökt hjälp genom kontakten med familjerådgivningen. Cirka en tredjedel av samtliga förövare har sökt någon ytterligare professionell hjälp, vilket är ungefär lika många som gruppen utsatta som sökt ytterligare hjälp. En fördjupad analys av de båda parternas olika hjälpkontakter visar att de våldsutsatta i första hand väljer att vara öppna med sin utsatthet till främst släkt och vänner och i andra hand till professionella hjälpare. Utövaren av våld vänder sig istället till professionella kontakter som psykolog, kriscentrum, psykiatri, socialtjänst och drogbehandling. Här finns en tydlig skillnad. Vilken exakt sökorsak utövaren uppger i de professionella kontakterna, respektive den utsatta i sitt privata nätverk, framkommer inte.

Barnen nämns mycket lite i frågorna och betyder att lite eller ingen hjälp har sökts med fokus på barnens situation och behov.

17. TIDIGARE ERFARENHETER AV VÅLD I NÄRA RELATIONER

En del i kartläggningen var att undersöka om erfarenheter av våld finns sedan tidigare. Enkäten frågade om den som utsätts för våld har blivit utsatt för våld tidigare och om den som använder våld dels använt våld tidigare, dels varit utsatt för våld. Det framgick att frågan avser våld i alla relationer under hela livet och avser allt slags våld och alla slags relationer. I enkäten användes begreppet *direkt våld* för det våld som riktas direkt mot personen, *bevittnat våld* som innebär att se och höra våld men inte själv vara direkt utsatt och *upplevt våld* som är att erfara konsekvenser av våld utan att nödvändigtvis se, höra och vara direkt utsatt.⁶⁸

17.1 Har den som utsatts för våld varit utsatt för direkt våld tidigare?

Här redovisas tidigare erfarenheter av direkt våld hos den som är identifierad som våldsutsatt i materialet.

Tabell 32. Har den utsatte tidigare varit utsatt för direkt våld? N = 598

J	N	Ve
		ej
9	14	36
st	st	st

92 anges ha varit utsatta för direkt våld tidigare. Stort antal Vet ej.

⁶⁸ Tabeller där samtliga data är samlade finns i Appendix som hämtas på www.kfr.nu.

Om ja, av vem?

65 fritextsvar har inrapporterats med sammanlagt 95 olika exempel. Den vanligaste förövaren av våld är föräldrar som omnämns vid 40 tillfällen. Mer preciserat nämns föräldrar, pappa, mamma och styvfar som utövare av våld. Tidigare förhållanden anges 30 gånger och nämns f.d. pojkvän, make, partner och sambo. Ytterligare erfarenheter av våld härleds till bror, bekant, nära släkting, andra män och vid erfarenhet av våldtäkt och vid mobbning.

17.2 Har den som utsatts för våld bevitnat eller upplevt våld tidigare?

Här redovisas tidigare erfarenheter av bevitnat och upplevt våld hos den som är våldsutsatt i studien. Observera att här ingår både att bevitna och uppleva våld i frågan.

Tabell 33. Har den som utsatts för våld tidigare bevitnat eller upplevt våld? N = 593

Ja	Nej	Vet ej
71 st	101 st	421 st

71 anges ha bevitnat eller upplevt våld tidigare. Stort antal Vet ej.

Om ja, i vilket sammanhang?

61 fritextsvar har lämnats med 65 olika exempel. Ursprungsfamiljen dominerar starkt med 47 noteringar och här nämns framförallt föräldrahem. Här exemplifieras pappa, att pappa har varit våldsam mot mamma samt mamma. Vid tidigare förhållanden nämns f.d. partner och f.d. pojkvän och har noterats vid 12 tillfällen. Övriga sammanhang för upplevelser av våld är inbördeskrig i hemland, på stan, missbrukande son och eget våldsam beteende som skapat svåra upplevelser.

17.3 Har den som utsatts för våld tidigare erfarenheter av våld utanför en nära relation?

Här redovisas tidigare erfarenheter av våld hos den som är våldsutsatt i materialet.

Tabell 34. Har den våldsutsatte erfarenhet av våld utanför nära relation? N = 585

Ja	Nej	Vet ej
19 st	129 st	437 st

19 har angetts ha erfarit våld utanför en nära relation. Stort antal Vet ej.

Om ja, vilken typ av våld?

19 svar har lämnats med 20 olika exempel. Sju noteringar har gjorts för sexuella övergrepp som barn, tre för våldtäkt och tre för misshandlad av okänd. Ytterligare exempel som lämnats är krigs-erfarenheter, i samband med myndighetsutövning, vid mobbning och av idrottstränare.

Kommentar

Det faktum att uppgiftslämnaren så ofta svarat att de inte vet ger stor osäkerhet i utfallet. Att tidigare erfarenheter finns av olika typer av våld och då framförallt i ursprungsfamiljen kan dock konstateras. De många noteringarna om ursprungsfamilj ger en bild av en möjlig koppling mellan erfarenheter av våld under uppväxttiden och framtida utsatthet för våld. Ett sådant samband har konstaterats i andra studier.⁶⁹ Förekomst av att våldsutsatta i denna kartläggning har erfarenheter av våld från tidigare nära relationer visar att våld upprepas i nya relationer och/eller att en f.d. partner fortsätter att utöva våld efter separation.

17.4 Har våldsutövaren använt våld tidigare?

Här redovisas tidigare bruk av våld för den som är identifierad som våldsutövare i materialet.

Tabell 35. Har våldsutövaren använt våld tidigare? N = 589

Ja	Nej	Vet ej
79 st	102 st	408 st

79 anges ha använt våld tidigare. Stort antal Vet ej.

⁶⁹ Lundgren m.fl. (2001), *Slagen dam*.

Om ja, mot vem?

59 svar har inkommit och visar med 30 noteringar att våld framförallt utövats i tidigare nära relation. I ursprungsfamiljen har våld också utövats och här nämns barndomshemmet med föräldrar och syskon som blivit utsatta för våld. Våld har också använts under ungdomsåren och mot andra vuxna och då speciellt på krogen. Några få noteringar har gjorts för krigshandlingar, våld mot barn och mot arbetsgivare.

17.5 Har våldsutövaren själv varit utsatt för direkt våld tidigare?

Här redovisas huruvida den som är utövare av våld i materialet själv varit utsatt för direkt våld tidigare.

Tabell 36. Har utövaren själv varit utsatt för direkt våld tidigare? N = 596

Ja	Nej	Vet ej
100 st	65 st	431 st

100 uppges själv ha upplevt direkt våld tidigare. Stort antal Vet ej.

Om ja, av vem?

85 svar har inkommit och 56 av dessa anger att det är i ursprungsfamiljen som utövaren själv blivit utsatt för direkt våld. Pappa nämns flest gånger som utövare och därefter båda föräldrarna. Mamma och bröder nämns också i några exempel. I 16 kommentarer anges att direkt våld erfarits i tidigare relation med f.d. partner och sambo men också med f.d. pojkvän och f.d. man. Ytterligare våldsutövare som nämns är ungdomskamrater, bekant, okänd på stan, nära släkting och i samband med krig och tortyr.

17.6 Har våldsutövaren bevitnat eller upplevt våld tidigare?

Här redovisas om den som är utövare av våld i materialet själv bevitnat eller upplevt våld tidigare.

Tabell 37. Har våldsutövaren själv bevitnat eller upplevt våld tidigare? N = 589

Ja	Nej	Vet ej
80 st	53 st	456 st

80 anger att de har bevitnat eller upplevt våld. Stort antal Vet ej.

Om ja, i vilket sammanhang?

60 svar har inkommit med 65 exempel. De allra flesta erfarenheterna uppges ha inträffat i ursprungsfamiljen. De flesta är formulerade med *familjen* utan närmare precisering. För pappa finns nio angivelser och för mamma två. Övriga erfarenheter har gjorts på stan, bland killkompisar, okända förövare, i krig, i yrkesliv och av vuxen missbrukande son.

Kommentar

79 som är identifierade som våldsutövare i denna kartläggning har använt våld i tidigare relationer. Här finns beskrivningar av att våld använts redan i barndom mot föräldrar och under ungdomstid och har fortsatt upp i vuxenliv och in i en nära relation. 100 respektive 80 utövare av våld beskrivs ha egna erfarenheter av utsatthet för våld och att det i huvudsak inträffat under uppväxt i ursprungsfamiljen. En koppling mellan att de som erfar våld själva blir våldsamma är noterbar i denna redovisning. Likaså att om våld används i en relation finns risken att det upprepas i en annan relation.

Per Isdal har beskrivit det faktum att våld föder våld med en enkel bild, "att våld går in i människan och alltid ut, och oftast på annan plats".⁷⁰

⁷⁰ Föreläsning av Per Isdal i Malmö 2010-01-21.

18. OM BARN

Kartläggningsarbetet har till slut kommit till barnen och utreder om de varit utsatta för direkt våld, bevitnat och/eller upplevt våld samt om någon kontakt tagits med professionell instans för hjälp. Exakt antal barn som berörs i varje fråga kan inte redovisas då syskon inte räknats.⁷¹

18.1 Har barn varit utsatta för våld som riktats direkt mot dem?

Här redovisas om barn har utsatts för direkt våld.

Tabell 38. Har barn varit utsatta för direkt våld? N = 449

Ja	Nej	Vet ej
61 st	294 st	94 st

61 har markerat att barn varit utsatta för direkt våld vilket är 12 % av samtliga barn. Stort antal Vet ej.

Om ja, vilken typ av våld?

42 fritextsvar har inkommit och ger olika exempel på direkt våld mot barn. I beskrivningarna framgår att våldet består av psykiskt och fysiskt våld och några exempel också på sexuellt våld.

Det psykiska våldet beskrivs i ett stort antal exempel som, verbala kränkningar och verbala förödmjukelser. Flera verbala hot beskrivs som psykisk terror, skrämmande beteende mot sonen, hotfull aggressivitet och hot om självmord. Stark ilska riktad mot barnet återkommer och beskrivs som aggressivt förhållningssätt, aggressivitet med gap och skrik. Andra våldsytringar som också är att betrakta som psykiskt våld är osanna anklagelser, utfrysning, knackningar i huvudet och ständigt hårda tillrättavisningar. Vidare beskrivs att barn möter dubbla budskap pga. föräldrarnas oenighet i barnuppfostran och att modern utsätts för psykisk misshandel av fadern.

Det fysiska våldet beskrivs i ett flertal exempel som slag, stryk, hålla hårt och skaka, strypgrepp och knuffar. Barnet blir också fasthållet, får örfilar och blir draget i håret. Pappa beskrivs bli mycket arg och har dragit och slitit i barnet. Fler exempel är, -får stryk av biologisk förälder och -smäll på stjärten. Sexuellt våld nämns som, -sexuellt våld av halvbror, -internetsex och -sexuella övergrepp på barnet.

18.2 Har barn bevitnat (sett och hört) våld?

Här redovisas huruvida barn bevitnat våld. Några ytterligare kommentarer har inte kunnat lämnas.

Tabell 39. Har barn bevitnat våld? N = 455

Ja	Nej	Vet ej
210 st	94 st	151 st

210 svar anger att barn bevitnat våld vilket är 42 % av samtliga barn. Stort antal Vet ej.

18.3 Har barn upplevt våld?

Här redovisas huruvida barn har upplevt våld. Här har inte ytterligare kommentarer kunnat lämnas.

Tabell 40. Har barn upplevt våld? N = 454

Ja	Nej	Vet ej
191 st	89 st	174 st

190 svar anger att barn har upplevt våld vilket är 38 % av samtliga barn. Stort antal Vet ej.

18.4 Har kontakt tagits med professionell instans för barn, om ja, vilken?

Enkäten söker svar på vilka professionella kontakter som tas när hjälp för barn önskas. Här redovisas resultatet från de föreslagna svarsalternativen i enkäten. 12 kommentarer i Annat följer nedan.

⁷¹ Tabeller där samtliga data är samlade finns i Appendix som hämtas på www.kfr.nu.

Tabell 41. Vilka professionella hjälpinstanser har sökts för barn? N = 199

Socialtjänst	51	Vän	11	Kriscentrum/barnahus	3
Släkting	29	Socialjour	7	Granne	2
Barn- och Ungdomspsykiatri	19	Primärvård	6	Sjukhusinläggning	1
Skolhälsovård	13	Akut sjukvård	4	Annat	20
				Vet ej	133

51 svar anger att det funnits kontakt med socialtjänsten vilket är drygt hälften av samtliga kontakter. Privata kontakter med släkt och vänner har tillsammans ungefär lika många noteringar. BUP är den vanligaste av de vårdinriktade instanserna för barn och ungdom. Sjukvård finns också markerad i form av primärvård och akut sjukvård, men i mindre utsträckning. Stort antal Vet ej och 20 har valt Annat.

I svarsalternativet ”Annat” finns 12 preciseringar lämnade och socialtjänsten och BVC nämns. Det görs förtydliganden att barn omhändertagits i ett tidigt skede och att anmälningar till socialtjänsten har gjorts av familjerådgivningen och skolan. I två noteringar nämns att barn tillsammans med mamma vänt sig till kvinnojour och kvinnohus. Vidare lämnas exempel på kontakt med polis, Bris, kurator och behandlingssamtal enligt modellen ”Trappansamtal”.

18.5 Har barn utövat våld?

Frågan om barn har utövat våld har ställts utifrån föreställningen att den som utsätts och upplever våld, har större benägenhet att själv utöva någon form av våld. Enkäten undersöker hur den föreställningen förhåller sig till gruppen barn vars föräldrar sökt kontakt med familjerådgivningen. 42 har svarat ja på frågan som redovisas i tabell 42. 15 mer utförliga beskrivningar redovisas nedan.

Tabell 42. Har barn utövat våld? N = 470

Ja	Nej	Vet ej
42 st	321 st	107 st

42 noteringar finns att barn utövat våld vilket är ca 8 % av totalt antal barn. Ett mycket stort antal Nej och Vet ej.

Om ja, vilken typ av våld?

15 svar har lämnats med preciseringar av vilken form av våld som barn har utfört. Någon ålder på respektive barn har inte angivits men att det i några fall är små barn framgår. Beskrivningarna av våldet visar att det riktas mot föräldrar, mot syskon och utanför hemmet där barnet befinner sig dagtid.

Sex noteringar handlar om våld mot förälder och händelserna som nämns är att barnet bitit, rivit och slitit i mamma, gått emot sin pappa och gjort motstånd samt vid ett tillfälle skallat sin pappa i ansiktet. Här finns också beskrivet att barn slängt en stol på sin far och bankat modern på armar och överkropp samt att slagsmål förekommit mellan mor och son. När det gäller våld mellan syskon finns händelser där ena sonen misshandlat den andra, sexuellt övergrepp av halvsyskon, att storebror slagit lillebror och allmänna noteringar om våld mellan syskon. Det finns också uttryck för aggressivitet genom beskrivningar som att barnet går runt i rummet och ser mycket arg ut och använder hög röst och är hotfull. Det våld som sker utanför hemmet handlar om slagsmål i skolan, att äldsta barnet slagit ned någon på skolgården och att barnet uppträder ’stökigt’ på dagis.

Kommentar och analys kring barn

Totalt 498 barn är omnämnda i materialet och är antingen biologiska barn, styvbarn eller umgängesbarn och bor heltid eller deltid i hemmet. Utgångspunkten är att dessa barn befinner sig i familjer där olika typer och former av våld förekommit, en gång eller många gånger, under kortare eller längre tid. I 61 svar framkom direkt våld mot barn, i 210 svar att barn bevittnat våld och 191 svar visar att barn upplevt våld. Gruppen barn som identifieras explicit av uppgiftslämnarna är stor och samtidigt finns en fråga om hur de andra barnen har det med sina föräldrar/styvföräldrar och det våld som förekommit. De 42 beskrivningarna av hur våldet gestaltar sig mot dessa barn är av den karaktären att våldet kan utgöra en risk för barnens utveckling och hälsa.

Margareta Hydén problematiserar kring begreppet att *bevittna* våld och menar att vi då talar om ett utanförskap när barnet omöjligt kan ställa sig utanför det våld som utförs av pappa mot mamma, eftersom det är barnets egen livsmiljö. Hydén menar därför att barnet är *delaktigt vittne*, helt utan

ansvar och oförmögen att välja bort situationen. Oavsett hur barnet väljer att agera i situationen innebär det en stark upplevelse av vanmakt och hjälplöshet.⁷² Maria Eriksson utvecklar resonemanget och understryker att våld som inte bedöms allvarligt ur ett straffrättsligt perspektiv ändå kan vara mycket farligt för barnen. Sammantaget pekar den kunskap som finns idag på att barns upplevelse av våld är att betrakta som psykisk misshandel och använder begreppet *upplevelser* av våld i sina texter. Maria Eriksson framhåller vidare risken att barn, genom att bli vittne till våld, kan traumatiseras. Om barnet då inte bereds möjlighet att få sina upplevelser bekräftade och erkända äger barnets erfarenheter ingen giltighet och traumat riskerar att gömmas både för barnet och för omvärlden.⁷³

Redovisningen innehåller 110 kontakter med olika hjälpande och kontrollerande instanser. Det blir tydligt i materialet att fler barn och familjer är föremål för socialtjänstens insatser genom anmälningar som kommit från bl.a. familjerådgivningen. Av de hjälpinsatser som är riktade direkt mot våldsproblematik hos t.ex. kriscentra, barnahus och arbete med det som kallas 'Trappan-modellen' är det ytterst få barn som kommer i kontakt med.

Inger Ekbohm och Åsa Landberg⁷⁴ menar att man kan utgå från att barn så gott som alltid vet om vad som pågår hemma mellan mamma och pappa och att dessa barn behöver någon form av stöd i den situationen. De beskriver ett första outhärligt steg med skydd för de våldsutsatta och praktisk, medicinsk och terapeutisk hjälp. Ett andra steg innebär krissamtal för barnen där de får sina upplevelser bekräftade och information och kunskap om situationen.⁷⁵ Ett tredje steg är en mer omfattande psykiatrisk behandling för de barn som behöver det. De understryker samtidigt att till synes självklara insatser som information och konkret upplysning till barn är av yttersta vikt och kan erbjudas av samtliga professionella. Ekbohm och Landberg beskriver också de svåra separationer och vårdnadstvister som ofta följer familjer där våld förekommit och den skada det kan medföra för barnen med fortsatt upprepat våld och diskvalificeringar mellan föräldrar. Inte sällan är den våldsutsatta mamman allt för angelägen att tala väl om pappan, för barnens skull. Författarna menar att "*barnen behöver hjälp att utveckla en nyanserad bild av både sina föräldrar...viktigt att barnen får utrymme att prata om sådant de varit med om*".⁷⁶

De beskrivningar som lämnas kring barnens eget våld i enkäten vittnar om en koppling med de erfarenheter de har av våld i familjen, oftast att pappa är våldsam mot mamma. De exempel där barn aktivt gått emot den våldsamma pappan är vad Margareta Hydén menar en av tre strategier som barn har när pappa är våldsam mot mamma. Barnen *griper aktivt in* i situationen i syfte att få våldet att upphöra, och lyckas ofta. En annan strategi är att *indirekt* påverka situationen med bråk och konflikter för att avleda uppmärksamheten mellan föräldrarna. Dessa exempel finns tydligt i beskrivningarna av det våld barnen utför i materialet. Den tredje strategin som Hydén identifierat är att *undkomma situationen*, vars exempel naturligt saknas i materialet.⁷⁷ De konflikter som emellertid beskrivs utanför hemmet i skolan och på dagis stämmer väl med Per Isdals beskrivning att erfarenhet av våld kommer ut i något annat sammanhang. I analysen framstår barnens aggressiva beteende som en reaktion på egen erfarenhet av våld.

19. KOMMENTARER LÄMNAD I ENKÄT 2

Ett knappt hundratal fria kommentarer är lämnade av uppgiftslämnarna i Enkät 2. Det är synpunkter till KFR över upplägget med enkäten, synpunkter på hur enkäten är konstruerad men också ytterligare beskrivningar av våldet, av ärendets gång och flera förtydliganden att kontakten med paret ännu ej etablerats efter tidsbeställningen.

Kartläggning och enkät

En synpunkt som är ställd direkt till KFR framför att datainsamlingen kan ge nya och nyttiga infallsvinklar men;

⁷² Hydén, M. (1995), *Kvinnomisshandel inom äktenskapet*.

⁷³ Eriksson, M. *Barn som upplever våld*, (2007) och hänvisar vidare till, Metell, (2001).

⁷⁴ Ekbohm & Landberg, (2007), *Fokuserade terapigrupper för förskolebarn*.

⁷⁵ Arnell, A och Ekbohm, I (1999), *Och han sparkade mamma...*

⁷⁶ Ekbohm & Landberg, (2007), *Fokuserade terapigrupper för förskolebarn*, sid 138. Understrykningen här är kursivering i originaltexten.

⁷⁷ Hydén, M. (1995), *Kvinnomisshandel inom äktenskapet*, sidorna 161 – 164.

"Jag vill absolut inte att familjerådgivningen ska ha den här typen av strukturerade frågor. Vi ska vara så långt bort som möjligt från myndighetsutövning och att styra upp våra samtal."

En kommentar säger kort; *Mycket krånglig enkät!* Övriga tolv kommentarer uttrycker svårigheter kring hur de skall markera i enkäten så det verkligen återspeglar de förhållanden som råder hos paret. Någon saknar möjligheten att ange vem som slår första slaget och en annan saknar möjligheten att kryssa för att just familjerådgivningen gjort anmälan till socialtjänsten om att barn far illa. Här framkommer att det varit svårt att fylla i när någon kommer enskilt dels för att det framstår som om båda varit där och dels att inte veta andra parternas version. Här framförs brister i att inte etniskt ursprung hos klienten efterfrågas då det finns krigserfarenheter och annan syn på våld i nära relationer. Enkäten ger heller inte plats för syskon eller barn/förälder, mor/son som också besöker familjerådgivningen ibland. Vidare uttrycks svårigheter med att fylla i enkäten då paret har två helt olika versioner av vad som hänt och pågår i familjen samt svårigheter med gränsdragning kring vad som är att betrakta som våld och inte.

Begränsad kunskap om ärendet

I ett flertal kommentarer framförs att uppgiftslämnaren har mycket begränsad kunskap om ärendet som helhet och våldet i relationen i synnerhet vid tidpunkten då enkäten skall fyllas i eftersom den enda kontakt som varit är telefonsamtalet i samband med tidsbeställning. Att våld förekommit har ändå framkommit i telefonsamtalet och enkäten har därmed fyllts i. I några av beskrivningarna anges att rekommendationer framförts till paret direkt i telefon om kontakt med kriscentrum, kvinnojour och professionellt stöd också för barnen.

"Uppgifterna har inhämtats endast vid kort telefonsamtal då hänvisning gjordes till annan resurs än familjerådgivningen".

Några av paren har besökt familjerådgivningen ett par gånger och uppgifterna om våld i relationen beskrivs som fortsatt begränsade. Något par har vid telefonkontakt och första samtalet förnekat våld och sedan förts på tal vid tredje besöket. Andra par har valt att inte återkomma efter ett par besök, trots att problematiken, enligt uppgiftslämnaren, var svår.

"Träffade paret två gånger och paret lämnade sedan återbud till erbjuden tid".

"Kvinnan lämnade uppgiften om våld via mail i samband med återbud till parets tredje samtalstid. Båda hade tidigare förnekat förekomsten av våld. Rättegång väntar."

Kontakter med socialtjänsten förekommer också. Ärendet har kommit in till familjerådgivningen genom socialtjänsten efter samtycke med paret och uppgiftslämnaren vet därför inte mer än att våld i någon form förekommit. I något fall är barnen omhändertagna. Familjerådgivarna tar enligt beskrivningarna också själva kontakt med socialtjänsten och förklarar i dessa fall att familjerådgivningen inte är det som paret skall erbjudas i detta läget. Läget bedöms som allt för allvarligt för parsamtal.

Kompletterande beskrivningar av ärendet

Under det som kan rubriceras som ytterligare beskrivningar av ärendet framkommer en komplexitet i ärendena och situationerna för familjerådgivaren. Det är beskrivningar om att mannen uppsökt familjerådgivningen tillsammans med sin nya partner efter att ha blivit utsatt av våld från hennes f.d. man. Två andra exempel är våld mellan vuxen dotter och moder i samband med krissituation då sonen/brodern dött. I en annan kommentar beskrivs hur mannen lämnar rummet hos familjerådgivaren efter tio minuter då kvinnan står fast vid sin önskan om separation. Allvaret i situationen framkommer också;

"Första samtalet med paret, därefter två efterföljande samtal med kvinnan enskilt. Mannen vidare i egen behandling. Kvinnan och barnen i skyddat boende på annan ort och vidare hjälp med krisbearbetning där".

"Mannen hade aktuell kontakt med psykolog inom psykiatrin. Jag uppmanade honom att ta upp sin aggressivitet och våld parallellt. Gav också kvinnan information om kommunens kris-mottagning. Kvinnan hade redan psykiatrikontakt och kontakt med kommunens kris-mottagning. Jag rekommenderade fortsatt kontakt. Jag informerade också om att det inte är läge för parsamtal på familjerådgivningen pga våldet".

Här finns flera kommentarer som nämner barnen och hur familjerådgivaren tillsammans med mamman fått hjälp att etablera kontakt med kriscentrum för barn, kriscentrum för kvinnor och

advokat. En kvinna beskriver att hon skall söka hjälp för barn till missbrukare och en annan skall söka enskild vårdnad då hon känner sig otrygg med barnens pappa. De flesta av dessa konsultationer hos familjerådgivaren har skett efter separation och efter att polisanmälan gjorts på mannen.

Här återges ett par kommentarer som handlar om kvinnans våld,

"Båda utövade våld, han genom att benämna henne med olika tillmälen i trängda samtals-situationer och pga hennes "ton" och hon genom att slå till honom när hon inte kunnat nå honom med ord."

"Kvinnan satte in en summa pengar under flera år på ett pensionskonto i sitt namn utan mannens vetskap. Då detta uppdagades uppstod en akut kris där mannen reagerade mycket starkt!"

Speciella händelser

Ett par kommentarer beskriver händelser och ärenden som har särskild karaktär. Ett ärende är ett 12-årigt barn som utövar omfattande våld mot sina föräldrar som inte kan skydda sig och beskriver stor maktlöshet. Många olika hjälpinstanser är inblandade i familjen. När enkäten fylls i har familjerådgivaren träffat föräldrarna endast vid ett tillfälle.

En annan situation av allvarlig karaktär är när våld uppstår under ett av samtalen på familjerådgivningen. Det är mannen i paret som plötsligt och utan förvarning kastar sig över kvinnan och börjar misshandla henne.

"Under den aktuella perioden inträffade en allvarlig händelse under ett parsamtal (samarbetssamtal). Vi träffade paret för tredje gången och trodde att det skulle bli ett avslutande samtal där parterna skulle enas. Istället kastade sig mannen utan förvarning över kvinnan och började slå och sparka på henne. Vi tillkallade polis och mannen blev sedan häktad. Kvinnan klarade sig efter omständigheterna väl."

20. UTREDARENS SAMMANFATTNING OCH SLUTDISKUSSION

Denna studie ger en bild av både de rutiner och arbetssätt som praktiseras på familjerådgivningarna idag. Den ger också kunskap om den kunskap som familjerådgivaren har om framförallt det våld som förekommer bland par som besöker dem. Svarsfrekvensen för de bägge enkäter som skickats ut är hög, knappt 80 respektive 70 %. Det stora flertalet uppgiftslämnare har uppvisat betydande kunskap om sina ärenden. Det faktum att en liknande studie av familjerådgivningen inte gjorts tidigare ger den ett stort värde. I det här avslutande kapitlet vill jag återkomma till de frågor som ställdes i inledningen och besvara dem utifrån resultatet av kartläggningen. Jag kommer även att redogöra för vad studien inte visar och de begränsningar som påverkar studiens tillförlitlighet. I kapitlet presenterar jag även egna reflektioner och tillför frågor för möjliga framtida undersökningar.

*** Vilka rutiner och arbetssätt i arbetet med våld i familjerådgivningsärenden finns idag utvecklade och finns särskilda policydokument formulerade på enskilda familjerådgivningar för arbetet med våld?**

Detta första syfte efterfrågade både övergripande policydokument som stöd för arbetet med våldsärenden samt rutiner och arbetssätt i det konkreta arbetet. Resultatet visar att över hälften, 56 %, av uppgiftslämnarna inte har egen policy med lokala riktlinjer. Drygt 20 % har tillskapat sådana dokument och övriga har påbörjat arbetet. Tretton exempel på policydokument har samlats in och åtta av dem kan anses vara heltäckande för arbetet med våld.

När det gäller rutiner och arbetssätt i mer praktisk tillämpning visar det sig att det finns stor variation mellan familjerådgivningar och mellan familjerådgivare. I frågan om det finns en särskild överenskommen rutin eller metod för att ta reda på om våld förekommit, har knappt hälften, 47 %, svarat nej och en något mindre andel svarat ja, 40 %. Resterande har i huvudsak sagt att det är olika beroende på vilken familjerådgivare som har kontakten.

Angående tidpunkten när frågan om våld ställs till paret framkommer att knappt femtio procent frågar när misstanke om våld har etablerats, någon gång under kontakten. En annan grupp om knappt fyrtio procent frågar istället vid minsta misstanke direkt i telefon eller oavsett misstanke alltid i telefon och vid första samtalet. Resterande andel frågar ytterligare senare vid lämpligt tillfälle.

Hur frågan ställs avgörs i de flesta fall av hur familjerådgivaren finner det bäst. I några exempel beskrivs att det finns en överenskommen standardformulering.

I frågan om rutiner kring bedömning av trygghet och säkerhet för den våldsutsatta gör en stor majoritet alltid en sådan riskbedömning. En tredjedel gör bedömningen när frågan kommer upp, en tredjedel gör bedömningen vid flera tillfällen och den sista andelen gör sin riskbedömning antingen redan i telefon vid tidsbeställningen eller vid första enskilda besöket.

På vilket sätt kontakten utformas och påverkas av det faktum att våld förekommit i relationen är också en del av undersökningen. Två frågor har ställts med delvis motsägelsefullt utfall. Den första frågan visar att en tredjedel inte har någon speciell rutin för kontakten medan övriga växlar mellan enskilda samtal, två behandlare och gemensamma samtal. I följdfrågan framkommer att drygt hälften fortsätter med paret tillsammans med olika arrangemang och fokus på det våldsamma beteendet medan ca 20 % framför att de inledningsvis alltid arbetar med enskilda samtal.

Frågan om familjerådgivarens anmälningsskyldighet vid kunskap om att barn far illa och t.ex. utsätts för våld har i enkäten blivit felkonstruerad och resultatet i frågan är därför osäkert. Det utfallet möjligen kan visa är något om hur anmälningsskyldigheten hanteras. Här framkommer att knappt hälften anmäler barn vid kännedom om direkt våld mot barnet och att ca en fjärdedel anmäler vid kunskap om att våld förekommer mellan föräldrarna.

*** I vilken omfattning söker sig par till familjerådgivningen för professionell hjälp där våld förekommit/förekommer?**

Ett andra syfte med kartläggningen var att utreda i vilken omfattning par söker sig till familjerådgivningen när våld förekommer eller förekommit i relationen. Kartläggningen visar att andelen våldsärenden är 10,1 % av samtliga ärenden. I den mätning som gjorts räknades antalet våldsärenden tillsammans med samtliga inkommande ärenden som nyregistrerades under en tremånadersperiod, 1 mars 2009 till 31 maj 2009. Av totalt 5 399 nyregistrerade ärenden utgjorde 546 våldsärenden. Andelen våldsärenden på familjerådgivningarna varierade mellan 0 % - 40 %.

*** Vilken kunskap har familjerådgivaren om det våld som förekommit/förekommer i ärenden på familjerådgivningen och hur kan det beskrivas? Vem har utövat våldet, vem är utsatt och drabbad av våld, vilken typ av våld har utövats och i vilken omfattning?**

Ett tredje syfte var att beskriva den kunskap familjerådgivaren har om det våld som förekommer i ärenden på familjerådgivningen. Frågorna som söker svar är flera. Beskrivningarna och svaren på frågorna grundar sig på 521 inkomna enkätsvar. I materialet finns 1 022 vuxna varav 509 män och 513 kvinnor. De har uppsökt familjerådgivningen som 503 par där ett par är mor och dotter. Nio kvinnor och sju män har kommit enskilt. Inget samkönt par har noterats. I materialet finns också 498 barn som är omnämnda av föräldrarna som boende/umgängesbarn.

Vem har utsatts för våld och vem har utövat våld? Kartläggningen identifierar 444 män och 185 kvinnor som våldsutövare. Av dessa står 322 män respektive 62 kvinnor ensamma för våldet i relationen. 436 kvinnor och 190 män uppges vara våldsutsatta. I 122 par anges båda utöva någon form av våld. Omvandlat till andel i procent blir utfallet för vem som utsatts för våld; 61,5 % kvinna, 13 % man, 23 % båda samt 2,5 % annan. Båda, betyder att både man och kvinna är utsatta för våld och att båda parter utövar våld. Annan utgörs av andra familjemedlemmar och nära släktpersoner. Motsvarande andelar i procent för vem som utövar våld är; 62,2 % man, 12 % kvinna, 23,6 % båda och 2,2 % annan. Annan är här flera barn, flera f.d. kvinnliga partners, två f.d. manliga partners och två släktingar. Andelen våldsutövare är i fördelningen ovan genomsnittlig för samtliga typer av våld. En närmare granskning av vem som utövar våld preciserat för respektive våldstyp ger följande utfall i tabell 43.

Tabell 43. Våldsutövare vid respektive typ av våld N= Antal noteringar för respektive våldstyp i studien

Typ av våld	Våldsutövare Man Andel i procent	Våldsutövare Kvinna Andel i procent	Våldsutövare Båda Andel i procent	Total andel
Psykiskt våld N=474	59 %	17 %	24 %	100 %
Fysiskt våld N=394	52 %	18 %	30 %	100 %
Latent våld N=307	70 %	15 %	15 %	100 %
Spec. kontrollbet. N=200	68 %	20 %	12 %	100 %
Materiellt våld N=194	70 %	16 %	14 %	100 %
Ekonomiskt våld N=75	79 %	19 %	3 %	100 %
Sexuellt våld N=55	91 %	2 %	7 %	100 %

Redovisningen i tabellen visar att det framförallt är mannen som ensam utövar samtliga typer av våld. Tabellen visar också att kvinnan ensam utövar våld och utövar samtliga våldstyper. Att båda parter utövar våld mot varandra framgår också. Andelen man, kvinna och båda varierar mellan de olika våldstyperna. Mannen ansvarar ensam för så gott som allt sexuellt våld och ca tre fjärdedelar av ytterligare några våldstyper. Kvinnan ansvarar för knappt en femtedel av flera våldstyper. Fysiskt och psykiskt våld är mest förekommande där båda utövar våld mot varandra.

Den tredje delfrågan i syftet får också sitt svar i tabell 43. Där framgår i den vänstra kolumnen att samtliga typer av våld har uppmärksammats av uppgiftslämnarna och identifierats enligt de definitioner som gjorts i kartläggningen. I tabellen redovisas typ av våld i ordning efter antal markeringar i materialet. Psykiskt våld visar sig vara den mest förekommande typen av våld i ärenden på familjerådgivningen. Det blir särskilt tydligt om specifika kontrollbeteenden inkluderas i psykiskt våld, vilket görs i enkäten. Fysiskt och latent våld är också mycket vanligt. Ekonomiskt och sexuellt våld förekommer i mindre grad. Hedersvåld nämns i materialet med åtta noteringar men finns inte med i tabellen.

På frågan om omfattningen av våld bland ärenden på familjerådgivningen har en stor andel svarat, vet ej, vilket ger osäkerhet i resultatet. I studien framträder en grupp som upplevt mycket våld under lång tid. För ca en tredjedel har våld förekommit fler än tio gånger, en femtedel erfar våld varje vecka och knappt en fjärdedel har levt med våld två år och längre. Erfarenheten av mycket våld under lång tid bekräftas i lämnade kommentarer. Här finns också en annan grupp våldsutsatta som har upplevt våld för första gången i nära anslutning till kontakten med familjerådgivningen. Ca en tredjedel har upplevt våld 1-4 gånger inom sex månader före kontakt och bland dem finns en grupp om 11 % av samtliga som har erfaren våld senast inom två veckor före kontakt. Här tycks finnas en grupp som har sökt hjälp hos familjerådgivningen utan dröjsmål efter våldshändelsen.

*** Innebär olika driftsformer för familjerådgivningen olika konsekvenser för arbetet med relationsvåld?**

Ett fjärde och sista syfte var att se om olika driftsformer för familjerådgivningen får olika konsekvenser för arbetet med relationsvåld. Frågan ställdes i Enkät 1 och vid prövning av korrelation mellan olika driftsformer och resultat konstateras att det inte finns något statistiskt samband. P-värdet har understigit 0,05 vid varje prövning. Enkät 1 omfattar endast 94 enkätsvar vilket är få för att söka korrelation. Det som framkommit är emellertid variation i svarsfrekvens och bortfall i datainsamlingen beroende på driftsform. Familjerådgivning som drivs av privata aktörer med avtal med kommunen har 40 % bortfall i Enkät 1 och 58 % bortfall i Enkät 2. Familjerådgivningar som drivs av kommunalt anställda har 15 % bortfall i Enkät 1 och 23 % bortfall i Enkät 2. Familjerådgivningar som anordnas av landsting eller kommunalt vårdförbund/bolag har inget bortfall. Övriga ideella utövare är en liten aktör och har inget bortfall i Enkät 1 och mycket stort bortfall i Enkät 2.

Vad studien inte visar

Studien kan inte göra anspråk på att ge en fullständig bild av det våld som förekommer då paret och den enskilda besökaren inte själva har kommit till tals. All data har istället förmedlats via tredje person. Det blir särskilt tydligt när det gäller barnen och deras utsatthet genom att de är omtalade och inte tilltalade i datainsamlingen på familjerådgivningen.

När det gäller mätningen av andelen våldsärenden kan den omfattande datainsamlingen som kopplades till räkning av ärenden lett till en lägre andel våldsärenden.

Vidare har undersökningen använt väl breda kategorier för att söka svar på frågan ifall olika driftsformer för familjerådgivningsarbete får konsekvenser för arbetet med våld. Dessutom har ingen korrelation sökts i data från Enkät 2. Förutom en lägre svarsfrekvens från privata aktörer står frågan obesvarad. För att få svar på olikheter mellan grupper av familjerådgivningar hade korrelation istället kunnat sökas med kategorier som t.ex. mycket små rådgivningar med en familjerådgivare, stora privata bolag, små kommunalt drivna, småstad, storstad etc.

Studien visar inte konsekvensen för paret beroende på vilket förhållningssätt och vilken metodik familjerådgivaren använder i arbetet med våld. Studien har inte undersökt vilka konsekvenser våldsamt beteende får för den som utsätts för våld och inte heller vad våld får för konsekvenser för relationen, paret och de inblandade barnen. Det har inte ingått i studiens syfte utan får överlämnas till andra undersökningar. Studien har inte heller frågat familjerådgivaren hur arbetet med våldsärenden upplevs och uppfattas och vilken önskan om eventuellt stöd som kan finnas i arbetet.

Avslutande reflektioner

Familjerådgivningens viktiga roll

Jag har arbetat med kartläggningen under mer än ett års tid och samlat reflektioner som jag vill dela innan det är dags att sätta punkt. Det första jag vill nämna är att det framstår som att familjerådgivningen spelar en viktig roll för att upptäcka våld i nära relationer. Studien visar att familjerådgivningen för en ganska stor grupp par, är ett första alternativ när våld blir ett faktum i relationen, både för stöd i en separation och för möjlighet till reparationsarbete. Familjerådgivningen är alltså att betrakta som en viktig part i arbetet med det stora folkhälsoproblemet våld mot kvinnor och barn och i den vidare benämningen, våld i nära relationer.

Familjerådgivningen och kontexten

Jag uppfattar att familjerådgivningen genom sitt frivilliga erbjudande och sitt starka rättsliga skydd för den enskilde, kan beskrivas som en 'lågtröskelverksamhet' i arbetet med relationsvåld, såsom Margareta Hydén uttrycker sig i en kartläggning av barnverksamheter. Hon menar att det har betydelse att en verksamhet organiseras fri från myndigheter för att uppfattas som lättillgänglig av den enskilde. I sin rapport syftar hon på våldsutsatta barn och kvinnor.⁷⁸ Familjerådgivningen är organiserad som en sådan 'lågtröskelverksamhet' och därmed en resurs för i synnerhet våldsutsatta kvinnor och barn. Det är tydligt att familjerådgivningen når människor som blivit utsatta för våld och som inte vänder sig till någon annan professionell hjälpare eller myndighet.

⁷⁸ Hydén, M. (2005), *När mamma blir slagen. Att hjälpa barn som levt med våld i familjen*. Socialstyrelsen.

Förebyggande arbete

Studien visar att familjerådgivningen bedriver ett förebyggande arbete när man möter par där det finns risk för våld eller när den våldsutsatta har erfarenhet av en första våldshändelse. Det ger familjerådgivningen en viktig möjlighet att tidigt arbeta med problematiken och/eller lotsa vidare till andra specialistbehandlingar för barn, kvinnor och män.

Upptäcka våld

När det gäller upptäckten av våld i nära relationer är det en uppgift som kan uppmärksammas på flera olika nivåer. Kommunen har ett övergripande ansvar och ett uppdrag genom socialtjänsten att verka aktivt för att upptäcka våld hos kommunens inneboende och erbjuda adekvata insatser. Hur den uppgiften utförs är en del av den tillsyn som utövas mot kommunen.⁷⁹ Min fråga är om kommunen på allvar upptäckt att familjerådgivningen är en aktör och resurs i det arbetet? Jag uppfattar att den kopplingen kan saknas och kanske kan det finnas möjlighet till tydligare uppdrag för familjerådgivningen att arbeta med våld i nära relationer och att resurser tydligt kopplas till ett sådant uppdrag.

På en annan nivå finner jag stora olikheter mellan familjerådgivningar och de rutiner som finns för att upptäcka våld. Jag uppfattar här en variation mellan å ena sidan screening för våld och missbruk redan vid det första telefonsamtalet till å andra sidan att frågan om våld enbart berörs när paret själva tar upp den. Jag menar att det är angeläget att familjerådgivningen hittar ett proaktivt sätt att söka och upptäcka våld. Antingen genom en rutin med allmän screening och/eller ett förhållningssätt där familjerådgivaren vid varje antydning om upptrappning i gräl ställer frågor om våld och upprepar den frågan. Det kan ske direkt i telefon eller senast vid första besöket. I studien finner jag belegg för att det kan göra skillnad för hur mycket våld som upptäcks beroende på vilket arbetssätt som praktiseras. De sex rådgivningarna i tabell 14 (kapitel 9.5) är exempel på verksamheter som driver ett metodiskt arbete för att upptäcka våld och redovisar en genomsnittlig andel våldsärenden om 21 %. Familjerådgivningen i Kristianstad framträder särskilt med hela 32 % av samtliga 90 ärenden. Familjerådgivningen där beskriver hur de aktivt och återkommande ställer frågor om våld till paret, att de deltagit i arbetet i avtalsområdet för att tillskapa ett kriscentrum för barn, kvinnor och män samt driver ett eget projekt med fokus på barn som växer upp med våld och missbruk.⁸⁰

Det är också viktigt hur den enskilda familjerådgivaren förhåller sig till frågan om våld i mötet med par och enskilda. Här landar naturligt det egna ansvaret för uppdraget och för professionen hos varje familjerådgivare. Däremot kan den enskilda familjerådgivaren inte ta ansvar för bristande resurser och begränsningar i ensamarbete. Jag uppfattar att föreningen KFR tydligt påpekar att ansvaret finns hos kommunen som uppdragsgivare och inte enbart hos den enskilda familjerådgivaren.

Vikten av den tidiga upptäckten av våld i relationen har också relevans för möjligheten att hänvisa de olika parterna till andra resurser. Det kan gälla kompletterande kontakter hos specialistmottagningar eller mer akut behov av skydd, stöd och hjälp.

På familjerådgivningen möts alla parter som är inblandade i våldshändelsen

Familjerådgivningen har en speciell situation i arbetet med våld i nära relationer och jag har två förhållanden i åtanke. Det första är att familjerådgivaren naturligt möter samtliga parter som är inblandade och drabbade av våldet, dvs. både våldsutövaren och den som utsätts för våld, oavsett kön, samt barnen. Den andra omständigheten är i enlighet med denna kartläggning, att gemensamma samtal är vanliga med bägge parter när våld förekommer. Dessa omständigheter vill jag betrakta utifrån några olika perspektiv. Ett perspektiv är den möjlighet familjerådgivningen har att genom möten med alla parter i enskilda och gemensamma samtal göra en helhetsbedömning och med familjerådgivningens egna och andras resurser matcha det behov som finns i familjen. Ett annat perspektiv är det som redan nämnts kring det förebyggande arbetet, nämligen möjligheten till gemensamma samtal med par där våldet ännu inte skett och/eller nyligen inträffat samt bedöms vara lindrigt. Familjerådgivningen har en viktig uppgift att bedöma vad som är lindrigt våld och att ingen i paret känner rädsla för sin partner eller i samtalssituationen. Ett tredje och sista perspektiv är

⁷⁹ Kriterier som formulerats vid den tillsyn Länsstyrelsen utövade i ett antal kommuner under 2009 är; *Bedriva uppsökande och förebyggande arbete genom; information, uppsökande för våldsutsatta, aktivt identifiera våldsutsatta och erbjuda insatser för dem som utövar våld.*

⁸⁰ Mailkontakt med familjerådgivare Ann Nyberg på familjerådgivningen i Kristianstad, 2009-11-16.

möjligheten för familjerådgivningen att vara ett stöd och en resurs när båda eller någon i paret önskar separera. Studien visar den påtagliga risken som finns för våld i samband med separation.

Arbetssätt och metoder

En väsentlig del av studien har fokuserat på arbetssätt och rutiner i mötet med par och våld. Resultatet av kartläggningen visar att stor variation råder mellan olika familjerådgivningar. Jag uppfattar att det finns tydlig åtskillnad mellan olika arbetssätt, i likhet med den variation som tidigare nämnts kring att upptäcka våld hos par. Här finns en grupp av familjerådgivningar som aktivt växlar mellan enskilda och gemensamma samtal och där två behandlare samarbetar. Riskbedömning görs och olika kontrakt med paret upprättas. Här finns också en grupp där gemensamma samtal fortsätter utan till synes andra alternativ. I några exempel utan att temat våld tycks ha kommit i direkt fokus.

Den litteratur jag tagit del av under arbetets gång kring arbetet med par och våld ger olika bilder av metoder och arbetssätt. Ofta handlar det om alternativ till gemensamma samtal. Rosander och Gerhardsson refererar Margareta Hydén i sin studie att gemensamma samtal inte är den bästa arbetsmetoden vid våld i familjen.⁸¹ Margareta Hydén skriver själv att det är viktigt vid våld i nära relationer att ge utrymme för olikhet och det som särskiljer och att det bäst sker i enskilda samtal eller i grupp för män respektive kvinnor.⁸² I en systematisk översikt gjord av IMS refereras en amerikansk studie som visar att samtal med par i grupp har bättre resultat än samtal med par enskilt. Den uppsättningen kräver enligt översikten att våldet är lindrigt och att flera säkerhetsarrangemang är gjorda för varje par.⁸³ I ett utdrag från webbplatsen för Krisecenter i Odense presenteras ett upplägg för arbete med våld i familjen. Här inleds kontakten med tre bedömningssamtal med paret för att sedan övergå i gruppsamtal för mannen och gruppsamtal för barnen.⁸⁴ I ett liknande prospekt där Östensjö familjekontor i östra Oslo presenterar sitt familjevåldsarbete blir det tydligt att parsamtalet övergår till säkerhetsarbete när våld blir tema i kontakten. Här finns referenser till de brittiska familjeterapeuterna Cooper och Vetere.⁸⁵ Jan Cooper och Arlene Vetere tar sin utgångspunkt i ett systemiskt förhållningssätt i arbetet med familjevåld. De har under knappt tio år arbetat med 400 par där våld förekommit och fått stort inflytande i Storbritannien. De beskriver sig ha tydligt fokus på riskbedömning och ansvarstagande för våldet och använder både individuella och gemensamma samtal. Cooper och Vetere arbetar med något de kallar *en stabil tredje*, som innebär att en tredje part, förutom terapeuterna och familjen, är involverad för att bidra till kontroll och säkerhet. I det terapeutiska arbetet menar de att enbart förståelse inte minimerar det våldsamma beteendet utan en mix av förståelse och konkret ansvarstagande är nödvändig i terapin. De menar också att arbetet med familjevåld alltid innebär ett risktagande.⁸⁶

Jag vill med dessa referenser ge några exempel på arbete där matchning av risker och ett terapeutiskt förhållningssätt har förenats. När det gäller Cooper och Vetere finns både utvärdering och väl beprövad erfarenhet samlad.

En bild av familjerådgivningen

Jag vill återge och referera till den intressentundersökning jag påbörjade i inledningen av kartläggningsarbetet men som av tidsskäl ej fullföljts. Den tog sin utgångspunkt i Eva Lundgrens undersökning att 12 % av samtliga våldsutsatta kvinnor sökt hjälp hos familjerådgivningen och att knappt hälften var nöjda.⁸⁷ Tillsammans med KFR:s referensgrupp fann jag det intressant att få veta mer om hur familjerådgivningen uppfattas hos gruppen kvinnor som varit på familjerådgivning och sedan vänt sig till kvinnojour. Jag har därför samtalat med tre representanter för kvinnojouren som samtliga har lång erfarenhet av arbete i lokal kvinnojour och två av dem har haft styrelseuppdrag i ROKS respektive SKR:s nationella styrelser. Gemensamt är att alla uttryckte en dålig erfarenhet av familjerådgivningen. De uttryckte stor tveksamhet till gemensamma samtal, dels av säkerhetsskäl, dels för att våldet blir till ett problem att lösa tillsammans. De berättade också om möten med kvinnor

⁸¹ Gerhardsson Rosander, (1996), *Våld i parförhållandet*...sidan 44.

⁸² Hydén, M. (1995), *Kvinnomisshandel inom äktenskapet*, sidan 217.

⁸³ Socialstyrelsen, december 2006, *Utfall och effekter av sociala metoder för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer*.

⁸⁴ <http://odense.dk/web3/krisecenter.aspx>

⁸⁵ Nina Lang och Jon Middelborg, december 2007, PowerPoint presentation vid Nordisk konferens i Oslo.

⁸⁶ Cooper, J. & Vetere, A. (2005), *Domestic violence and family safety. A systemic approach to working with violence in families*.

⁸⁷ Lundgren, E. m.fl. (2001), *Slagen dam*.

som upplevt våldsamma konsekvenser efter samtal på familjerådgivningen. Kvinnor på kvinnojouren har återkommande beskrivit för dem att de inte upplevt sig sedda och tagna på allvar i sin våldsutsatta situation i kontakten med familjerådgivningen.

Ensamrådgivaren – en valmöjlighet?

I arbetet med förteckningen över Sveriges familjerådgivningar fann jag ett antal mycket små verksamheter med endast en familjerådgivare. Flera finns som privata alternativ i kommuner runt Stockholm (se bilaga 5). Syftet med att erbjuda ett stort antal mindre familjerådgivningar i en och samma kommun är, att stärka den enskildes möjligheter att aktivt välja samt bidra till förbättrad kvalitet.⁸⁸ Min fundering är om arbetet med par och våld överhuvudtaget är förenligt med så små familjerådgivningar. Möjligheten att arbeta med två behandlare t.ex. saknas då helt. Är det kanske så att ambitionen att skapa valmöjlighet för många tar valmöjligheten ifrån den som är rädd och utsatt för våld och önskar stöd hos familjerådgivningen?

Frågor för fortsättningen

Först vill jag nämna att det material och de data som utgör grund för denna studie är så omfattande att den kan bilda utgångspunkt för ytterligare kartläggande arbete. Här finns möjligheter att koppla samman olika variabler som ålder och våldsformer, ytterligare analysera t.ex. latent våld och dess uttryck, korstabulera olika typer av familjerådgivningar och jämföra utfall eller närmare undersöka ålder och omständigheter för de kvinnor som utövar våld, för att nämna några möjligheter. Materialet finns bevarat och data är inlagt i statistikprogram.

Det jag annars uppfattar angeläget är ett fortsatt utvecklingsarbete av arbetssätt och rutiner i mötet med våld på familjerådgivningen och min förhoppning är naturligtvis att denna studie kan vara ett bidrag. Jag tror att ett utvecklingsarbete måste bedrivas både hemma på den egna familjerådgivning och gemensamt på nationell nivå med olika typer av utbildningssatsningar och erfarenhetsutbyte. Föreningen KFR verkar för att vara en samlande faktor för den satsningen.

Policydokument med riktlinjer för Sveriges familjerådgivningar i arbetet med våld uppfattar jag som ett mycket viktigt steg. Ett sådant dokument kommunicerar var familjerådgivningen står i frågan om våld och hur ett erbjudande om professionell hjälp ser ut, både till de som är i behov av stöd men också andra partners och intressenter i arbetet med våld i nära relationer.

Barnens plats i arbetet med våld behöver göras tydligare. I denna studie har de en undanskymd plats. Exemplet i Kristianstad med ett eget projekt med fokus på barn väcker min nyfikenhet. Fler exempel kan följa.

Utifrån min egen erfarenhet av arbete på kriscentrum för män och den ström av män som söker sig till oss efter hänvisning av familjerådgivningen vill jag öppna upp tanken för ett vidare samarbete mellan alla oss olika aktörer som arbetar med våldsutövare och våldsutsatta. Ett gränsöverskridande samarbete skulle t.ex. innebära en naturlig växling mellan parsamtal, gruppsamtal och enskilda samtal för samtliga tre parter och en dialog kring säkerhet och trygghet för samtliga. *A stabil third* som Cooper och Vetere beskriver, skulle därmed tillskapas.

Våld i nära relationer – en fråga för alla

Under det år jag arbetat med kartläggningen har jag ägnat mycket tid åt detaljer och frågor av akademisk natur. Det kan ha sitt värde. Det är också viktigt att se den större och mänskliga frågan som berör oss alla när det gäller våld i nära relationer. Här kan resonemanget föras vidare och betraktas ur ett samhällsperspektiv. Våld i nära relationer är en fråga om mänskliga rättigheter och ytterst en demokratisk fråga för samhället. Det är också en välfärdsfråga om de mest utsattas möjlighet till skydd och stöd för att kunna färdas väl genom livet⁸⁹ och därmed på ett särskilt sätt, en fråga för kvinnor och barn. Det ter sig självklart att möjligheter och resurser satsas och ställs till förfogande för alla som arbetar mot våld och för goda och trygga relationer mellan människor.

⁸⁸ Se t.ex. http://www.nacka.se/web/familj/stod_foraldrar/familjeradgivning/Sidor/default.aspx

⁸⁹ Blennberger, E. (2005) *Etik i socialpolitik och socialt arbete*.

KÄLLFÖRTECKNING

- Arnell, A och Ekblom, I 1999, *Och han sparkade mamma – möte med barn som bevittnar våld i sina familjer*. Stockholm: Rädda Barnen.
- Blennberger, E. (2005). *Etik i socialpolitik och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- BRÅ, (2009). *Våld mot kvinnor och män i nära relationer. Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet*. Rapport 2009:12.
- Cooper, J & Vetere, A, (2005). *Domestic violence and family safety. A systemic approach to working with violence in families*. London: Whurr Publishers Ltd.
- Christian Kullberg, (2004), *Att förklara mäns våld mot kvinnor i nära relationer. En litteraturöversikt och försök till teoretisk integration*. Paper till Nordisk mansforskningskonferens, nov 2004.
- Ekbrand, H. (2006). *Separationer och mäns våld mot kvinnor*. Göteborg Studies in Sociology No 28. Göteborg: Sociologiska institutionen Göteborgs Universitet.
- Ekblom & Landberg, 2007, *Fokuserade terapigrupper för förskolebarn i Eriksson, (red) Barn som upplever våld*, Nordisk forskning och praktik Stockholm: Gothia
- Eriksson, M, (red), (2007). *Barn som upplever våld*. Nordisk forskning och praktik. Stockholm: Gothia.
- Focus på familjen 3/2000.
- Hydén, M, (1995). *Kvinnomisshandel inom äktenskapet – Mellan det omöjliga och möjliga*. Stockholm: Liber utbildning.
- Hydén, M. (2005), *När mamma blir slagen. Att hjälpa barn som levt med våld i familjen*. Socialstyrelsen.
- IMS, Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete – Socialstyrelsen, (2006). *Utfall och effekter av sociala metoder för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer – En systematisk översikt*. Anttila m.fl.
- Isdal, P, (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommunforlaget.
- Lundgren, E, Heimer G, Westerstrand, J, Kalliokoski, A-M, (2001). *Slagen dam – Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige, en omfångsundersökning*. Stockholm: Fritzes.
- Lundblad, A-M, (2005). *Kärlek och hälsa. Par-behandling i ett folkhälsooperspektiv*. Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap. Göteborg: Intellecta docusys.
- Kriscentrum för män i Malmö, (2008). *En studie av mäns möte med Kriscentrum för män i Malmö och sammanställning av verksamheten 2003 – 2007*. Malmö Stad.
- Rosander Gerhardsson, G, (1996). *Våld i parförhållandet – Misshandel och hot i ärenden på Familjerådgivningen*. KFR och Örebro läns landsting. Rapport nr 40.
- SKL, Sveriges kommuner och landsting, (2009). *Utveckling pågår – En kartläggning av kvinnofridsarbetet i kommuner, landsting och regioner*.
- Socialstyrelsen, Sveriges officiell statistik, Socialtjänst. Kommunal familjerådgivning år 2007.
- Socialstyrelsen, Sveriges officiell statistik, Socialtjänst. Kommunal familjerådgivning år 2008. Reviderad version 2009-10-27.
- Socialstyrelsen, *Stöd för rättstillämpning och handläggning*, Artikelnummer. 2004-101-1, sid 36
- Socialstyrelsens meddelandeblad: 17/94, 3/95 och 21/95. *Redovisning av hur kommunernas skyldighet att tillhandahålla familjerådgivning fullföljs*, Socialstyrelsen Artikel nr 2004-131-29
- Åklagarmyndigheten, (2006). *Hedersrelaterat våld – handbok*. Göteborg: Utvecklingscentrum
- Östensjö familjekontor, Oslo, Norge. PowerPoint presentation vid Nordisk konferens 2007-12-12
- Offentlighets- och sekretesslagen, 2009:400.
- Proposition, 1993/94:4.
- Socialtjänstlagen, 2001:453.
- www.kfr.nu
- www.rikskriscentrum.se
- www.atv-stiftelsen.no
- <http://www.socialstyrelsen.se/valdochovergrepp/valdinararelationer> Hämtad senast 2010-01-24
- www.malmo.se/kriscentrum Hämtad senast 2010-01-24
- [http://www.karlstad.se/apps/symfoni/karlstad/karlstad.nsf/\\$all/EFFE02096CDDA1B1C12574520041B5DB?open](http://www.karlstad.se/apps/symfoni/karlstad/karlstad.nsf/$all/EFFE02096CDDA1B1C12574520041B5DB?open). Hämtad senast 2010-01-24.
- http://www.nacka.se/web/familj/stod_foraldrar/familjeradgivning/Sidor/default.aspx. Hämtad senast 2010-02-16

– om utvecklingsarbete vid kommunala familjerådgivningar

Komplettering och förtydligande av tidigare ansökan om projektmedel för att genomföra en nulägesbeskrivning av svenska familjerådgivningars arbete med våld i parrelationer. Ansökan om projektmedel för att genomföra en nulägesbeskrivning av svenska familjerådgivningars arbete med våld i parrelationer.

1 Bakgrund.

I mitten av 1990-talet genomförde Föreningen Sveriges Kommunala Familjerådgivare, KFR, en kartläggning av våldsförekomst och metoder vid familjerådgivningarna i Sverige med hjälp av projektmedel från SoS, Allmänna Barnhuset som arrangerade en konferens och Örebro läns landsting som bekostade tryckning av projektrapporten. Det utmynnade bl.a. i rekommendationer för när pararbete var lämpligt och möjligt och när så inte var fallet. Dessutom resulterade kartläggningen i spridning av metoder för pararbetet. Kartläggningens resultat finns samlade i skriften "Våld i parförhållandet", (G Rosander Gerhardsson 1997).

Under de senaste tio åren har mycken kunskap tillkommit inom området. Forskning och erfarenhetsbaserad kunskap om utsatta kvinnor och barn har ökat. Detsamma gäller kunskapen kring dem som tillgriper våld i de nära relationerna, oftast männen. Denna kunskap tillför parbehandlingens villkor ny kunskap som t.ex. "Utfall och effekter av sociala metoder för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer" M. Hydén m.fl. IMS (2006). Dessutom har debatten kring olika våldsteorier och förklaringsmodeller stundtals varit oförsonlig och exkluderande.

Den tudelning i uppfattningar om "lämpligt/icke-lämpligt" med parbehandling över huvud taget som fanns tidigare har ersatts av erfarenheter om när det är lämpligt med parbehandling resp. inte lämpligt. Ytterligare erfarenheter har gjorts angående vad som krävs för att kunna genomföra parbehandling och när det är möjligt (ex vis screening för våld samt risk- och möjlighets-bedömningar).

Samtidigt visar undersökningen "Slagen Dam" (Lundgren, Heimer, Westerstrand, Kalliokoski 2001) att våldsutsatta kvinnor i ganska hög grad vänder sig till familjerådgivningen (13% till psykiatri och 9% annan sjukvård, 12% till familjerådgivningen, 5% till kvinnojour och 4% till socialjour). Knappt hälften av kvinnorna uppger att man är missnöjda med den hjälp man får på familjerådgivningen vilket ytterligare visar på hur angeläget det är att belysa och utveckla familjerådgivningarnas arbete med våld i paret.

Frågan om barns upplevelser av de vuxnas våld har på senare år betonats alltmer och påverkar även parbehandlingens villkor. Den ökade medvetenheten om våldets skadeverkningar för barnen leder till ändrade bedömningar när det gäller familjerådgivarens anmälningsskyldighet till socialtjänsten. Familjerådgivaren är skyldig att anmäla till socialtjänsten när hon/han får kännedom om att barn misshandlas eller utsätts för sexuella övergrepp i hemmet.

Den utvecklingsprocess som pågår och behöver intensifieras inom familjerådgivningens ram har en motsvarighet inom andra verksamheter i landet "Mäns våldsutövande – barns upplevelser", (Eriksson, M; Biller, H; Balkmar; D. 2006). Ett gemensamt avgörande problem för nästan allt utvecklingsarbete gäller avsaknad av systematiserade beskrivningar av metoder och vetenskapligt grundad utvärdering. Eftersom familjerådgivningsbyråerna ofta är mycket små arbetsplatser, (1-3 familjerådgivare är vanligt), är det ett extra svårt problem att bedriva metodutveckling kopplat till vetenskapliga effektstudier. 2005 kom den första och hittills enda doktorsavhandlingen som har studerat effekten av familjerådgivning, "Kärlek och Hälsa" NHV 2005:1, (Lundblad, A-M). Den fokuserar emellertid inte på våldsrelationer.

2005 bildades inom KFR ett nätverk av familjerådgivare som var intresserade av frågor kring våld i parrelationer. Nätverket vill arbeta för att fördjupa kunskaperna och samordna och strukturera utvecklingsarbetet kring arbetet med våld i parrelationer inom familjerådgivningen.

2 Projektets syfte

Det övergripande syftet är att förtydliga och utveckla familjerådgivningarnas bidrag till samhällets samlade insatser för att upptäcka och stoppa våldet i parrelationer.

Detta ska ske genom att

- göra en nulägesbeskrivning av kommunal familjerådgivnings arbete med våld, förekomst av våld, samt arbetsmetoder och beskrivningar av utfallet;
- bidra till ökad kunskap i familjerådgivarkåren om våld i nära relationer samt om barns villkor i relationer där våld förekommer.

Projektet är planerat att genomföras i två steg.

Denna ansökan avser Steg 1:

Nulägesbeskrivningen ska utgöra underlag för ett efterföljande Steg 2.

Detta efterföljande steg syftar till metodutveckling, utvärdering och revidering av familjerådgivningarnas riktlinjer när våld förekommer.

3 Genomförande av Steg 1

3.1 Ny kartläggning av våld i parrelationer vid kommunala familjerådgivningar i landet.

Kartläggningen skall bl.a. ge svar på följande frågor:

- hur vanligt förekommande är våldet ö h t totalt sett vid familjerådgivningar?
- vilka typ av våld förekommer?
- hur många barn berörs?

3.2. Inventering av befintligt utvecklingsarbete, rutiner och metoder inom kommunala familjerådgivningsbyråer.

Genom familjerådgivarnas Nätverk om Våld i Parrelationer, NVP, har vi kännedom om lokalt utvecklingsarbete som är föga dokumenterat och spritt. En inventering kan ge en samlad bild av arbetet som pågår samt påvisa vilka aspekter av utvecklingsarbetet som saknas inom området och som behöver kompletteras.

Metod för kartläggningen:

Implementera ett specialiserat kartläggningsredskap för att upptäcka våld vid familjerådgivningar ("Privatisert vold i familjen", projektrapport 1998/1/0023), samt få svar på vilka metoder som används idag i dessa ärenden.

Eventuellt kan en modell som används i Molde, Norge och vid några familjerådgivningar i Sverige användas i modifierad form.

4. Organisation.

En projektledare och ytterligare två personer bildar en projektgrupp som utses av styrelsen i KFR. Projektgruppen planerar och genomför beslutade aktiviteter.

KFR:s styrelse har ekonomiskt ansvar samt är beslutande organ.

Nätverket om Våld i Parrelationer fungerar som referensgrupp.

5. Tidsplan för Steg 1.

Upprätta en plan för genomförande av Steg 1		hösten 2008/
Kartläggning av förekomst av våld i parrelationer, 3.1	samt	hösten 2008/ våren 2009
Inventering av befintligt utvecklingsarbete, 3.2		våren 2009

6. Budget för att genomföra Steg 1.

Kostnader

Projektledare arvode i 12 mån, inkl soc avgifter, moms	208 000 kr
Övriga projektgruppsdelt, 2 pers inkl soc avgifter, moms	67 000 kr
Resor för projektledare/projektgrupp, mtrl, datastöd, telefon, mm	50 000 kr

Övrigt

Referensgruppsdeltagare 25 familjerådgivare i Nätverket inom KFR	
två ref gruppmöten per år arbetstid	50 000 kr
Resor för Referensgruppen resp kommun/arbetsgivare	25 000 kr

Summa: 400 000 kr

Intäkter

Sökt bidrag Socialstyrelsen	325 000 kr
Arvoden, arbetstid för Referensgruppen resp kommun/arbetsgivare	50 000 kr
Resor för Referensgruppen resp kommun/arbetsgivare	25 000 kr

Summa: 400 000 kr

7. Ansökan

Styrelsen för KFR ansöker om Socialstyrelsens stöd för detta projekt och ansöker om **325 000 kr** för att genomföra projektets Steg 1 enligt beskriven plan.
Styrelsen för KFR önskar samråda med forskare vid IMS vid planering, genomförande och analys av detta projekt.

Referenser:

Örebro läns landsting: Rapport nr 40. Rosander Gerhardsson, Gitt. (1997). Våld i parförhållandet. Misshandel och hot i ärenden på familjerådgivningen.
Hydén, M; m.fl: Utfall och effekter av sociala metoder för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer. IMS 2006
Lundgren, E; Heimer, G; Westerstrand, J; Kalliokoski, A-M: Slagen Dam 2001
Eriksson, M; Biller, H; Balkmar; D. Mäns våldsutövande – barns upplevelser.
SOU 2006:65 Att ta ansvar för sina insatser.
Lundblad, A-M. Kärlek och Hälsa. NHV 2005.
Prop 2006/07:38 Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor.

Bilaga 2: kompletterande ansökan Socialstyrelsen

Komplettering till Socialstyrelsen av KFR:s ansökan angående Våld i parrelationer.

Registreringen av våld kommer att ske genom att familjerådgivarna kommer att tillfrågas.

Vi vet att par och familjer där det förekommer våld vänder sig till familjerådgivningen. Vi vet det genom det dagliga terapeutiska arbetet. För att få kännedom om det förekommer våld i relationen behöver familjerådgivaren vara aktiv i att undersöka och fråga om våld. Kunskapen får vi genom det paret berättar för oss. Familjerådgivarna har inte tillgång till någon annan information. Den planerade kartläggningen syftar till att undersöka den bild av våld som familjerådgivarna har och vilka arbetsmetoder och rutiner som används.

Vid många mottagningar har man speciella rutiner i arbetet med par där det förekommer våld.

Det vanligaste inom familjerådgivningen är att paret kommer för ett gemensamt samtal första gången. Förekommer det våld är rutinen att familjerådgivaren träffar parterna enskilt. För att kunna hantera detta är det nödvändigt att fråga om våld redan vid telefonanmälan. Förekommer det våld gör familjerådgivaren en bedömning tillsammans med den som har ringt om det över huvud taget är lämpligt med familjerådgivning eller om det är andra insatser som behövs. I det ingår riskbedömning. Arbetet med telefonanmälningarna är med andra ord ett mycket ansvarsfullt och kvalificerat arbete. Utanför storstadsregionerna finns det sällan specialistresurser att tillgå för våldsutsatta eller dom som använder våld utan arbetet får ske med dom resurser som finns. Situationen för eventuella barn måste uppmärksammas särskilt.

Eftersom det är upp till varje kommun att ta ansvar för kvalitetsfrågorna (t.ex. hur arbetet med våld bedrivs) saknas det generella riktlinjer och kunskap om hur de olika familjerådgivarna arbetar. KFR har hittills varit den enda instans som på ett övergripande plan tagit sig an frågan om arbete med våld inom familjerådgivningens område. P.g.a. den stora variationen i sätten att organisera familjerådgivning och antalet privata aktörer har KFRs arbete försvårats. Ett syfte med kartläggningen är att se över familjerådgivarnas arbetssätt och att ta fram välgrundade rekommendationer.

Under hela arbetsprocessen behöver hot- och riskbedömningar göras

Även denna fråga behöver belysas i kartläggningen. Vår uppfattning är att familjerådgivarna gör bedömningar men vi känner inte till hur det går till eller i vilken utsträckning man använder standardiserade instrument (t.ex SARA-manualen) eller andra metoder.

Metod för kartläggning

En enkät skickas till samtliga familjerådgivare som arbetar på kommunalt uppdrag.

Enkäten ska ge svar på framförallt följande frågor:

- Hur vanligt är det med våld i ärenden på familjerådgivningen?
- Vilka typer av våld förekommer?
- Hur många barn berörs?
- Vilka rutiner finns i våldsärenden?
- Används instrument för riskbedömning och så fall vilka?

Enkäten kommer delvis att utformas med utgångspunkt från den s k Karlstadsmodellen, som i sin tur är en vidareutveckling av en modell från Molde, Norge. Se bilagor.

En utförligare modell för kartläggning kommer att erbjudas de byråer som vill gå vidare i sitt utvecklingsarbete. Också här kommer den modell som redan används i Karlstad att ligga till grund. (se bifogat frågeformulär och sammanställning från Karlstad)

Det pågår inte något riktat eller sammanhållet utvecklings- eller kvalitetsarbete när det gäller kommunal familjerådgivning förutom SoS Meddelandeblad och det arbete som yrkesföreningen KFR bedriver. Den planerade kartläggningen är en del i ett sådant övergripande kvalitetsarbete.

Finns det fortsatta oklarheter, står vi till förfogande för klargöranden och fördjupningar.

2008-09-11

För KFR:s styrelse
Referensgruppen

Eva Cederström, eva.cederstrom@karlstad.se

Leif Jonsson, leif.a.jonsson@falun.se

Karin Lübeck
aukt.familjerådgivare
socionom, leg. psykoterapeut
Kommunernas familjerådgivning
karin.lubeck@mora.se

Bilaga 3: Enkät 1 skickades till samtliga familjerådgivningar

ENKÄT – VÅLD I NÄRA RELATIONER I FAMILJERÅDGIVNINGSSARBETET

ARBETSSÄTT OCH RIKTLINJER

Obs! Välj endast **ETT** svarsalternativ om inte annat anges vid fråga. Välj det alternativ som **bäst** stämmer med hur ni gör.

1. Har ni någon särskild överenskommen rutin eller metod för att ta reda på om våld förekommit/förekommer bland de par som söker sig till er?

- ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej ☐ Vi har men den följs inte
☐ Det är olika och beror på vem som tar emot och har kontakten med paret

2. Vem tar emot tidsbeställningen?

- ☐ Familjerådgivare ☐ Sekreterare ☐ Tidsbokningscentral ☐ Annan:...

3. När frågar ni paret om våld förekommit/förekommer?

- ☐ Vi frågar alla direkt i telefon vid tidsbeställning
☐ Vi frågar alltid direkt i telefon vid tidsbeställning om paret beskriver någon form av upptrappning i sina konflikter som t.ex. att ”vi bråkar mycket”
☐ Vi frågar alla vid första samtalet på familjerådgivningen
☐ Vi frågar alla vid andra/tredje samtalet på familjerådgivningen
☐ Vi frågar när kontakten etablerats och känns trygg med familjerådgivaren
☐ Vi frågar när ämnet förs upp av paret själva under kontakten
☐ Vi frågar när vi fattar misstanke om att våld förekommit/förekommer
☐ Annat...

4. Hur frågar ni om våld förekommit/förekommer?

- ☐ Vi har en standardformulering vi använder, nämligen:...
☐ Var och en ställer frågan som den finner bäst
☐ Vi frågar mer än en gång
☐ Annat...

5. Gör ni någon form av riskbedömning när ni fått kännedom om våld i parrelationen?

- ☐ Ja, alltid ☐ För det mesta ☐ Ibland ☐ Oregelbundet ☐ Nej ☐ Vet ej
☐ Enligt strukturerad modell ☐ Annat...

6. När gör ni riskbedömningen? Välj 1-2 svarsalternativ.

- ☐ Vid tidsbeställningen i telefon
- ☐ Vid enskilt samtal
- ☐ Vid första besöket
- ☐ När frågan kommer upp
- ☐ Vid flera tillfällen under en kontakt

7. Gäller speciella rutiner för kontakten med familjerådgivningen när det förekommer våld i relationen? Välj 1-3 svarsalternativ.

- ☐ Nej
- ☐ Ja, vid första besöket kommer parterna var för sig
- ☐ 2 behandlare
- ☐ Gemensamma samtal bara under vissa förutsättningar
- ☐ Vi arbetar med gemensamma samtal och växlar alltid till enskilda samtal
- ☐ Samtal med barn

8. Hur utformas/fortsätter kontakten med paret när ni har fått kännedom om att våld förekommit/förekommer?

- ☐ Vi arbetar som vanligt med paret och de frågor de tar upp
- ☐ Vi arbetar som vanligt med paret men har extra fokus på våldet som ett tema i kontakten
- ☐ Vi arbetar med paret men i inledningsskedet enbart med våldsproblematiken i fokus
- ☐ Vi arbetar med paret och upprättar direkt särskilt kontrakt om säkerhet, trygghet och ansvar kring våldet och arbetar sedan enbart med våldsproblematiken tills vi uppfattar att den är "säkrad" så att vi kan gå vidare till andra svårigheter
- ☐ Vi arbetar alltid med paret i separata enskilda samtal under ett till flera tillfällen för att sedan arbeta med paret gemensamt, dock under förutsättning att den som utsatts för våld vill det och vi bedömer det som säkert samt att den som utövat våldet är beredd att ta ansvar för sitt våldsamma beteende
- ☐ Vi säger nej till par där våld förekommit/förekommer och hänvisar till socialtjänst, kriscentra, etc.
- ☐ Annat ...

9. Hur hanterar ni anmälningsskyldigheten till socialnämnden vad gäller de barn som finns i hemmet och riskerar att fara illa - när ni vet att våld förekommer/förekommit mellan föräldrar/styvföräldrar?

- ☐ Vi är restriktiva med anmälningar då vi riskerar att förlora kontakten med föräldrarna / styvföräldrarna. En fortsatt kontakt är oftast det bästa för barnen
- ☐ Vi anmäler när vi får kännedom om att barn själva utsatts för direkt våld
- ☐ Vi anmäler när vi får kännedom om att barn bevittnat och upplevt våld mellan föräldrar / Styvföräldrar
- ☐ Vi anmäler alltid när vi får kännedom att det finns våld mellan föräldrarna / styvföräldrarna
- ☐ Vi ber paret själva kontakta socialtjänsten och har det som villkor för fortsatt kontakt
- ☐ Annat ...

10. Anser ni att det på er familjerådgivning finns ett särskilt arbetssätt/en struktur/en metod som är genomarbetad på ett sådant sätt att den gäller som lokala riktlinjer och egen policy för arbetet med par där våld finns?

☐ Ja ☐ Nej ☐ Har påbörjat ett utvecklingsarbete

Om ja, ombeds ni bifoga lokala riktlinjer/policy som upprättats tillsammans med enkäten.

11. Finns specialistenhet/behandling för våld att remittera till i ert upptagningsområde?

☐ Ja, för kvinnor ☐ Ja, för män ☐ Ja, för barn ☐ Nej ☐ Vet ej

12. Finns kontakt/samarbete med andra partners i er kommun/avtalsområde som t.ex. socialtjänst, kvinnojour, kriscentrum, brottsofferjour eller liknande?

☐ Ja ☐ Nej

Om Ja, vilka?

13. Om Nej, önskar ni samarbetspartners?

☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

Om ja, vilka?

14. Vilken driftsform har er familjerådgivning?

☐ Kommunal
☐ Privat vårdbolag
☐ Eget företag
☐ Annat ...

Avslutningsvis uppgifter om er familjerådgivning;

Kontaktuppgifter till familjerådgivningen:

Arbetsplats med adress:

E-postadress:

Kontaktperson med telefonnummer:

Besvara enkäten digitalt och skicka den med e-post eller utskriven i frankerat kuvert. Glöm inte att också skicka de skriftliga riktlinjer och policy ni har upprättat.

Kontaktuppgifter till utredare Anders Sandberg:

E-post:

Adress:

Tel:

Hantering av enkäter och uppgifter:

I sammanställningen av enkäterna kommer det inte vara möjligt att härleda någon enskild uppgift till någon enskild familjerådgivning.

OBS! Önskar enkäten besvarad och återsänd senast 13 februari 2009.

Bilaga 4: Enkät 2 till samtliga familjerådgivningar

VÅLD I NÄRA RELATIONER I FAMILJERÅDGIVNINGSSARBETET

DATAINSAMLING – NYINKOMNA ÄRENDEN MED VÅLD

1 mars 2009 – 31 maj 2009

INSTRUKTION

Datainsamling av inkomna nyanmälningar med par där våld förekommer genomförs under en tremånadersperiod, nämligen *1 mars 2009 – 31 maj 2009*.

Varje ärende som söker sig till familjerådgivningen under perioden och där våld förekommer/förekommit registreras i detta formulär. Registrering sker oavsett om kunskapen om våldet är stor eller liten.

Det kan vara olika när ett ärende registreras på familjerådgivningarna . **I denna kartläggning räknar vi ett nytt ärende som registrerat från det första telefonsamtalet med familjerådgivningen!** För att få riktiga jämförelsetal ska **samtliga** ärenden under denna tid räknas, med start vid telefonbeställningen.

Datainsamlingsformuläret skrivs ut, fylls i för varje ärende med våld och samlas efter insamlingsperiodens slut i ett för respektive familjerådgivning gemensamt kuvert för att skickas för bearbetning.

Datainsamlingens första sida med **Sammanfattning** önskar vi i **ett exemplar** tillsammans med de datauppgifter ni skickar med post. Inkommer inga ärenden med våld i parrelationen under perioden (0 st) är det viktigt att sammanfattningen ändå blir ifylld och inskickad.

Formuläret vill tydliggöra om paret är ett heterosexuellt par eller ett samkönat par, män eller kvinnor, samt om fler än en partner utövar våld, och registrerar därför paret genomgående enligt följande:

Person 1: ☐ Man ☐ Kvinna

Person 2: ☐ Man ☐ Kvinna

Annan ☐

I de fall där fler än en person utövat våld - fyll i fråga 9-18 i ytterligare ett datainsamlingsformulär och häfta ihop dem.

Skicka ert ifyllda material till utredaren:

KFR – Insamling, Anders Sandberg

Hanteringen av Datainsamlingsformuläret och dess uppgifter:

I sammanställningen kommer det inte vara möjligt att härleda någon enskild uppgift till någon enskild familjerådgivning.

DATAINSAMLING - Sammanfattning

Denna sammanfattning medföljer i ett exemplar tillsammans med den datainsamling ni gör av nyinkomna ärenden med våld på arbetsplatsen under tiden 1 mars – 31 maj 2009.

I denna kartläggning räknar vi ett nytt ärende som registrerat från det första telefonsamtalet med familjerådgivningen.

Inkommer inga ärenden (0 st) med våld är det ändå viktigt att dessa uppgifter fylls i och skickas in.

1. Totalt antal nya ärenden inkomna under perioden 1 mars 2009 – 31 maj 2009 till er familjerådgivning.

2. Totalt antal nya ärenden inkomna under perioden 1 mars 2009 – 31 maj 2009 till er familjerådgivning **där våld förekommit/förekommer** i parrelationen.

Uppgifterna lämnade från

Arbetsplats: _____

Adress: _____

Kontaktperson: _____

Kontaktuppgifter: _____
(Telefon och e-post)

DATAINSAMLING –

VÅLD I NÄRA RELATIONER I FAMILJERÅDGIVNINGSSARBETET

**Datainsamling för nya ärenden där våld förekommit/förekommer under perioden
1 mars 2009 – 31 maj 2009.** Varje ärende redovisas för sig.

OBS! Det nyinkomna ärendet räknas som registrerat från och med första telefonkontakten.
Frågorna besvaras med kryss och/eller understrykning. Ange gärna fler svarsalternativ.

BAKGRUNDSDATA

Person 1: ☐ Man ☐ Kvinna Ålder... Sexuell läggning: ☐ Hetero- ☐ Homo- ☐ Bisexuell
Person 2: ☐ Man ☐ Kvinna Ålder... Sexuell läggning: ☐ Hetero- ☐ Homo- ☐ Bisexuell

- Förhållandets längd:.....
- Är paret separerat? ☐ Ja ☐ Nej Om Ja, för hur länge sedan?.....
- Antal barn (boende- och umgängesbarn):.....
- Barnens ålder:
- Styvfamilj? ☐ Ja ☐ Nej

ÄRENDETS AKTUALISERING

1. Vem tog kontakt med familjerådgivningen?

Person 1: ☐ Man ☐ Kvinna
Person 2: ☐ Man ☐ Kvinna
Annan:.....

2. Vem eller vilka har utövat/utövar våld?

Person 1: ☐ Man ☐ Kvinna
Person 2: ☐ Man ☐ Kvinna
Annan: ☐ (barn, f.d. partner, släkting ...)

3. Vem eller vilka har utsatts/utsätts för våld?

Person 1: ☐ Man ☐ Kvinna
Person 2: ☐ Man ☐ Kvinna
Annan: ☐(barn, f.d. partner, släkting ...)

(Om fler än en person utövat våld skall vars och ens våld beskrivas. Se vidare fråga 9)

4. Vem kom med upplysningen om våld?

- ☐ Den som utsatts/utsätts för våld
- ☐ Den som utövat/utövar våld
- ☐ Barn/Styvbarn
- ☐ F.d. partner
- ☐ Övrig familjemedlem
- ☐ Vän/kollega
- ☐ Offentlig instans
- ☐ Annan:..... ☐ Vet ej

5. När i förloppet kom upplysningen om våld?

- ☐ Tidsbeställningen ☐ Efter flera samtal
- ☐ Första samtalet ☐ Annat:.....
- ☐ Andra/tredje samtalet ☐ Vet ej

6. Hur kom upplysningen om våld?

- ☐ Berättat utan direkt fråga ☐ Svar på direkt fråga
- ☐ I telefon mellan besök på fam.rådg. ☐ Brev/e-post
- ☐ Annat sätt..... ☐ Vet ej

OM VÅLDETS OMFATTNING

Frågorna avser det våld som förekommit under *hela* den tid paret varit tillsammans

7. Hur ofta har våld förekommit?

- A ☐ 1 gång ☐ 2-4 gånger ☐ 5-10 gånger ☐ Fler än 10 gånger
- ☐ Annat ☐ Vet ej
- B ☐ Årligen ☐ Varje månad ☐ Varje vecka ☐ Dagligen
- ☐ Annat ☐ Vet ej

8. Under hur lång tid har våldet pågått?

- ☐ Inom två veckor före kontakt med familjerådgivningen
- ☐ Inom 6 månader före - ” -
- ☐ 6 mån – 2 år före - ” -
- ☐ 2 år – 5 år före - ” -
- ☐ Mer än 5 år före
- ☐ Annat:.....
- ☐ Vet ej

OM VÅLDETS KARAKTÄR

Frågorna avser *allt* det våld som förekommit under *hela* den tid paret varit tillsammans. Ange först med kryss vilken *Typ* av våld som förekommit. Ange sedan med kryss och/eller egna ord för att beskriva våldet. Några alternativ anges. Om kunskapen om våldet är begränsat - ange *Typ* av våld. Har våld förekommit under lång tid - ange det våld som *framförallt* utövats.

Om fler än en person utövat våld, fyll i fråga 9-18 i ytterligare ett datainsamlingsformulär. Och ange då här vem/vilka som utövat/utövar våld:

Person 1: ☐ Man ☐ Kvinna

Person 2: ☐ Man ☐ Kvinna

☐ Annan.....

9. Vilken typ av våld förekom? Kryssa för/stryk under/skriv med egna ord.

Fysiskt våld – varje form av oönskad fysisk beröring och fysisk handling som hindrar, skadar, orsakar fysisk smärta, kontrollerar och skrämmer.

☐ Fysiskt våld

☐ Slag mot huvud/ansikte/kropp

☐ Gripa tag i/Hålla hårt/Skaka

☐ Sparka

☐ Slag med tillhygge/redskap

☐ Knuffa/Knuffa omkull

☐ Örfil/Öppen hand mot ansikte

☐ Inlåsnings/Utlåsning

☐ Använt vapen

Annat fysiskt våld:.....
.....

☐ Ja, men vet inte vad som hänt

☐ Vet ej

Psykiskt våld – Kränkningar med ord och handlingar som riktar sig mot person, egendom eller människovärde. Direkt hot om fysiskt våld och våldsamma konsekvenser. Indirekt hot om t.ex. självmord eller hot riktat mot annan närstående, husdjur eller egendom. Begränsning av rörelsefrihet.

☐ Psykiskt våld

☐ Hot om fysiskt våld

☐ Hot om självmord

☐ Hot mot barnen

☐ Våld mot djur

☐ Verbala förödmjukelser

☐ Osanna anklagelser

☐ Hot mot annan närstående

☐ Den våldsutsatte får skuld för våldet

Annat psykiskt våld:.....
.....

☐ Ja, men vet inte vad som hänt

☐ Vet ej

☐ Specifika kontrollbeteenden:

☐ Kontrollera mobiltelefon/e-post och dator

☐ Kontrollera klädsel och utseende

☐ Svartsjuka med utfrågning/förhör

Annat kontrollerande beteende:.....
.....

☐ Ja, men vet inte vad som hänt

☐ Vet ej

Sexuellt våld – att bli tvingad att delta och/eller se på sexuella handlingar mot sin vilja. Alla de handlingar som uppfattas som sexuellt kränkande.

- ☐ Sexuellt våld
 - ☐ Tjat om sex
 - ☐ Tvingad till samlag
 - ☐ Tvingad till andra sexuella handlingar
 - ☐ Tvingad att se pornografi
 - ☐ Tvingad till oskyddat sex

Annat sexuellt våld:

- ☐ Ja, men vet inte vad som hänt
- ☐ Vet ej

Materiellt våld – aggressivitet som riktas mot och förstör materiella ting i och utanför hemmet och som skapar oro och rädsla.

- ☐ Materiellt våld
 - ☐ Slå sönder dörrar, väggar, fönster, speglar, etc.
 - ☐ Förstöra personliga tillhörigheter

Annat materiellt våld:

- ☐ Ja, men vet inte vad som hänt
- ☐ Vet ej

Ekonomiskt våld – Stark obalans vad gäller ekonomisk insyn och inflytande. Undanhålla och/eller kontrollera gemensamma tillgångar och/eller skulder utan medgivande.

- ☐ Ekonomiskt våld
 - ☐ Hindrat arbete/studier
 - ☐ Undanhållit pengar
 - ☐ Skulder i partners namn

Annat ekonomiskt våld:

- ☐ Ja, men vet inte vad som hänt
- ☐ Vet ej

Latent våld – Stark ilska och aggressivitet som är inbunden och visar sig i Kroppshållning och kroppsuttryck och som skapar rädsla, upplevs som ett hot om våldsamma konsekvenser och/eller påminner om tidigare erfarenheter av fysiskt våld.

- ☐ Latent våld
 - ☐ Hotfull tystnad
 - ☐ Smällar i dörrar etc.
 - ☐ Återhållen aggressivitet

Annat latent våld:

- ☐ Ja, men vet inte vad som hänt
- ☐ Vet ej

Hedersvåld – är brott som är riktade mot någon - ofta en släkting - som, enligt gärningsmannens och övriga släktens eller gruppens uppfattning riskerar att vanära eller har vanärat gärningsmannens, släktens eller gruppens heder, i syfte att förhindra att hedern skadas eller förloras alternativt för att reparera eller återställa den skadade eller förlorade hedern. (Lagerkvist, 2007)

Uppfattar ni våldet vara hedersrelaterat? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

VÅLDSHÄNDELSEN / VÅLDSHÄNDELSENA

10. Var har våld skett?

☐ Hemma ☐ Offentlig plats ☐ Vet ej
☐ Annan plats:.....

11. Vilken/vilka har orsaken/orsakerna till våldet varit? **Ange 1-2** av de främsta orsakerna.

Enligt den som utövade våld:

☐ Konflikt/gräl ☐ Oprovocerat
☐ Svartsjuka ☐ Hot om separation
Annat:..... ☐ Vet ej

12. Vilken/vilka har orsaken/orsakerna till våldet varit? **Ange 1-2** av de främsta orsakerna.

Enligt den som utsatts för våld:

☐ Konflikt/gräl ☐ Oprovocerat
☐ Svartsjuka ☐ Hot om separation
Annat:..... ☐ Vet ej

13. Var någon eller båda påverkade av droger vid våldshändelsen/händelserna?

A) ☐ Utövaren av våld

☐ Alkohol ☐ Narkotika ☐ Annat, t.ex. mediciner:.....
☐ Nej ☐ Vet ej

Om ja, hur ofta?

☐ Någon gång ☐ Flera gånger ☐ Alltid
☐ Annat:..... ☐ Vet ej

B) ☐ Våldsutsatt

☐ Alkohol ☐ Narkotika ☐ Annat, t.ex. mediciner:.....
☐ Nej ☐ Vet ej

Om ja, hur ofta?

☐ Någon gång ☐ Flera gånger ☐ Alltid
☐ Annat:..... ☐ Vet ej

14. Har den som utsatts för våld uppsökt hjälp hos t.ex. vän, granne, sjukvård etc...?

A) ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

Om Ja, hur många gånger?

☐ 1-3 gånger ☐ 4-10 gånger ☐ Fler än 10 gånger ☐ Vet ej

B) Om Ja, vilken hjälp har sökts?

☐ Akut sjukvård	☐ Kvinnojour	☐ Vän
☐ Primärvård	☐ Socialjour	☐ Släkting
☐ Sjukhusinläggning	☐ Socialtjänst	☐ Granne
☐ Psykiatri	☐ Samtals-/krismottagning	☐ Mansmottagning
☐ RFSL	☐ Venhälsan	☐ Sexologmottagning
☐ Annat:.....		☐ Vet ej

15. Har våldet medfört sjukfrånvaro från arbetet?

☐ Nej
☐ Ja, specificera orsak och hur länge:.....
☐ Vet ej

16. Har våldet någon gång blivit polisanmält?

☐ Nej
☐ Kontakt med polis, utan anmälan.
☐ Ja → ☐ Utredning pågår
☐ Utredning nedlagd
☐ Utredning, domslut och påföljd klar
☐ Anmälaren har slutat medverka i utredningen
☐ Annat:.....
☐ Vet ej

17. Har den som utövat våld sökt någon hjälp?

☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

Om Ja, vilken hjälp?.....

.....

.....

TIDIGARE ERFARENHETER AV VÅLD I NÄRA RELATIONER

Frågan avser våld i alla **nära relationer** under hela livet och inkluderar allt slags våld och inkluderar alla slags relationer mellan närstående (heterosexuella och samkönade par, syskonrelationer och andra familje- och släktrrelationer).

18a) Har den som utsatts för våld varit utsatt för direkt våld tidigare? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

Om Ja, av vem?.....

b) Har den som utsatts för våld bevittnat eller upplevt våld tidigare? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

Om ja, i vilket sammanhang?.....

c) Har den som utsatts för våld tidigare erfarenheter av våld utanför en nära relation som t.ex. överfallsvåldtäkt, övergrepp av lärare, tränare, granne...? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

Om Ja, vilken typ av våld?.....

19a) Har våldsutövaren använt våld tidigare? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

Om Ja, mot vem?.....

b) Har våldsutövaren själv varit utsatt för direkt våld tidigare? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

Om Ja, av vem?.....

c) Har våldsutövaren bevittnat eller upplevt våld tidigare? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

Om Ja, i vilket sammanhang?.....

OM BARNEN

20. Har barn varit utsatta för våld som riktats direkt mot dem?

☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

Om Ja, vilken typ av våld?

21. Har barn bevittnat (sett och hört) våld?

☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

22. Har barn indirekt bevittnat (sett skador och beteendeförändringar) våld?

☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

23. Om barn varit direkt utsatta för våld, direkt eller indirekt bevittnat våld, har kontakt tagits med någon eller flera av följande instanser?

☐ Akut sjukvård	☐ Kriscentrum barn/Barnahus	☐ Vän
☐ Primärvård	☐ Socialjour	☐ Släkting
☐ Sjukhusinläggning	☐ Socialtjänst	☐ Granne
☐ Skolhälsovård	☐ Barn- Ungdomspsykiatri	
☐ Annat:.....		
☐ Vet ej		

24. Har barn utövat våld?

- ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

Om ja, vilken typ av våld?.....

Här finns plats för kommentarer och synpunkter!

Saknas något? Finns något som kunde varit annorlunda? Något som är bra och värt att nämnas?

**Bilaga 5: Förteckning över familjerådgivning - maj 2009
och registrering av enkäter och våldsärenden**

Hur läsa tabellen:

Svar = Ja / Nej för medverkan

Total = Antal nyreg. ärenden

Våld = Antal våldsärenden

Procent = Andel våldsärenden

Länssvis indelning:

KOMMUNER	FAMILJERÅDGIVNING	Enkät1	Svar på Enkät 2			
290 st	Uppgiftslämnare/Driftsform	Svar	Svar	Total	Våld	Procent
Karlshamn	Kommunalt Vårdförbund Blekinge/Karlshamn	JA	JA	49	6	12,20%
Karlskrona	Kommunen i samarbete med Svenska kyrkan	JA	JA	34	3	8,80%
Olofström	Kommunalt Vårdförbund Blekinge/Karlshamn	JA	JA			
Ronneby	Kommunalt Vårdförbund Blekinge/Karlshamn	JA	JA			
Sölvesborg	Kommunalt Vårdförbund Blekinge/Karlshamn	JA	JA			
Avesta	Kommunal Borlänge	NEJ	JA			
Borlänge	Kommunal Borlänge	NEJ	JA	111	7	6,30%
Falun	Kommunal egen	JA	JA	59	12	20%
Gagnef	Kommunal Leksand	JA	JA			
Hedemora	Kommunal Borlänge	NEJ	JA			
Leksand	Kommunal Leksand	JA	JA	28	1	3,60%
Ludvika	Kommunal Borlänge	NEJ	JA			
Malung	Kommunal Mora	JA	JA			
Mora	Kommunal Mora	JA	JA	55	10	18%
Orsa	Kommunal Mora	JA	JA			
Rättvik	Kommunal Leksand	JA	JA			
Smedjebacken	Kommunal Borlänge	NEJ	JA			
Säter	Kommunal Borlänge	NEJ	JA			
Vansbro	Kommunal Leksand	JA	JA			
Älvdalen	Kommunal Mora	JA	JA			
Gotland	Privat Gotland	JA	JA	60	4	6,70%
Bollnäs	Kommunal Bollnäs	JA	JA	51	2	4%
Gävle	Kommunal Gävle	JA	JA	95	6	6,30%
Hofors	Kommunal Gävle	JA	JA			
Hudiksvall	Kommunal Hudiksvall	JA	NEJ			
Ljusdal	Kommunal Hudiksvall	JA	NEJ			
Nordanstig	Kommunal Hudiksvall	JA	NEJ			
Ockelbo	Kommunal Gävle	JA	JA			
Ovanåker	Kommunal Bollnäs	JA	JA			
Sandviken	Kommunal Gävle	JA	JA			
Söderhamn	Kommunal Bollnäs	JA	JA			
Falkenberg	Kommunal egen	JA	JA	25	7	28%
Halmstad	Kommunal Halmstad	JA	JA	130	3	2,30%
Hylte	Kommunal Halmstad	JA	JA			
Kungsbacka	Kommunal egen	JA	JA	67	16	24%
Laholm	Kommunal egen	NEJ	NEJ			
Varberg	Kommunal egen	JA	NEJ			
Berg	Kommunförbundet Jämtlands län /Östersund	JA	JA			
Bräcke	Kommunförbundet Jämtlands län /Östersund	JA	JA			
Härjedalen	Kommunförbundet Jämtlands län /Östersund	JA	JA			
Krokom	Kommunförbundet Jämtlands län /Östersund	JA	JA			
Ragunda	Kommunförbundet Jämtlands län /Östersund	JA	JA			
Strömsund	Kommunförbundet Jämtlands län /Östersund	JA	JA			

Åre	Kommunförbundet Jämtlands län /Östersund	JA	JA			
Östersund	Kommunförbundet Jämtlands län /Östersund	JA	JA	113	8	7%
Aneby	Privat Familjerådgivarna Småland /Jönköping	JA	JA			
Eksjö	Privat Familjerådgivarna Småland /Jönköping	JA	JA			
Gislaved	Privat Familjerådgivarna Småland /Jönköping	JA	JA			
Gnosjö	Privat Familjerådgivarna Småland /Jönköping	JA	JA			
Habo	Privat Familjerådgivarna Småland /Jönköping	JA	JA			
Jönköping	Privat Familjerådgivarna Småland /Jönköping	JA	JA	202	16	8%
Mullsjö	Privat Familjerådgivarna Småland /Jönköping	JA	JA			
Nässjö	Privat Familjerådgivarna Småland /Jönköping	JA	JA			
Sävsjö	Privat Familjerådgivarna Småland /Jönköping	JA	JA			
Tranås	Privat Familjerådgivarna Småland /Jönköping	JA	JA			
Vaggeryd	Privat Familjerådgivarna Småland /Jönköping	JA	JA			
Vetlanda	Privat Familjerådgivarna Småland /Jönköping	JA	JA			
Värnamo	Privat Familjerådgivarna Småland /Jönköping	JA	JA			
Borgholm	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
Emmaboda	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
Hultsfred	Privat vårdbolag, Sool Personalservice AB	JA	NEJ			
Högsby	Kommunal egen	NEJ	NEJ			
"	Privat Rådgivarhuset Eva Rydin	NEJ	NEJ			
Kalmar	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
Mönsterås	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
Mörbylånga	Privat Perspektiv Wagner AB	NEJ	NEJ			
Nybro	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
Oskarshamn	Privat vårdbolag, Sool Personalservice AB	JA	NEJ			
Torsås	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
Vimmerby	Privat vårdbolag, Sool Personalservice AB	JA	NEJ			
Västervik	Privat vårdbolag, Sool Personalservice AB	JA	NEJ			
Alvesta	Kommunalt Vårdbolag /Växjö	JA	JA			
Lessebo	Kommunalt Vårdbolag /Växjö	JA	JA			
Ljungby	Kommunalt Vårdbolag /Växjö	JA	JA			
Markaryd	Kommunalt Vårdbolag /Växjö	JA	JA			
Tingsryd	Kommunalt Vårdbolag /Växjö	JA	JA			
Uppvidinge	Kommunalt Vårdbolag /Växjö	JA	JA			
Växjö	Kommunalt Vårdbolag /Växjö	JA	JA	72	13	18%
Älmhult	Kommunalt Vårdbolag /Växjö	JA	JA			
Arjeplog	Privat Lennart Hennix AB	JA	NEJ			
Arvidsjaur	Privat Lennart Hennix AB	JA	NEJ			
Boden	Kommunal egen	JA	JA	23	5	21,70%
Gällivare	Kommunal Samtalsbyrå /Gällivare	JA	JA	32	3	9,40%
Haparanda	Kommunal /Kalix	NEJ	NEJ			
Jokkmokk	Kommunal Samtalsbyrå /Gällivare	JA	JA			
Kalix	Kommunal /Kalix	NEJ	NEJ			
Kiruna	Kommunal Rådgivningsbyrå Jan H	JA	JA	10	2	20%
Luleå	Kommunal egen	JA	JA	99	5	5%
Pajala	Kommunal Samtalsbyrå /Gällivare	JA	JA			
Piteå	Kommunal egen	NEJ	JA	66	12	18,20%
Älvsbyn	Privat Lennart Hennix AB	JA	NEJ			
Överkalix	Kommunal /Kalix	NEJ	NEJ			
Övertorneå	Kommunal /Kalix	NEJ	NEJ			
Bjuv	Privat IOF Psykoterapi	JA	JA			
Bromölla	Kommunal /Kristianstad	JA	JA			

Burlöv	Kommunal /Lund	JA	JA			
Båstad	Kommunal /Ängelholm	NEJ	NEJ			
Eslöv	Kommunal egen	JA	JA	24	4	16,70%
Helsingborg	Privat Öresund familjerådgivning	JA	JA	189	27	14,30%
"	Privat IOF Psykoterapi	JA	JA	30	3	10%
Hässleholm	Kommunal /Kristianstad	JA	JA			
Höganäs	Privat IOF Psykoterapi	JA	JA			
Hörby	Kommunal /Lund	JA	JA			
"	Privat Hilit	NEJ	NEJ			
Höör	Kommunal /Lund	JA	JA			
Klippan	Kommunal /Klippan	JA	JA	15	0	0%
Kristianstad	Kommunal /Kristianstad	JA	JA	90	29	32,20%
Kävlinge	Kommunal /Lund	JA	JA			
Landskrona	Privat Öresund familjerådgivning	JA	JA			
Lomma	Kommunal /Lund	JA	JA			
Lund	Kommunal /Lund	JA	JA	150	16	10,70%
"	Privat Familjeforum	NEJ	NEJ			
Malmö	Kommunal egen	JA	NEJ			
Osby	Kommunal /Kristianstad	JA	JA			
Perstorp	Kommunal /Klippan	JA	NEJ			
Simrishamn	Kommunal /Kristianstad	JA	JA			
Sjöbo	Kommunal /Ystad	NEJ	NEJ			
Skurup	Kommunal /Ystad	NEJ	NEJ			
Staffanstorps	Kommunal /Lund	JA	JA			
Svalöv	Privat Öresund familjerådgivning	JA	JA			
Svedala	Kommunal /Lund	JA	JA			
Tomelilla	Kommunal /Kristianstad	JA	JA			
Trelleborg	Kommunal /Trelleborg	JA	JA	51	10	19,60%
Vellinge	Kommunal /Trelleborg	JA	JA			
Ystad	Kommunal /Ystad	NEJ	NEJ			
Åstorp	Kommunal /Ängelholm	NEJ	NEJ			
Ängelholm	Kommunal /Ängelholm	NEJ	NEJ			
Örkelljunga	Kommunal /Ängelholm	NEJ	NEJ			
Östra Göinge	Kommunal /Kristianstad	JA	JA			
Botkyrka	Kommunal /Huddinge	JA	NEJ			
Danderyd	Kommunal egen Familjeteamet	NEJ	NEJ			
"	Aktiv Familjerådgivning AFR HB	JA	JA			
"	Attendo Care	NEJ	NEJ			
"	Familjerådhuset	NEJ	NEJ			
"	FKC, Centret för lösningsinriktad arb.modell	NEJ	NEJ			
"	Framnäsgruppen	NEJ	NEJ			
"	Lisbeth Browaldh Familjerådgivning	NEJ	NEJ			
"	Johan Wisén Samtal AB	JA	NEJ			
"	Söderstöd AB	JA	JA			
"	Kommunalt Vårdbolag VårLjus AB	JA	JA			
Ekerö	Kommunalt Vårdbolag VårLjus AB	JA	JA			
"	Privat Pär Sonesson Konsult AB	NEJ	NEJ			
Haninge	Kommunal /Huddinge	JA	JA			
Huddinge	Kommunal egen	JA	JA	260	7	2,70%
"	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
"	Söderstöd AB	JA	JA			
"	Kommunalt Vårdbolag VårLjus AB	JA	JA			

Järfälla	Kommunal egen	NEJ	NEJ			
Lidingö	Kommunal egen	JA	JA	41	2	4,80%
Nacka	Privat Aktiv Familjerådgivning AFR HB	JA	JA			
"	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
"	Privat Browaldh Lisbeth Familjerådgivning	NEJ	NEJ			
"	Privat Emtestams Familjerådgivning	NEJ	NEJ			
"	Privat Familjerådgivarna på Kungsholmen	NEJ	NEJ			
"	Kommunalt Vårdbolag Vårlljus AB	JA	JA			
"	Privat Familjerådg Sthlms Psykologhjälps AB	NEJ	NEJ			
"	Privat FKC, Centret för lösn riktad arbetsml	NEJ	NEJ			
"	Privat Hans Larsson Psykoterapi & konsult	NEJ	NEJ			
"	Privat Ingrid Regnö Psykoterapi & Psykosoc.	NEJ	NEJ			
"	Privat Johan Wisén Samtal AB	JA	NEJ			
"	Privat Rickard Lidén PS familjerådgivning	NEJ	NEJ			
"	Privat SPI Socialpsykologiska Institutet	NEJ	NEJ			
"	Privat Söderstöd AB	JA	JA			
Norrtälje	Privat Söderstöd AB	JA	JA			
Nykvarn	Kommunal /Södertälje	JA	NEJ			
Nynäshamn	Kommunal /Huddinge	JA	JA			
Salem	Kommunal /Huddinge	JA	JA			
Sigtuna	Kommunalt Vårdbolag Vårlljus AB	JA	JA			
Sollentuna	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
"	Privat Acord Familjerådgivning HB	JA	NEJ			
"	Kommunalt Vårdbolag Vårlljus AB	JA	JA			
Solna	Kommunalt Vårdbolag, AB Vårlljus	JA	JA			
"	Attendo Care	NEJ	NEJ			
"	Acord familjerådgivning HB	JA	NEJ			
Stockholm	Familjerådgivningen Stockholm Stad	JA	JA	422	45	10,70%
"	Kommunalt Vårdbolag Vårlljus AB	JA	JA	160	8	5%
"	Privat Acord Familjerådgivning HB	JA	NEJ			
"	Privat Aktiv Familjerådgivning HB	JA	JA	55	6	11%
"	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
"	Privat Byrån för familjerådgivning och psykot.	NEJ	NEJ			
"	Privat Kajsa Kanrell Consulting AB	NEJ	NEJ			
"	Kyrkans Familjerådgivning	NEJ	NEJ			
"	Privat Socialpsykologiska Institutet AB	NEJ	NEJ			
"	Privat Söderstöd AB	JA	JA	156	21	13,50%
Sundbyberg	Kommunalt Vårdbolag Vårlljus AB	JA	JA			
Södertälje	Kommunal /Södertälje	JA	JA	107	11	10,30%
Tyresö	Privat Söderstöd AB	JA	JA			
"	Privat Kajsa Kanrell Consulting AB	NEJ	NEJ			
"	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
"	Privat Framnäsgruppen	NEJ	NEJ			
Täby	Kommunal egen	JA	JA	13	2	15,40%
"	Privat Svalnäs Ekonomisk förening	JA	JA	15	0	0%
"	Privat Jan Pålsson AB	NEJ	NEJ			
"	Privat Framnäsgruppen AB	NEJ	NEJ			
"	Kommunalt Vårdbolag Vårlljus AB	JA	JA			
"	Täby Församlings familjerådgivning	JA	JA	9	0	0%
"	Privat AFR Aktiv Familjerådgivning HB	JA	JA			
"	Privat Accord Familjerådgivning HB	JA	NEJ			
"	Privat Rickard Lidén PS familjerådgivning	NEJ	NEJ			

"	Privat Gullvi Sanden AB	JA	NEJ			
"	Privat Browaldh Lisbeth Familjerådgivning	NEJ	NEJ			
"	Privat FKC, Centret för lösn.riktad arbetsml	NEJ	NEJ			
"	Privat Par- och Individualterapigruppen	JA	NEJ			
"	Privat Rådgivarhuset Mats Wretås	NEJ	NEJ			
"	Privat Söderstöd AB	JA	JA			
Upplands-Bro	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
Upplands-Väsby	Kommunalt Vårdbolag Vårlyjus AB	JA	JA			
"	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
"	Privat ARVANS Dialog som redskap	NEJ	NEJ			
"	Privat Framnäsgruppen	NEJ	NEJ			
"	Privat Söderstöd AB	JA	JA			
Vallentuna	Kommunal egen	JA	JA	13	1	7,70%
Vaxholm	Privat Söderstöd AB	JA	JA			
Värmdö	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
"	Privat Söderstöd AB	JA	JA			
"	Privat Kajsa Kanrell Consulting AB	NEJ	NEJ			
Österåker	Kommunal egen	JA	NEJ			
Eskilstuna	Kommunalt Vårdförbund Sörmland	JA	JA	105	23	21,90%
Flen	Kommunalt Vårdförbund Sörmland	JA	JA			
Gnesta	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
"	Kommunal /Södertälje	JA	JA			
Katrineholm	Kommunalt Vårdförbund Sörmland	JA	JA			
Nyköping	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
Oxelösund	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
Strängnäs	Kommunalt Vårdförbund Sörmland	JA	JA			
Trosa	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
Vingåker	Kommunalt Vårdförbund Sörmland	JA	JA			
Enköping	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
Heby	Privat Morgongåva Relation & Personrådgivning	NEJ	NEJ			
Håbo	Privat Attendo Care	NEJ	NEJ			
Knivsta	Privat Söderstöd AB	JA	JA			
Tierp	Kommunal egen	JA	NEJ			
Uppsala	Privat Söderstöd AB	JA	JA	147	8	5,40%
Älvkarleby	Kommunal Gävle	JA	NEJ			
Östhammar	Privat Mälardalens Familjebehandlingsteam	NEJ	JA	11	3	27,30%
Bjurholm	Kommunal /Vännäs	JA	NEJ			
Dorotea	Privat Dialog Rehab och rådgivning i Lycksele	JA	NEJ			
Lycksele	Kommunal /Lycksele	JA	JA	4	1	25%
Malå	Kommunal /Sorsole	JA	NEJ			
Nordmaling	Kommunal /Umeå	JA	JA			
Norsjö	Kommunal /Umeå	JA	JA			
Robertsfors	S:t Lukas i Umeå	JA	NEJ			
Skellefteå	Kommunal /Skellefteå	JA	JA	59	5	8,50%
Sorsole	Kommunal /Sorsole	JA	NEJ			
Storuman	Kommunal /Sorsole	JA	NEJ			
Umeå	Kommunal /Umeå	JA	JA	120	5	4,20%
"	S:t Lukas i Umeå	JA	NEJ			
Vilhelmina	Kommunal /Lycksele	JA	JA			
Vindeln	Kommunal /Umeå	JA	JA			

Vännäs	Kommunal /Vännäs	JA	NEJ			
Åsele	Privat Dialog Rehab och rådg. i Lycksele	JA	NEJ			
Härnösand	Kommunal egen	JA	JA	15	4	26,70%
Kramfors	Kommunal egen	JA	JA	9	4	44,40%
Sollefteå	Sv Kyrkans familjerådgivning	JA	NEJ			
Sundsvall	Kommunal /Sundsvall	JA	JA	96	16	16,7
Timrå	Kommunal /Sundsvall	JA	JA			
Ånge	Kommunal /Sundsvall	JA	JA			
Örnsköldsvik	Kommunal egen	JA	JA	28	4	14,30%
Arboga	Kommunal /Köping	JA	JA			
Fagersta	Kommunal /Norberg	NEJ	NEJ			
Hallstahammar	Kommunal Pro Aros/Västerås	JA	JA			
Kungsör	Kommunal /Köping	JA	JA			
Köping	Kommunal /Köping	JA	JA	31	4	12,9 &
Norberg	Kommunal /Norberg	NEJ	NEJ			
Sala	Kommunal egen	JA	JA	18	2	11%
Skinnskatteberg	Kommunal /Norberg	NEJ	NEJ			
Surahammar	Kommunal Pro Aros/Västerås	JA	JA			
Västerås	Kommunal Pro Aros/Västerås	JA	JA	101	9	8,90%
Ale	Kommunal /Kungälv	JA	JA	11	4	36,40%
Alingsås	Privat www.familjeradgiv.se / Alingsås	JA	NEJ			
Bengtstors	Kommunal /Trollhättan	JA	JA			
Bollebygd	Privat Äktenskapsskolan i Skene	JA	JA	7	1	14,30%
Borås	Kommunal / egen Borås	JA	JA	48	4	8,30%
Dals-Ed	Kommunal /Trollhättan	JA	JA			
Essunga	Kommunal /Lidköping	JA	JA			
Falköping	Kommunal /Falköping	NEJ	NEJ			
Färgelanda	Kommunal /Trollhättan	JA	JA			
Grästorp	Kommunal /Lidköping	JA	JA			
Gullspång	Kommunal /Mariestad	JA	JA			
Göteborg	Kommunal egen	JA	JA	144	14	9,70%
"	Privat Liscano psykoterapi & symbolarbete	NEJ	NEJ			
"	Stadsmissionens familjerådgivning	NEJ	NEJ			
Götene	Kommunal /Lidköping	JA	JA			
Herrljunga	Privat www.familjeradgiv.se / Alingsås	JA	NEJ			
Hjo	Kommunal /Skövde	JA	JA			
Härryda	Kommunal egen	JA	JA	43	0	0%
Karlsborg	Kommunal /Skövde	JA	JA			
Kungälv	Kommunal /Kungälv	JA	JA	45	9	20%
Lerum	Kommunal egen	NEJ	NEJ			
"	S:t Lukas i Göteborg	NEJ	NEJ			
Lidköping	Kommunal /Lidköping	JA	JA	85	5	5,90%
Lilla Edet	Kommunal /Trollhättan	JA	JA			
Lysekil	Kommunal /Lysekil	JA	JA	37	5	13,50%
Mariestad	Kommunal /Mariestad	JA	JA	35	1	2,90%
Mark	Kommunal egen	JA	NEJ			
Mellerud	Kommunal /Trollhättan	JA	JA			
Munkedal	Kommunal /Lysekil	JA	JA			
Mölnådal	Privat Familjerådhusen AB	JA	NEJ			
"	Kommunal egen	NEJ	NEJ			
"	Privat Centrum för fam.rådg. och psykoterapi	NEJ	NEJ			
Orust	Kommunal /Stenungsund	JA	JA			

Partille	Kommunal egen	JA	JA	44	4	9%
Skara	Kommunal /Lidköping	JA	JA			
Skövde	Kommunal /Skövde	JA	JA	90	8	8,90%
Sotenäs	Kommunal /Lysekil	JA	JA			
Stenungsund	Kommunal /Stenungsund	JA	JA	81	17	21%
Strömstad	Kommunal /Lysekil	JA	JA			
Svenljunga	Kommunal /Borås	JA	NEJ			
Tanum	Kommunal /Lysekil	JA	JA			
Tibro	Kommunal /Skövde	JA	JA			
Tidaholm	Kommunal /Falköping	NEJ	NEJ			
Tjörn	Kommunal /Stenungsund	JA	JA			
Tranemo	Kommunal IFO avd egen	JA	NEJ			
Trollhättan	Kommunal /Trollhättan	JA	JA	328	5	1,50%
Töreboda	Kommunal /Mariestad	JA	JA			
Uddevalla	Kommunal egen	JA	JA	18	2	11,10%
Ulricehamn	Kommunal /Borås	JA	NEJ			
Vara	Kommunal /Lidköping	JA	JA			
Vårgårda	Privat www.familjeradgiv.se / Alingsås	JA	NEJ			
Vänersborg	Kommunal /Trollhättan	JA	JA			
Åmål	Kommunal /Trollhättan	JA	JA			
Öckerö	Kommunal egen	JA	JA	21	1	4,80%
Askersund	Örebro Läns landsting familjerådgivningen	JA	JA			
Degerfors	Örebro Läns landsting familjerådgivningen	JA	JA			
Hallsberg	Örebro Läns landsting familjerådgivningen	JA	JA			
Hällefors	Örebro Läns landsting familjerådgivningen	JA	JA			
Karlskoga	Örebro Läns landsting familjerådgivningen	JA	JA			
Kumla	Örebro Läns landsting familjerådgivningen	JA	JA			
Laxå	Örebro Läns landsting familjerådgivningen	JA	JA			
Lekberg	Örebro Läns landsting familjerådgivningen	JA	JA			
Lindesberg	Örebro Läns landsting familjerådgivningen	JA	JA			
Ljusnarsberg	Örebro Läns landsting familjerådgivningen	JA	JA			
Nora	Örebro Läns landsting familjerådgivningen	JA	JA			
Örebro	Örebro Läns landsting familjerådgivningen	JA	JA	97	4	4,10%
Boxholm	Privat Håkan Benjaminsson	NEJ	NEJ			
Finspång	Kommunal /Norrköping	JA	JA			
Kinda	Kommunal /Linköping	JA	JA			
Linköping	Kommunal /Linköping	JA	JA	58	5	8,60%
"	Kyrkornas byrå för familjerådgivning	JA	NEJ			
Mjölby	Privat Håkan Benjaminsson	NEJ	NEJ			
Motala	Privat Håkan Benjaminsson	NEJ	NEJ			
Norrköping	Kommunal /Norrköping	JA	JA	95	5	5,30%
Söderköping	Kommunal /Norrköping	JA	JA			
Vadstena	Privat Håkan Benjaminsson	NEJ	NEJ			
Valdemarsvik	Privat Håkan Benjaminsson	NEJ	NEJ			
Ydre	Privat /Jönköping	JA	JA			
Åtvidaberg	Kommunal /Linköping	JA	JA			
"	Privat BFC	JA	NEJ			
Ödeshög	Privat Gudrun Unehed	NEJ	NEJ			
Arvika	Kommunal /Arvika	JA	JA	30	2	6,70%
Eda	Kommunal /Arvika	JA	JA			
Filipstad	Kommunal /Karlstad	JA	JA			
Forshaga	Kommunal /Karlstad	JA	JA			

Grums	Kommunal /Karlstad	JA	JA			
Hagfors	Kommunal /Munkfors	JA	JA			
Hammarö	Kommunal /Karlstad	JA	JA			
Karlstad	Kommunal /Karlstad	JA	JA	103	20	19,40%
Kil	Kommunal /Karlstad	JA	JA			
Kristinehamn	Kommunal /Kristinehamn	NEJ	JA	16	2	12,50%
Munkfors	Kommunal /Munkfors	JA	JA	34	5	14,70%
Storfors	Kommunal /Kristinehamn	NEJ	JA	4	0	0%
"	Kyrkan Samtalsmottagningen Karl	NEJ	NEJ			
Sunne	Kommunal /Munkfors	JA	JA			
Säffle	Kommunal /Arvika	JA	JA			
Torsby	Kommunal /Munkfors	JA	JA			
Årjäng	Kommunal /Arvika	JA	JA			
		Total:				
290 kommuner	SVAR:	94		5399	546	10,11%
	Andel våld = 10.1 %					

Summa:

Antal enkätsvar Enkät 1 – 94

Antal nyregistrerade ärenden totalt: 5 399

Antal våldsärenden: 546

Andel våldsärenden 10.11 %